

Σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας

Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία

Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Επιστήμες της Αγωγής μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και

Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η ενσυναίσθηση των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας α-
πέναντι στην παιδική κακοποίηση**

POST GRADUATE THESIS

Preschool teachers' empathy against child abuse

ΟΝΟΜΑΦΟΙΤΗΤΗ(ΤΩΝ)/NAME OF STUDENTS

Σοφία Ζωγράφου

Sophia Zografou

ΟΝΟΜΑΕΙΣΗΓΗΤΗ/NAME OF THE SUPERVISOR

Παρασκευή Φώτη

Paraskevi Foti

ΑΙΓΑΛΕΩ/AIGALEO 2025

Faculty of Health and Caring Professions
Department of Biomedical Sciences
Faculty of Administrative, Financial and Social Sciences
Department of Early Childhood Education and Care

Inter-department Post Graduate Program
Pedagogy through innovative Technologies and Biomedical approaches

POST GRADUATE THESIS

Preschool teachers' empathy against child abuse

Sophia Zografou

21028

sofiazwgr@gmail.com

FIRST SUPERVISOR

Paraskevi Foti

SECOND SUPERVISOR

Feni Sidiropoulou

AIGALEO 2025

Επιτροπή εξέτασης

Ημερομηνία εξέτασης: 17/02/2025

	Ονόματα εξεταστών	Υπογραφή
1 ^{ος} Εξεταστής	Παρασκευή Φώτη	
2 ^{ος} Εξεταστής	Φαίνη Σιδηροπού- λου	

Δήλωση συγγραφέα μεταπτυχιακής εργασίας

Ο/η κάτωθι υπογεγραμμένος/η Ζωγράφου Σοφία του Θεόδωρου, με αριθμό μητρώου 21028 φοιτητής/τρια του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων των Τμημάτων Βιοϊατρικών Επιστημών/Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία/Παιδαγωγική τμήμα των Σχολών Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας/Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Ο/Η Δηλών/ούσα

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες και την αγάπη μου στους γονείς μου Θεοδωρή και Έφη για την αμέριστη υποστήριξη, την υπομονή και τις θυσίες που έχουν κάνει όλα αυτά τα χρόνια... Επίσης, ευχαριστώ την αδυναμία μου, τον αδερφό μου Παναγιώτη, που βρίσκεται πάντα δίπλα μου «αθόρυβα»...

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στον άντρα της ζωής μου Βασίλη, που είναι σε όλα δίπλα μου με αγάπη, εκτίμηση, σεβασμό και υπομονή...

Τέλος, ένα ευχαριστώ σε όλους τους μικρούς μαθητές που έχω συναντήσει έως τώρα στην πορεία μου, τα παιδάκια της καρδιάς μου, που με την αγάπη τους, το χαμόγελό τους και την έμπνευση που μου προσέφεραν για δημιουργία, συνέβαλαν καθοριστικά στη διαμόρφωση της πορείας μου ως παιδαγωγός...

Αφιερώσεις

Στα παιδάκια της καρδιάς μου...

«Οι άνθρωποι δεν χρειάζονται πάντα συμβουλές. Μερικές φορές το μόνο που χρειάζονται είναι ένα χέρι για να κρατηθούν, ένα αυτί να τους ακούσει και μια καρδιά που μπορεί να τους καταλάβει».

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΠΡΙΓΚΙΠΑΣ

Antoine De Saint- Exupery

Περίληψη

Εισαγωγή: Η είσοδος του παιδιού στον παιδικό σταθμό σηματοδοτεί την πρώτη του κοινωνική εμπειρία, μακριά από το οικείο οικογενειακό περιβάλλον. Ο παιδαγωγός προσχολικής ηλικίας αποτελεί σημαντικό πρόσωπο στην ανάπτυξη του παιδιού, ανταποκρινόμενος στις ατομικές του ανάγκες μέσω κατάλληλων παιδαγωγικών πρακτικών. Η ενσυναίσθηση, ως θεμελιώδες στοιχείο της συναισθηματικής νοημοσύνης, συμβάλλει στη δημιουργία θετικού σχολικού κλίματος και προλαμβάνει εκφοβιστικές συμπεριφορές. Έρευνες υποδεικνύουν ότι οι παιδαγωγοί με υψηλή ενσυναίσθηση ενισχύουν την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών. Παράλληλα, ο παιδαγωγός έχει την ευθύνη αναγνώρισης και αντιμετώπισης κακοποιητικών συμπεριφορών εντός της σχολικής κοινότητας. Οφείλει να έχει τις απαραίτητες γνώσεις ώστε να είναι σε θέση να αντιληφθεί εγκαίρως τις κακοποιητικές συμπεριφορές, να γνωρίζει τους φορείς που μπορεί να απευθυνθεί αλλά και να μπορεί ο ίδιος να στηρίξει το παιδί.

Σκοπός: Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει σκοπό να ερευνήσει την ενσυναίσθηση των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας απέναντι στην παιδική κακοποίηση.

Μέθοδος: Για την έρευνα που πραγματοποιήθηκε επελέγη ως καταλληλότερο είδος εκπαιδευτικής έρευνας η ποσοτική έρευνα και για τη συλλογή δεδομένων η χρήση του ερωτηματολογίου με ερωτήσεις κλειστού (κλίμακα Likert) και ανοιχτού τύπου. Επιπλέον, για τη μέτρηση της συναισθηματικής διάστασης της ενσυναίσθησης χρησιμοποιήθηκε το ψυχομετρικό τεστ προσωπικότητας-Ενσυναίσθησης του Τορόντο (Toronto Empathy Questionnaire [TEQ-16]).

Αποτελέσματα: Η έρευνα δείχνει υψηλά επίπεδα ενσυναίσθησης στους παιδαγωγούς προσχολικής ηλικίας, με την πλειονότητα να έχει γνώσεις αναγνώρισης και αντιμετώπισης κακοποιητικών συμπεριφορών.

Συμπεράσματα: Παρά την καλή γνώση των παιδαγωγών για την κακοποίηση, η έλλειψη ενημέρωσης σε εξειδικευμένους φορείς αναδεικνύει την ανάγκη για περαιτέρω επιμόρφωση. Οι παιδαγωγοί αναγνωρίζουν τη σημασία της προστασίας των παιδιών και προτείνουν ποικίλες μεθόδους για την επιβεβαίωση υποψιών κακοποίησης.

Λέξεις κλειδιά: Ενσυναίσθηση, Παιδική κακοποίηση, Προσχολική αγωγή, Παιδαγωγός

Abstract

Introduction:The child's entry into preschool marks their first social experience, away from the familiar family environment. The preschool educator plays a crucial role in the child's development, responding to their individual needs through appropriate pedagogical practices. Empathy, as a fundamental aspect of emotional intelligence, contributes to the creation of a positive school atmosphere and prevents bullying behaviors. Research suggests that educators with high levels of empathy enhance the psychosocial development of children. Additionally, the educator bears the responsibility of identifying and addressing abusive behaviors within the school community. They must possess the necessary knowledge to recognize abusive behaviors promptly, be aware of the appropriate referral agencies, and be capable of providing support to the child themselves.

Purpose:This research aims to investigate preschool educators' empathy regarding child abuse.

Methodology:The research adopted quantitative methods as the most suitable approach to educational research, employing questionnaires with both closed-ended (Likert scale) and open-ended questions for data collection. Additionally, the Toronto Empathy Questionnaire (TEQ-16), a psychometric tool for measuring the emotional dimension of empathy, was used.

Results:The research shows high levels of empathy among early childhood educators, with the majority having knowledge of recognizing and addressing abusive behaviors.

Conclusions: Despite the educators' good knowledge of abuse, the lack of information from specialized organizations highlights the need for further training. Educators recognize the importance of child protection and suggest various methods for confirming suspicions of abuse.

Keywords: Empathy, Child Abuse, Preschool Education, Educator

Περιεχόμενα

Δήλωση συγγραφέα μεταπτυχιακής εργασίας.....	iv
Ευχαριστίες.....	v
Αφιερώσεις.....	vi
Περίληψη.....	vii
Abstract	viii
Πρόλογος.....	1
Κεφάλαιο 1: Τα συναισθήματα.....	3
1.1 Ορισμός, ιδιότητες και είδη συναισθημάτων.....	3
1.2 Συναισθηματική νοημοσύνη και αλληλεπίδραση	5
1.3 Η Συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.....	6
1.4 Ενσυναίσθηση και διαστάσεις	8
1.5 Ψυχική ανθεκτικότητα	10
Κεφάλαιο 2: Η παιδική κακοποίηση	12
2.1 Ορισμός και χαρακτηριστικά της κακοποίησης.....	12
2.2 Είδη της παιδικής κακοποίησης.....	13
2.3 Επιπτώσεις της παιδικής κακοποίησης στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού....	16
2.4 Νομοθεσία παιδικής κακοποίησης- Μοντέλα παιδικής προστασίας	17
2.5 Το παιδικό ιχνογράφημα ως βοηθητικό μέσο παρατήρησης	20
Κεφάλαιο 3: Ο παιδαγωγός προσχολικής ηλικίας.....	23
3.1 Ο παιδαγωγός προσχολικής ηλικίας.....	23
3.2 Η συμβολή του παιδαγωγού στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού μέσα από τον χώρο της προσχολικής αγωγής	25
3.3 Παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας και ενσυναίσθηση	27
3.4 Ο ρόλος του παιδαγωγού προσχολικής ηλικίας απέναντι στην κακοποίηση	28
Κεφάλαιο 4: Μεθοδολογία	31
4.1 Ερευνητική μέθοδος.....	31
4.2 Δείγμα.....	32
4.3 Ερευνητικό υλικό- εργαλεία.....	32
4.4 Ερευνητική διαδικασία.....	32
Κεφάλαιο 5: Αποτελέσματα έρευνας.....	35
Κεφάλαιο 6: Συζήτηση αποτελεσμάτων	108
Κεφάλαιο 7: Συμπεράσματα- Ερευνητικές προεκτάσεις.....	113

Παράρτημα.....	115
Αναφορές.....	122

Πρόλογος

Η προσχολική ηλικία θεωρείται κρίσιμη για την ανάπτυξη των παιδιών, καθώς επηρεάζει σημαντικά τη διαμόρφωση της προσωπικής τους ταυτότητας και την καλλιέργεια θετικών στάσεων απέναντι στη μάθηση και τη διαφορετικότητα. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, τα παιδιά αναπτύσσουν τη γνώση τους για τον κόσμο γύρω τους, μέσω της αλληλεπίδρασης με την οικογένεια, τους συνομηλίκους, το σχολικό περιβάλλον και άλλες μορφές ερεθισμάτων.

Οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην παροχή εμπλουτισμένων μαθησιακών εμπειριών που συμβάλλουν στην ενίσχυση της κατανόησης του κόσμου, στη διαμόρφωση θετικών κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων και στην υποστήριξη της ανάπτυξης ταυτοτήτων και της αποδοχής της διαφορετικότητας. Οφείλουν να διαθέτουν την ικανότητα να παρατηρούν και να αφουγκράζονται τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών, έτσι ώστε να διαμορφώνουν κατάλληλες μαθησιακές εμπειρίες που να ανταποκρίνονται σε αυτές (Κακανά, 2022).

Σημαντικό προσόν του παιδαγωγού είναι η συνεχής εκπαίδευση και κατάρτιση. Για τη διασφάλιση της ποιότητας στην προσχολική εκπαίδευση είναι απαραίτητο ο παιδαγωγός να είναι ενημερωμένος για τις τελευταίες τάσεις στον προσχολικό θεσμό αλλά και τις σύγχρονες ψυχοπαιδαγωγικές θεωρίες. Η θεωρητική γνώση σε συνδυασμό με τις πρακτικές δεξιότητες θα αποτελέσουν τον θεμέλιο λίθο στην παροχή ποιοτικής εκπαίδευσης.

Πέρα από τις ικανότητες παροχής μαθησιακών εμπειριών, ένας από τους σπουδαιότερους ρόλους του παιδαγωγού προσχολικής ηλικίας είναι η διασφάλιση της πνευματικής και σωματικής ευημερίας των παιδιών. Ο παιδαγωγός οφείλει να προσφέρει ένα ήρεμο και ασφαλές περιβάλλον, όπου τα παιδιά θα μπορέσουν να νιώσουν σταθερότητα και σιγουριά ώστε να εξελιχθούν ολόπλευρα. Το κλειδί της επιτυχίας είναι η ενσυναίσθηση του παιδαγωγού. Ένας παιδαγωγός συναισθηματικά διαθέσιμος μπορεί να αναπτύξει ισχυρές διαπροσωπικές σχέσεις με την ομάδα του, να αναγνωρίσει και να κατανοήσει τη συναισθηματική της κατάσταση και να συνδράμει αποτελεσματικά σε αυτή. Η ενίσχυση της συναισθηματικής νοημοσύνης των παιδιών μέσα από δράσεις συναισθηματικής αγωγής θα τα βοηθήσουν να χτίσουν την αυτοπεποίθηση, την αυτοεκτίμηση και τη ψυχική ανθεκτικότητα. Η ψυχική ανθεκτικότητα αποτελεί σημαντικό χαρακτηριστικό για την προστασία των παιδιών από κακόβουλες καταστάσεις όπως είναι η παραμέληση, η κακομεταχείριση, ο εκφοβισμός και άλλες μορφές κακοποιητικής συμπεριφοράς (Πλωμαρίτου, 2019).

Από την αρχαιότητα η κακομεταχείριση των παιδιών, όπως και η παιδοκτονία, ήταν φαινόμενα που ήταν ευρέως γνωστά. Παρόλα αυτά, στην ιστορία της Ευρώπης η κακοποίηση, και συγκεκριμένα η σωματική, έκανε την εμφάνισή της το 1962 μέσω της ιατρικής κοινότητας. Το

1962, ο παιδίατρος Henry Kempe από τις Ηνωμένες Πολιτείες εισήγαγε για πρώτη φορά τον όρο «κακοποιημένο παιδί» και τον συνέδεσε με το σοβαρό φαινόμενο που περιέγραψε ως «σύνδρομο κακοποιημένου παιδιού» («Battered Child Syndrome»). Ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει τις κλινικές εκδηλώσεις σοβαρής σωματικής κακοποίησης σε μικρά παιδιά. Σήμερα, είναι σαφές ότι η κακοποίηση παιδιών συνιστά ένα παγκόσμιο πρόβλημα, το οποίο εκδηλώνεται με διάφορες μορφές και έχει βαθιές ρίζες σε πολιτισμικές, οικονομικές και κοινωνικές παραδόσεις. Η αποτελεσματική αντιμετώπισή του απαιτεί μια πιο ενδελεχή κατανόηση των συνθηκών υπό τις οποίες εμφανίζεται, καθώς και των αιτιών και των συνεπειών που το συνοδεύουν (Ρούσσης, 2020).

Η κακοποίηση-βία των παιδιών εμφανίζεται σε όλες τις μορφές, ανεξαρτήτου οικονομικού και κοινωνικού υπόβαθρου σε όλο τον κόσμο. Η πολυπλοκότητα και η ποικιλομορφία του φαινομένου έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον των επιστημόνων, οι οποίοι έχουν διεξάγει πολλές έρευνες σχετικά με τις μορφές και τον αντίκτυπο που έχουν στη ζωή του ανθρώπου. Η κακοποίηση σα φαινόμενο συσχετίζεται άμεσα με τα δικαιώματα του παιδιού για προστασία και σωματική και ψυχική υγεία μακριά από κάθε μορφή βίας (Fergusson, Horwood, & Woodward, 2000).

Η βία, τόσο λεκτική όσο και μη λεκτική, παρατηρείται κυρίως εντός της οικογένειας. Τα βρέφη και τα μικρά παιδιά αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο, με διπλάσιο ποσοστό για την ηλικιακή ομάδα 0-4 ετών σε σύγκριση με τα παιδιά ηλικίας 5-14 ετών. Τα νήπια και τα παιδιά προσχολικής ηλικίας διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο θανατηφόρας κακοποίησης, εξαιτίας της εξάρτησής τους και της ευαλωτότητάς τους. Σε ορισμένες χώρες, η παραμέληση αποτελεί την πιο συχνή μορφή παιδικής κακοποίησης στις περιπτώσεις που έχουν καταγγεληθεί. Τα κορίτσια παρουσιάζουν αυξημένη ευαισθησία στον κίνδυνο σεξουαλικής κακοποίησης, ενώ τα αγόρια είναι περισσότερο εκτεθειμένα σε σκληρές σωματικές τιμωρίες (Ρούσσης, 2020).

Η παιδική κακοποίηση συνιστά παγκόσμιο πρόβλημα με σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία και την ανάπτυξη των παιδιών. Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού το 1989, αποτελεί σταθμό για την προώθηση αυτών των δικαιωμάτων. Για την προστασία και προαγωγή αυτών, θεσμοθετήθηκε στη χώρα μας το 2003, ο Συνήγορος του Παιδιού. Ανάμεσα στις αρμοδιότητες του είναι η διερεύνηση περιπτώσεων καταπάτησης των δικαιωμάτων των παιδιών και η αποκατάστασή τους, η διάδοση και η εφαρμογή τους από την Πολιτεία, η ενημέρωση των παιδιών για τα δικαιώματά τους και την προστασία τους και φυσικά, η εκπαίδευση των επαγγελματιών και των γονέων (Ρούσσης, 2020).

Κεφάλαιο 1: Τα συναισθήματα

1.1 Ορισμός, ιδιότητες και είδη συναισθημάτων

Λόγω της πολυπλοκότητας και ποικιλομορφίας των συναισθημάτων, είναι δύσκολο να οριστεί τι ακριβώς είναι το συναίσθημα (emotion). Πολλοί ψυχολόγοι ερευνητές, όπως ο Izard (1971, σπ. αναφ. στο (Κακαβούλης, 1997)), υποστηρίζει ότι συναίσθημα είναι η χαρά, η λύπη, ο θυμός, η αγδία, το ενδιαφέρον, η έκπληξη, η περιφρόνηση, ο φόβος, η ντροπή και η ενοχή. Κάποιοι άλλοι, όπως ο Plutchik (1980, σπ. αναφ. στο (Κακαβούλης, 1997)), περιγράφει τα συναισθήματα ως έναν συνδυασμό αισθημάτων. Ο τρόμος παραδείγματος χάριν, αποτελείται από τον συνδυασμό του φόβου και της έκπληξης.

Κατά τον Μπαμπινιώτη στη νέα ελληνική ως «συναίσθημα» ορίζεται η ψυχική διέγερση που προκαλείται σε ένα άτομο από ποικίλους εξωτερικούς παράγοντες. Αυτή η διέγερση τείνει να δημιουργεί στο άτομο φυσιολογικές αντιδράσεις οι οποίες το οδηγούν σε κάποια δράση ή αντίδραση (Μπαμπινιώτης, 2002).

Σύμφωνα με τον Κακαβούλη, συναίσθημα είναι η ψυχική κατάσταση του ανθρώπου είτε θετική είτε αρνητική, που βιώνει σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή ως αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης εσωτερικών ή εξωτερικών ερεθισμάτων και αντίστοιχων αντιδράσεων του ψυχικού του οργανισμού (Κακαβούλης, 1997).

Στο λεξικό Webster (1993, όπ. αναφ. στο (Πλωμαρίτου, 2019)) το συναίσθημα αναφέρεται ως μια αυθόρμητη κίνηση που προκαλείται στο άτομο εξαιτίας μιας εξωτερικής διέγερσης στο σώμα του. Το συναίσθημα διαφέρει από το «αίσθημα» και δεν πρέπει να συγχέεται. Το αίσθημα αφορά τις πέντε αισθήσεις του ανθρώπου: όραση, όσφρηση, ακοή, αφή, γεύση. Οι αισθήσεις αυτές επεξεργάζονται στον εγκέφαλο με μεγάλη ταχύτητα και προκαλούν άμεσα στον άνθρωπο χημικές αλλαγές οι οποίες οδηγούν στο συναίσθημα. Όταν το συναίσθημα διαρκεί περισσότερο από μερικά λεπτά τότε ονομάζεται «διάθεση». Ο άνθρωπος εκδηλώνει τα συναισθήματά του μέσα από τις εμπειρίες του και τις γνώσεις που έχει αποκτήσει. Από την άλλη, η διάθεσή του οφείλεται μόνο στα εμπειρικά δεδομένα που έχει συλλέξει έως τη στιγμή εκείνη που δέχεται τα ερεθίσματα.

Τα συναισθήματα δημιουργούνται από τις εμπειρίες που ζει ένας άνθρωπος και είναι αυτά τα οποία τον ωθούν στη δράση. Μαζί τους, ακολουθούν και οι σωματικές αντιδράσεις οι οποίες φανερώνουν στους ακροατές μας τη συγκινησιακή μας κατάσταση (Παππά, 2013). Οι Cole&Cole υποστηρίζουν ότι «συναίσθημα είναι ο συγκινησιακός τόνος ή το αίσθημα με το οποίο οι άνθρωποι αντιδρούν στις συνθήκες της ζωής τους» (Cole & Cole, 2001). Κάποιοι νευροεπιστήμονες από την άλλη, όπως οι Lane&Nadel και ο Panksepp υποστηρίζουν ότι τα συναισθήματα σχετίζονται με τις δομές του εγκεφάλου και τους μηχανισμούς της συναισθηματικής διαδικασίας (Παππά, 2013).

Τα συναισθήματα, επομένως, αποτελούν εσωτερικές καταστάσεις και διαφέρουν από άτομο σε άτομο. Για να γίνουν κατανοητά, δεν πρέπει να μελετηθούν μόνο τα γνωρίσματα τους. Σύμφωνα με την Βοσνιάδου, «αποτελούν και εξωτερικές υποκειμενικές καταστάσεις που συνδέονται με σωματικές αλλαγές, όπως είναι για παράδειγμα ο χτύπος της καρδιάς όταν νιώθουμε φόβο» (Βοσνιάδου, 2001), σελ. 275). Επιπροσθέτως, δίνουν τη δυνατότητα στον άνθρωπο να αξιολογεί και τα κατανοεί τις καταστάσεις και τα άτομα που τον περιβάλλουν.

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των συναισθημάτων ποικίλουν. Χωρίζονται σε θετικά και αρνητικά αναλόγως με την κατάσταση που προκαλείται στον άνθρωπο. Οι άνθρωποι εκδηλώνουν τα συναισθήματά τους αυθόρμητα και δεν επιλέγουν πότε θα τα εμφανίσουν, παρόλα αυτά τείνουν να αποφεύγουν τα δυσάρεστα και να αναζητούν εκείνα που τους προκαλούν ευχαρίστηση. Επιπλέον, τα συναισθήματα προκύπτουν ύστερα από διάφορες σκέψεις που κάνει ο άνθρωπος, πράγμα το οποίο δείχνει ότι στηρίζονται ως ένα βαθμό στις ερμηνείες που δίνει ο καθένας ξεχωριστά για κάποια γεγονότα, και όχι τα ίδια τα γεγονότα. Επίσης, συνδέονται στενά με τις αντιδράσεις του σώματος. Παραδείγματος χάριν, τα σφιγμένα χείλη και οι τεντωμένοι μύες του προσώπου μαρτυρούν το αίσθημα του θυμού (Μακρόγλου- Γουώλς, Σφυρίδου, & Τσέργας, 2011).

Οι λειτουργίες των συναισθημάτων είναι πολύ σημαντικές για την πορεία του ανθρώπου. Η αποτύπωσή τους στο πρόσωπο του κάθε ατόμου ξεχωριστά τον βοηθούν στην εξωτερίκευση της εσωτερικής του κατάστασης, καθώς και στην κοινωνική του συμβίωση. Με τα συναισθήματα εξωτερικεύει τις ανάγκες του και τις επιθυμίες του, και γίνονται αντιληπτές από τους άλλους οι προθέσεις που έχει. Όταν η συμπεριφορά του βασίζεται στο ένστικτο, είναι πιο αυτόματη και ανελαστική. Από την άλλη, όταν κατευθύνεται από τα συναισθήματα είναι πιο ελαστική και έχει την ικανότητα να διαμορφώνεται ανάλογα με τις περιστάσεις. Σε αυτή την περίπτωση όμως, παρόλο το προτέρημα της ελαστικότητας, ο άνθρωπος γίνεται πιο ευάλωτος (Παππά, 2013).

Τα συναισθήματα αποτελούν την πιο πολύπλοκη και σύνθετη ψυχική κατάσταση του ανθρώπου. Όσο δύσκολο είναι να υπάρξει ακριβής ορισμός, τόσο περίπλοκο είναι και να κατηγοριοποιηθούν. Ο τρόπος που τα βιώνει και τα αντιμετωπίζει ο κάθε άνθρωπος ξεχωριστά, αλλά και οι ιδιαιτερότητες τους, ώθησαν τους ψυχολόγους να ασχοληθούν με την έρευνα και τη μελέτη των συναισθημάτων. Ύστερα από μια προσπάθεια κατηγοριοποίησης των συναισθημάτων, η επιστήμη της ψυχολογίας έθεσε τα εξής είδη: Συναισθήματα του «εγώ», κοινωνικά συναισθήματα, πνευματικά, θετικά και αρνητικά, πρωτογενή ή πρωταρχικά, απλά και σύνθετα. Η πρώτη κατηγορία σχετίζεται με τα θετικά συναισθήματα που νιώθει ο άνθρωπος για την προσωπική του εξέλιξη και αξία, ή αντίθετα, με τα αρνητικά σε περίπτωση αποτυχίας και μειονεξίας. Τα κοινωνικά συναισθήματα είναι εκείνα που αναπτύσσονται και συνδέουν τους ανθρώπους μεταξύ τους, όπως είναι η αγάπη, η συμπάθεια, η ζήλια, το μίσος. Τα πνευματικά συναισθήματα χωρίζονται σε θρησκευτικά (η πίστη στο Θεό), ηθικά (το συναίσθημα της ευθύνης, οι τύψεις κ.λπ.) και καλαισθητικά (το

αίσθημα της χαράς που μας προκαλεί η θέα του ωραίου). Ως θετικά συναισθήματα αναφέρονται η χαρά, ο θαυμασμός, η ευτυχία, ενώ ως αρνητικά η λύπη, το μίσος, ο θυμός, η κακία. Από την άλλη τα πρωτογενή ή πρωταρχικά συναισθήματα αφορούν εκείνα που εμφανίζονται όταν ο άνθρωπος γεννιέται ή κατά τα πρώτα στάδια της εξελικτικής του πορείας (π.χ. φόβος). Τέλος, κάποια συναισθήματα ορίζονται ως απλά, όπως για παράδειγμα η χαρά, και άλλα σύνθετα διότι αποτελούνται από συνδυασμό απλών συναισθημάτων (π.χ. η αγάπη είναι συνδυασμός χαράς και αποδοχής) (Μακρόγλου- Γουώλς, Σφυρίδου, & Τσέργας, 2011).

Παρόλο που τα συναισθήματα στο εκφραστικό τους σύνολο είναι καθολικά και οικουμενικά, ανάλογα με τον πολιτισμό του κάθε ανθρώπου αλλάζουν ως προς την έκφρασή τους. Παραδείγματος χάριν, σύμφωνα με τους Camras, Meng, Ujiie, Dharamsi, Miyake, Oster, Wang, Cruz, Murdoch και Campos, τα βρέφη της Ευρώπης είναι περισσότερο εκφραστικά σε σχέση με τα βρέφη που ζουν στην Κίνα, στις ΗΠΑ ή την Ιαπωνία. Οι εκφράσεις των συναισθημάτων, πέρα από το πολιτισμικό πλαίσιο, διαφοροποιούνται μεταξύ τους ανάλογα με τη συγκίνηση που το προκαλεί (Camras, και συν., 2002).

1.2 Συναισθηματική νοημοσύνη και αλληλεπίδραση

Τα συναισθήματα αποτελούν εσωτερικές ψυχικές καταστάσεις, είτε θετικές είτε αρνητικές, που ο άνθρωπος βιώνει ως απόκριση σε εξωτερικά ερεθίσματα. Η συναισθηματική ανάπτυξη των μικρών παιδιών πραγματοποιείται σταδιακά, και ανάλογα με την ηλικία και το επίπεδο νοητικής τους ανάπτυξης, εκφράζουν τα συναισθήματά τους με διαφορετικούς τρόπους προς τους άλλους ανθρώπους, ενώ παράλληλα επηρεάζονται με μοναδικό τρόπο από αυτά. Συνεπώς, η συναισθηματική αλληλεπίδραση μεταξύ των παιδιών και των ατόμων του περιβάλλοντός τους διαφοροποιείται ανάλογα με το στάδιο ανάπτυξης στο οποίο βρίσκονται. Σύμφωνα με τους Cohn και Tronick (1983) και την έρευνά τους σε βρέφη κατά τους πρώτους μήνες της ζωής τους, διαπίστωσαν ότι τα βρέφη είχαν την ικανότητα να "διαβάζουν" τα συναισθήματα της μητέρας τους και να προσαρμόζουν τη συμπεριφορά τους ανάλογα (Κακαβούλης, 1997).

Σύμφωνα με τον (Shapiro, 2001), η συναισθηματική νοημοσύνη αποτελείται από διάφορες επιμέρους δεξιότητες. Από ηθικής άποψης, η συναισθηματική νοημοσύνη περιλαμβάνει την ενσυναίσθηση, δηλαδή την ανησυχία των παιδιών για τους άλλους, καθώς και την ειλικρίνεια, την αίσθηση ντροπής και την εμφάνιση ενοχών. Στο γνωστικό επίπεδο, η αλλαγή στον τρόπο σκέψης των παιδιών οδηγεί σε αντίστοιχη μεταβολή στη συμπεριφορά τους. Τα παιδιά αναπτύσσουν τη συναισθηματική τους νοημοσύνη μέσα από την επίλυση διαφόρων προβλημάτων, μαθαίνοντας από το οικογενειακό τους περιβάλλον. Στο κοινωνικό πεδίο, η συναισθηματική νοημοσύνη περιλαμβάνει την ικανότητα διαλόγου, τη δημιουργία φιλικών σχέσεων, την ανταλλαγή ιδεών και τη

συμμετοχή σε ομάδες. Επιπροσθέτως, η επιμονή των παιδιών στην επίτευξη προσωπικών στόχων, η προσπάθεια διαχείρισης των αποτυχιών και η συνειδητοποίηση και έλεγχος των συναισθημάτων τους συνιστούν την συναισθηματική τους νοημοσύνη (Παππά, 2013).

Με τη συναισθηματική νοημοσύνη επέρχεται και ο συναισθηματικός έλεγχος. Το άτομο συνειδητοποιεί ότι οφείλει να αναλάβει την αποκλειστική ευθύνη των συναισθημάτων του καθώς κάθε ένα από αυτά έχει και συνέπειες. Αντιλαμβάνεται ότι κάποια συναισθήματα δεν μπορεί να τα αποφύγει και μαθαίνει να τα διαχειρίζεται και να ζει με αυτά. Επομένως, μεταξύ συναισθηματικής νοημοσύνης και γνωστικών ικανοτήτων υπάρχει σύνδεση (Πλωμαρίτου, 2019).

1.3 Η Συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού

Για την ολοκλήρωση της ολόπλευρης ανάπτυξης του ανθρώπου, είναι απαραίτητη η εξέλιξη των γνωστικών, κοινωνικών και συναισθηματικών του λειτουργιών. Η συναισθηματική ανάπτυξη είναι αλληλένδετη με τη γνωστική ανάπτυξη και επηρεάζεται άμεσα από το κοινωνικό πλαίσιο, καθώς και από την αντίληψη. Σύμφωνα με τον Piaget, υπάρχει μια αμφίδρομη αλληλεπίδραση μεταξύ συναισθήματος και αντίληψης. Η συναισθηματική αντίδραση των βρεφών κατά το δεύτερο εξάμηνο του πρώτου έτους εξαρτάται από το νόημα που αποδίδουν στο ερέθισμα ή γεγονός και σχετίζεται με τις υποκειμενικές τους εμπειρίες. Σύμφωνα με τον Schore, καθώς τα βρέφη μεγαλώνουν και αναπτύσσουν περαιτέρω τις γνωστικές τους λειτουργίες (ικανότητα μνήμης και προσδοκίας εμπειριών), αποκτούν μεγαλύτερη ευαισθησία (Παππά, 2013).

Κατά τις πρώτες εβδομάδες της ζωής τους, τα βρέφη αδυνατούν να αποδώσουν νόημα σε ένα γεγονός. Σύμφωνα με τον Henri Wallon, τα βρέφη βρίσκονται στο στάδιο της «κινητικής παρορμητικότητας», όπου εκφράζουν τα συναισθήματά τους μέσω διάφορων κινήσεων και σπασμών. Από τον τρίτο μήνα και έπειτα, προχωρούν στο «συγκινησιακό στάδιο». Μεταξύ του τέταρτου και του έκτου μήνα, σύμφωνα με τους Stenberg, Campos και Emde, αρχίζει να εμφανίζεται ο θυμός. Την ίδια περίοδο, σύμφωνα με τον Lewis, εμφανίζεται η έκπληξη, ενώ κατά τη διάρκεια του πρώτου έτους, η ευχαρίστηση διαφοροποιείται σε ενθουσιασμό και τρυφερότητα. Επιπλέον, σύμφωνα με τον ίδιο ερευνητή, περίπου στους 18 μήνες, αναπτύσσεται η αίσθηση του εαυτού (self-recognition) και εμφανίζονται τα «συναισθήματα αυτοσυνειδησίας» (self-consciousness), όπως η ντροπή και η περηφάνια (Κακαβούλης, 1997).

Στην ηλικία μεταξύ 2 και 3 ετών, τα παιδιά αρχίζουν να κατανοούν σε μεγαλύτερο βάθος τα συναισθήματά τους, τα οποία γίνονται πιο περίπλοκα. Για την ανάπτυξη της συναισθηματικής νοημοσύνης σε αυτή την ηλικία, πρέπει να επιτευχθούν συγκεκριμένοι στόχοι. Σύμφωνα με τον Herbert, τα παιδιά πρέπει να διαχωρίσουν τα προσωπικά τους συναισθήματα από εκείνα των άλλων, να μάθουν να τα ρυθμίζουν και να τα εκφράζουν με κοινωνικά αποδεκτό τρόπο, και να

κατανοήσουν την επίδραση που έχουν τα συναισθήματα στις κοινωνικές σχέσεις τους. Στα μέσα του δεύτερου έτους, τα παιδιά γίνονται περισσότερο ευάλωτα, αρχίζουν να ακολουθούν κοινωνικούς κανόνες και να ελέγχουν τη συμπεριφορά τους, δείχνοντας σημάδια ενσυναίσθησης. Σε αυτό το στάδιο, είναι σε θέση να διακρίνουν τα συναισθήματά τους από εκείνα των άλλων και αρχίζουν να βιώνουν νέα συναισθήματα, όπως ενοχή, ζήλια, ντροπή και ανακούφιση (Παππά, 2013).

Κατά τη νηπιακή και την προσχολική ηλικία, τα συναισθήματα που αναδύονται ονομάζονται «συναισθήματα αυτογνωσίας» ή «δευτερεύοντα συναισθήματα». Αυτά τα συναισθήματα διαφοροποιούνται από τα βασικά ή πρωτογενή συναισθήματα που χαρακτηρίζουν τη βρεφική ηλικία. Κατά την ηλικία των 3-6 ετών, τα παιδιά αρχίζουν να κατανοούν τα συναισθήματα και τις αιτίες τους, αποκτώντας την ικανότητα να ελέγχουν τα συναισθήματά τους. Επιπλέον, βιώνουν περισσότερα συναισθήματα που σχετίζονται με την αυτο-αξιολόγησή τους. Στο τέταρτο έτος της ηλικίας τους, τα παιδιά αντιλαμβάνονται ότι τα συναισθήματα δεν προκαλούνται μόνο από πραγματικά γεγονότα, αλλά και από τις προσδοκίες ή τις πεποιθήσεις τους σχετικά με το τι μπορεί να συμβεί ή έχει συμβεί. Αυτή η περίοδος σηματοδοτεί την έναρξη της ικανότητάς τους να ρυθμίζουν τις συναισθηματικές τους εκφράσεις. Τα περισσότερα παιδιά προσχολικής ηλικίας αναπτύσσουν σταδιακά την κατανόηση ότι μπορούν να αποκρύψουν ορισμένα από τα συναισθήματά τους από τους άλλους, ανάλογα με τις συνθήκες. Αυτή η ικανότητα εξαρτάται εν μέρει από την ανάπτυξη της θεωρίας του νου, η οποία σχετίζεται με την κατανόηση της γνωστικής εξαπάτησης. Η ρυθμιστική λειτουργία των συναισθημάτων γίνεται εμφανής όταν τα παιδιά αντιλαμβάνονται ότι τα συναισθήματα μπορούν να επηρεάσουν τις ερμηνείες γεγονότων, τις πιθανές αντιδράσεις σε αυτά και τη συμπεριφορά τόσο του ίδιου του ατόμου όσο και των άλλων. Αυτή η δεξιότητα αναφέρεται ως η ικανότητα «ανειλικρινών κοινωνικών συμπεριφορών» (Παππά, 2013).

Από την ηλικία των 4 έως 5 ετών, τα παιδιά είναι σε θέση να κατονομάσουν τη συναισθηματική κατάσταση των άλλων. Μέχρι το τέλος του έκτου έτους, κατανοούν περίπλοκα και σύνθετα, δευτερογενή συναισθήματα, όπως η ζήλια, η περηφάνια και η αμηχανία, και αναγνωρίζουν τα θετικά συναισθήματα όπως οι ενήλικες. Ωστόσο, δυσκολεύονται να ερμηνεύσουν αρνητικά συναισθήματα που εκφράζονται από άλλα άτομα (Χατζηχρήστου, 2004).

Ο Campos ανέπτυξε μια θεωρία για τη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, η οποία βασίζεται σε επτά βασικές αρχές. Σύμφωνα με τη θεωρία του, ορισμένα συναισθήματα, όπως ο φόβος, η χαρά και η έκπληξη, είναι έμφυτα στον άνθρωπο και παραμένουν καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής. Αυτά τα συναισθήματα μπορεί να ποικίλουν, αλλά διατηρούν τον ίδιο τόνο, την έκφραση και τον σκοπό τους. Με την πάροδο του χρόνου, τα συναισθήματα εξελίσσονται και διαφοροποιούνται ανάλογα με την ηλικία του ατόμου. Καθώς οι γνωστικές λειτουργίες αναπτύσσονται, εμφανίζονται πιο σύνθετα συναισθήματα, όπως η ενοχή, η ντροπή, η λύπη και η ζήλια. Κατά την ανάπτυξή του, ο άνθρωπος σπάνια εκφράζει άμεσα και ελεύθερα τα συναισθήματά του, αντίθετα με

τα μικρά παιδιά που είναι πιο αυθόρμητα. Η σχέση μεταξύ συναισθηματικής εμπειρίας και έκφρασης αλλάζει με την πάροδο του χρόνου. Τα συναισθηματικά ερεθίσματα επηρεάζονται από την γνωστική και κινητική ανάπτυξη του ατόμου, και η συναισθηματική έκφραση σταδιακά διαμορφώνεται με στόχο να είναι κοινωνικά αποδεκτή. Τέλος, κατά την πορεία της συναισθηματικής ανάπτυξης, αναπτύσσεται επίσης και η ικανότητα αποδοχής των συναισθηματικών εκφράσεων (Κακαβούλης, 1997).

1.4 Ενσυναίσθηση και διαστάσεις

Σε ηλικία 2 ετών τα βρέφη αρχίζουν να εμφανίζουν τις πρώτες ενδείξεις ενσυναίσθησης. «Η ενσυναίσθηση είναι μια συναισθηματική αντίδραση που αντιστοιχεί στα συναισθήματα ενός άλλου ατόμου» (Feldman, 2009), Σελ. 243). Κατά τους Eisenberg και Hoffman, η ενσυναίσθηση είναι η βάση πάνω στην οποία θα διαμορφωθεί η κοινωνική συμπεριφορά (Cole&Cole, 2001).

Σύμφωνα με τους Dewaalkαι Rogers, «ενσυναίσθηση είναι η κατανόηση των συναισθημάτων των άλλων. Είναι η ψυχολογική κατάσταση που υποδηλώνει το μοίρασμα των συναισθημάτων ενός άλλου ατόμου, τη συμμετοχή του ατόμου στη συναισθηματική κατάσταση του άλλου. Πρόκειται για την ικανότητα να μοιράζεται κάποιος τη συναισθηματική εμπειρία ενός άλλου ατόμου» (Παππά, 2013), σελ. 126).

Πριν το τέλος του 2ου έτους, τα βρέφη έχουν δείξει κάποιο είδος επίγνωσης της συναισθηματικής κατάστασης των ατόμων με τα οποία συναναστρέφονται. Αυτά τα βρέφη μπορούν να εκδηλώνουν συμπόνια και ανησυχία για τους άλλους. Επίσης, μέσω του συμβολικού παιχνιδιού τους, μπορούν να προσποιούνται ότι κλαίνει, πονάνε και άλλα παρόμοια συναισθήματα (Feldman, 2009).

Σύμφωνα με τον Hoffman (Hoffman, 2000), καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, εκείνα καταφέρνουν όλο και περισσότερο να απομονώνουν τον εαυτό τους από τους άλλους και να κατανοούν τις συναισθηματικές τους καταστάσεις. Η ικανότητα αυτή να κατανοούν τους άλλους απορρέει από τη γνωστική ανάπτυξη των παιδιών, η οποία τους επιτρέπει να εντοπίζουν τις σκέψεις και τα συναισθήματα των άλλων από την οπτική τους γωνία. Βασίζει τη θεωρία του στην προσέγγιση της γνωστικής ανάπτυξης του Piaget, υποστηρίζοντας ότι η ενσυναίσθηση αντιπροσωπεύει τόσο μια γνωστική όσο και μια συναισθηματική δύναμη που κινητοποιεί για ηθική δράση. Αυτή η ικανότητα ενθαρρύνει την ηθική ανάπτυξη κατά την προσχολική περίοδο και προωθεί την κοινωνική συμπεριφορά των παιδιών. Ο Hoffman περιγράφει πέντε στάδια στην ανάπτυξη της ενσυναίσθησης, που κυμαίνονται από τις αυτόματες και μη θελημένες αντιδράσεις των βρεφών στο κλάμα άλλων βρεφών έως τις ώριμες αντιδράσεις που ανταποκρίνονται στη σημασία που δίνουμε στις δυσμενείς καταστάσεις που βιώνουν οι άλλοι.

Το πρώτο στάδιο ονομάζεται «συνολική ενσυναίσθηση» ή «οικουμενική ενσυναίσθηση» (global empathy). Αυτό το στάδιο αναφέρεται στην αντίδραση των νεογέννητων βρεφών, ηλικίας ακόμα και 2 ημερών, τα οποία αντιδρούν με κλάμα στον ήχο του κλάματος άλλου βρέφους. Αυτό το κλάμα αποτελεί το πρώτο παράδειγμα ενσυναίσθησης χωρίς επίγνωση, καθώς το βρέφος δεν είναι σε θέση να διαχωρίσει τον εαυτό του από τον άλλον. Έτσι, αυτομάτως αντιλαμβάνεται τη στεναχώρια του άλλου ως δική του. Η δυσφορία που αισθάνεται ένα παιδί ενεργοποιείται από τη δυσφορία ενός άλλου μέσω της μεταδοτικότητας ή της μίμησης. Αυτό αποτελεί ένα φαινόμενο «μεταδοτικής συγκίνησης», καθώς τα πρώτα κλάματα συμπάθειας μοιάζουν με αντανάκλαστικές αντιδράσεις, αλλά υποδηλώνουν μια είδους συναισθηματική ανταλλαγή. Αυτό το πρώτο στάδιο ενσυναίσθησης είναι σημαντικό για την ανάπτυξη της κοινωνικής και συναισθηματικής νοημοσύνης του παιδιού και αποτελεί την πρώτη ένδειξη της ικανότητάς του να επικοινωνεί συναισθηματικά με τους άλλους (Cole&Cole, 2001).

Το δεύτερο στάδιο είναι το στάδιο της «εγωκεντρικής ενσυναισθητικής στεναχώριας» (egocentric empathic distress). Τα παιδιά, περίπου στο δεύτερο έτος της ηλικίας τους, αρχίζουν να αναγνωρίζουν τη θλίψη των άλλων και να τη διαχωρίζουν από τα δικά τους συναισθήματα. Αυτή η επίγνωση τους επιτρέπει να προσφέρουν συμπαράσταση στους άλλους κατά την αντιμετώπιση της θλίψης τους, αν και μπορεί να το κάνουν με ακατάλληλους τρόπους.

Κατά την εγωκεντρική ενσυναισθητική στεναχώρια, εμφανίζεται η τάση για προκοινωνική συμπεριφορά, αλλά το παιδί δεν μπορεί ακόμη να διαχωρίσει σαφώς τον εαυτό του από τον άλλον. Τα μικρά παιδιά ηλικίας 15 με 36 μηνών συχνά παρηγορούν τα στεναχωρημένα αδέρφια τους, με αυτή την τάση να αυξάνεται καθώς μεγαλώνουν. Ωστόσο, παρατηρείται επίσης το φαινόμενο όπου τα παιδιά, ανεξαρτήτως ηλικίας, μπορεί να ανταποκρίνονται με γέλιο στη στεναχώρια των αδερφών τους.

Στον παιδικό σταθμό, τα παιδιά ηλικίας 3 ετών έχουν βρεθεί να επιδεικνύουν προκοινωνική συμπεριφορά όταν βλέπουν τη στεναχώρια παιδιών που είναι φίλοι τους. Αυτό δείχνει ότι αρχίζουν να αναπτύσσουν την ικανότητα να αντιλαμβάνονται και να ανταποκρίνονται στα συναισθήματα των άλλων, προάγοντας έτσι τη συναισθηματική και κοινωνική τους ανάπτυξη.

Το τρίτο στάδιο είναι το στάδιο της «οιονεί εγωκεντρικής ενσυναισθητικής στενοχώριας/άγχους» (quasi-egocentric empathic distress). Αυτό το στάδιο εμφανίζεται κατά την προσχολική περίοδο, όταν το παιδί μπορεί να αναγνωρίσει τη στεναχώρια του άλλου και να δείξει τις πρώτες τάσεις για προσφορά βοήθειας. Σε αυτή τη φάση, το παιδί κατανοεί ότι τα συναισθήματα των άλλων είναι διαφορετικά από τα δικά του και αποκτά όλο και μεγαλύτερο έλεγχο στη γλώσσα. Η λεκτική επικοινωνία του επιτρέπει να εκφράζει τα συναισθήματά του ακόμη και για ανθρώπους που δεν είναι παρόντες, νιώθοντας ενσυναίσθηση για αυτούς. Τα παιδιά αρχίζουν να προσεγγίζουν και να αγγίζουν το άτομο που υποφέρει, προσφέροντας χάδια, φιλιά, παροχή και αναζήτηση

βοήθειας, συμβουλές και καθησυχασμό. Αυτό το στάδιο σηματοδοτεί μια σημαντική πρόοδο στην κοινωνική και συναισθηματική τους ανάπτυξη, καθώς μαθαίνουν να κατανοούν και να ανταποκρίνονται στις συναισθηματικές ανάγκες των άλλων με μεγαλύτερη ευαισθησία και αποτελεσματικότητα.

Το τέταρτο στάδιο είναι το στάδιο της «φιλαληθούς ενσυναίσθησης» (veridical empathic distress). Κατά το τέλος του δεύτερου έτους και σε όλη τη διάρκεια του τρίτου έτους, τα παιδιά προσεγγίζουν τους άλλους με σκοπό να προσφέρουν βοήθεια. Σε αυτή την περίοδο, τα παιδιά αναγνωρίζουν τον εαυτό τους στον καθρέφτη ως ξεχωριστή οντότητα και συνειδητοποιούν ότι οι άλλοι έχουν ξεχωριστές εσωτερικές καταστάσεις, όπως σκέψεις, συναισθήματα και επιθυμίες. Αυτή η συνειδητοποίηση επιτρέπει μια πιο ακριβή ενσυναίσθηση και πιο αποτελεσματική συμπεριφορά βοήθειας. Τα παιδιά αρχίζουν να αντιλαμβάνονται και να κατανοούν τις συναισθηματικές και ψυχολογικές καταστάσεις των άλλων με μεγαλύτερη σαφήνεια, γεγονός που ενισχύει την ικανότητά τους να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των άλλων με κατάλληλους και αποτελεσματικούς τρόπους.

Το πέμπτο στάδιο είναι το στάδιο της «ενσυναίσθησης πέρα από την άμεση συνθήκη/κατάσταση» (empathy beyond the immediate situation). Με την πάροδο του χρόνου, τα παιδιά συνειδητοποιούν όχι μόνο ότι οι άλλοι νιώθουν ξεχωριστά συναισθήματα σε συγκεκριμένες καταστάσεις, αλλά και γενικά ότι κάθε άτομο νιώθει διαφορετικά συναισθήματα από το άλλο. Έτσι, δεν ανταποκρίνονται με ενσυναίσθηση μόνο στη στεναχώρια που ο άλλος βιώνει άμεσα, αλλά επίσης σε αυτό που φαντάζονται ότι βιώνει ο άλλος ως χρόνιο συναίσθημα, όπως σε περιπτώσεις χρόνιας αρρώστιας, οικονομικής δυσπραγίας ή αποστέρησης. Με αυτό τον τρόπο, αρχίζουν να εκδηλώνουν ενδιαφέρον για τις συνθήκες διαβίωσης των άλλων ανθρώπων, όπως η φτώχεια, η αρρώστια, η καταπίεση και διάφορα κοινωνικά και πολιτικά θέματα.

Επιπλέον, σε αυτό το στάδιο υπάρχει η υποκατηγορία «ενσυναίσθηση για τις ευάλωτες ομάδες», όπου τα παιδιά δείχνουν κατανόηση και ενδιαφέρον για άτομα που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, όπως οι άστεγοι. Αυτή η εξελιγμένη μορφή ενσυναίσθησης επιτρέπει στα παιδιά να κατανοούν βαθύτερα τις προκλήσεις και τα συναισθήματα των άλλων, οδηγώντας σε μια πιο ώριμη και ολοκληρωμένη κοινωνική συμπεριφορά (Cole&Cole, 2001).

1.5 Ψυχική ανθεκτικότητα

Η συναισθηματική κακοποίηση στερεί από το παιδί τη δυνατότητα μιας υγιούς αναπτυξιακής πορείας τόσο κατά την παιδική ηλικία όσο και στην ενήλικη ζωή. Για να επιτευχθεί σωστά η ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού στους γνωστικούς, σωματικούς και κοινωνικούς-συναισθηματικούς τομείς, κρίσιμος ρόλος διαδραματίζει η ποιότητα της προσκόλλησης και ο τύπος δεσμού που

αναπτύσσεται με το πρωταρχικό πρόσωπο αναφοράς, συνήθως η μητέρα. Στην ηλικία 7 έως 9 μηνών, το φαινόμενο του άγχους του αποχωρισμού κάνει την εμφάνισή του στην αναπτυξιακή πορεία του βρέφους. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, και μέχρι την ηλικία των δύο ετών, σύμφωνα με τον Freud, τα παιδιά διαμορφώνουν τη βάση για την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους και της κοινωνικής τους ανάπτυξης ως ενήλικες. Ο δεσμός που αναπτύσσει το παιδί με το άτομο που το φροντίζει, συχνά η μητέρα, αποτελεί το θεμέλιο για την ανάπτυξη της ψυχικής του υγείας και προστατευτικών παραγόντων που συμβάλλουν στη ψυχική του ανθεκτικότητα (Feldman, 2009).

Η ψυχική ανθεκτικότητα, όπως αποδίδεται στην ελληνική βιβλιογραφία, αποτελεί προσαρμογή του όρου *Resilience*. Ο όρος προέρχεται από τη λατινική λέξη *resilire*, που σημαίνει «επανέρχομαι». Αρχικά, χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει την ικανότητα ενός σώματος να επιστρέφει στην αρχική του μορφή μετά από προσωρινή παραμόρφωση. Αργότερα, εισήχθη στην ιατρική επιστήμη για να δηλώσει την ανάρρωση ασθενών, ενώ με την πάροδο του χρόνου ο όρος υιοθετήθηκε και από τις κοινωνικές επιστήμες, διευρύνοντας τη χρήση του (Cooper&Boydell, 2007).

Η ψυχική Ανθεκτικότητα, όπως ορίζεται από τους (Masten&Obradovic, 2006) συνιστά έναν πολυδιάστατο εννοιολογικό όρο που περιλαμβάνει διάφορους παράγοντες και συνιστώσες. Η διερεύνησή της είναι τόσο ουσιώδης όσο και απαιτητική, καθώς περιλαμβάνει ποικίλες πτυχές, όπως οι ατομικές ικανότητες, οι βασικές ανάγκες διαβίωσης, οι δεξιότητες διαχείρισης και επίλυσης προβλημάτων, καθώς και οι διαπροσωπικές σχέσεις (Sandler, 2001).

Επομένως, ορίζεται ως η ικανότητα ενός ανθρώπου να αναπτύσσει προστατευτικούς μηχανισμούς που του επιτρέπουν να προσαρμόζεται σε νέες καταστάσεις και να ανακάμπτει από στρεσογόνα περιστατικά, χωρίς να υπάρχουν εμφανώς αρνητικές συνέπειες στην ψυχική του υγεία. Δεν είναι εκ γενετής χαρακτηριστικό, αλλά ενισχύεται μέσω δραστηριοτήτων που αντανακλούν τα προσωπικά ενδιαφέροντα του ατόμου, όπως η συμμετοχή σε εθελοντικές δράσεις, η κοινωνική επαφή και η επαφή με το φυσικό περιβάλλον.

Οι παράγοντες που ενισχύουν τη ψυχική ανθεκτικότητα κατατάσσονται κυρίως σε οικογενειακό και σχολικό πλαίσιο. Όταν οι γονείς διατηρούν καλές συζυγικές σχέσεις, έχουν σταθερή εργασία και καλή ψυχική υγεία, το παιδί αναπτύσσει την ανθεκτικότητά του μέσα από θετικές αλληλεπιδράσεις στο οικογενειακό περιβάλλον. Αντίθετα, όταν οι γονείς έχουν υποστεί κακοποίηση στην παιδική τους ηλικία, αυτό αυξάνει την πιθανότητα να επαναλαμβάνεται η κακοποίηση στην επόμενη γενιά. Στο σχολικό περιβάλλον, η ανάπτυξη στενής σχέσης με έναν δάσκαλο αναφοράς και τουλάχιστον έναν συμμαθητή έχει αποδειχθεί ότι βοηθά το παιδί να αναπτύξει ψυχική ανθεκτικότητα και να προστατευθεί από τις αρνητικές επιπτώσεις της κακοποίησης που ενδεχομένως έχει υποστεί (Feldman, 2009).

Επιπροσθέτως, συνδέεται με την ικανότητα του ατόμου να αντιμετωπίζει και να προσαρμόζεται σε δύσκολες συνθήκες. Σύμφωνα με τον (Sandler, 2001) η αντιξοότητα αφορά τη σχέση του ατόμου με το περιβάλλον του και επηρεάζει την ικανοποίηση βασικών αναγκών και την επίτευξη στόχων. Οι αντιξοότητες μπορούν να εκδηλώνονται σε ατομικό, οικογενειακό ή κοινωνικό επίπεδο, όπως ασθένειες, συγκρούσεις ή οικονομικές κρίσεις. Οι έρευνες δείχνουν ότι η έκθεση σε τέτοιες καταστάσεις μπορεί να έχει σοβαρές συνέπειες, κυρίως για τα παιδιά, που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν ψυχικές δυσκολίες ή εξαρτήσεις. Τα παιδιά, παραδείγματος χάριν, που βιώνουν οικογενειακές συγκρούσεις ή κακοποίηση εκτίθενται σε κινδύνους ψυχοκοινωνικής καθυστέρησης. Αυτές οι καταστάσεις αναφέρονται ως «μολυσματικά» περιβάλλοντα και λειτουργούν ως παράγοντες κινδύνου στην ανάπτυξη του ατόμου.

Τέλος, η κατανόηση της ψυχικής ανθεκτικότητας ως διαδικασία απαιτεί τη διερεύνηση των ατομικών χαρακτηριστικών του παιδιού (όπως το επίπεδο άγχους, το φύλο, η υγεία και η ψυχική του κατάσταση), της ποιότητας του περιβάλλοντος στο οποίο ζει το παιδί και της πρόσβασής του σε πόρους που υποστηρίζουν την ανάπτυξή του και μειώνουν την έκθεσή του σε κινδύνους. Πολλές μελέτες έχουν επικεντρωθεί στη σημαντική σύνδεση μεταξύ των κοινωνικών δεξιοτήτων και της ψυχικής ανθεκτικότητας. Ο Masten παραδείγματος χάριν, υποστηρίζει ότι κοινωνικές δεξιότητες όπως η επικοινωνία, η αυτοεκτίμηση και η ενσυναίσθηση προς τους άλλους συνδέονται με την ψυχική ανθεκτικότητα, αφού κάθε δεξιότητα ενισχύει την πρόσβαση του παιδιού σε ψυχοκοινωνική υποστήριξη (Masten&Obradovic, 2006).

Κεφάλαιο 2: Η παιδική κακοποίηση

2.1 Ορισμός και χαρακτηριστικά της κακοποίησης

Η κακοποίηση παιδιών είναι ένα πολύπλοκο ζήτημα που επηρεάζεται από διάφορους νομικούς και πολιτισμικούς παράγοντες, με τις έννοιες να διαφέρουν ανάμεσα σε χώρες. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, η κακοποίηση περιλαμβάνει σωματική και συναισθηματική κακομεταχείριση, σεξουαλική κακοποίηση, παραμέληση και εκμετάλλευση, που βλάπτουν την υγεία και την ανάπτυξη του παιδιού (Butchart, Harvey, Mian, & Fūrniss, 2006).

Συγκεκριμένα, κακοποίηση ή κακομεταχείριση παιδιών, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ), νοείται κάθε μορφή συμπεριφοράς που οδηγεί σε βλαβερές συνέπειες στην υγεία και τη σωματική ακεραιότητα του παιδιού, την αναπτυξιακή του πορεία, καθώς επίσης και στο ήθος του. Οι συμπεριφορές αφορούν τόσο πράξεις σωματικής, συναισθηματικής και σεξουαλικής κακοποίησης, όσο και σημάδια παραμέλησης και εκμετάλλευσης από τους ενήλικες που έχουν την επιμέλεια του παιδιού (Fergusson, Horwood, & Woodward, 2000). Το Συμβούλιο της Ευρώπης ορίζει τη σεξουαλική κακοποίηση παιδιών σε δύο κύριες κατηγορίες: την συμμετοχή σε

σεξουαλικές δραστηριότητες με παιδιά κάτω από την νόμιμη ηλικία και τις δραστηριότητες που περιλαμβάνουν βία ή εκμετάλλευση.

Η κακοποίηση συνήθως προέρχεται από άτομα του κοινωνικού περιβάλλοντος του παιδιού και η διάρκεια της ποικίλει από μεμονωμένα περιστατικά, κατ' επανάληψη, ακόμα και διάρκειας μηνών- ετών. Τα άτομα που ασκούν κακοποίηση συνήθως εντοπίζονται μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον του παιδιού. Οι γονείς, οι κηδεμόνες, οι θείοι ακόμα και τα αδέρφια του παιδιού πολλές φορές κακομεταχειρίζονται το παιδί σωματικά, λεκτικά, συναισθηματικά ακόμα και σεξουαλικά καταχράζοντας την εμπιστοσύνη που τους δείχνει. Παιδική κακοποίηση μπορούν να ασκήσουν και στο σχολικό περιβάλλον οι συμμαθητές, αλλά και οι δάσκαλοι εκμεταλλευόμενοι την εξουσία τους. Οποιαδήποτε πράξη ή και παραμέληση του παιδιού εκ μέρους του ατόμου που το φροντίζει, που μπορεί να οδηγήσει σε βλάβη, φόβο, πόνο και γενικότερα αισθήματα τρόμου, ντροπής και δυσφορίας, ορίζεται ως «παιδική κακοποίηση» (Παναγοπούλου, 2007).

Μια παγκόσμια έρευνα από το ISPCAN το 2012 αποκάλυψε ότι σχεδόν όλες οι συμμετέχουσες χώρες θεωρούν τις σοβαρές μορφές κακοποίησης ως παραβιάσεις. Τα ποσοστά διαφέρουν ανά χώρα. Στην Ευρώπη, εκτιμάται ότι οι δείκτες σεξουαλικής κακοποίησης για κορίτσια κυμαίνονται από 164/1000 έως 197/1000, ενώ για αγόρια από 66/1000 έως 88/1000. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι μελέτες της NSPCC δείχνουν μείωση της κακοποίησης, με το ποσοστό σεξουαλικών κακοποιήσεων να πέφτει από 6.8% το 1998 σε 5% το 2009. Παρόλα αυτά, τα ποσοστά παραμέλησης παρέμειναν σταθερά γύρω στο 10%. Διαφορετικά ποσοστά επικράτησης αναφέρονται σε χώρες όπως η Γερμανία, η Μολδαβία και η Βοσνία, όπου τα ποσοστά σεξουαλικής κακοποίησης κυμαίνονται από 10% έως 21%. Η εμπορία παιδιών παραμένει σοβαρό πρόβλημα, με πολλές περιπτώσεις σε ευρωπαϊκές χώρες και ειδικά σε χώρες όπως η Νιγηρία και η Αλβανία. Στις σκανδιναβικές χώρες, παρά την αναγνώριση λίγων κρουσμάτων, τα παιδιά συνεχίζουν να υφίστανται σεξουαλική και εργασιακή εκμετάλλευση. Η συγκριτική ανάλυση των μελετών είναι δύσκολη λόγω διαφορετικών μεθόδων και ορισμών, αλλά υπάρχουν ενδείξεις ότι η κακοποίηση είναι σε μείωση σε κάποιες περιοχές. Το Συμβούλιο της Ευρώπης προωθεί στρατηγικές για την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών και την καταπολέμηση της κακοποίησης, με στόχο τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος φιλικού προς τα παιδιά στην Ευρώπη (McElvaney&Lalor, 2014).

2.2 Είδη της παιδικής κακοποίησης

Οι μορφές κακοποίησης δεν είναι νέες και παρακολουθούν την εξέλιξη του ανθρώπου καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας του. Η κακοποίηση εμφανίζεται σε διάφορες εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής, όπως στην τηλεόραση, τη λογοτεχνία και τον κινηματογράφο, και αναγνωρίζεται ως σοβαρό πρόβλημα που παραβιάζει τα δικαιώματα των παιδιών για αρμονική ανάπτυξη. Έχει αρνητικές

επιπτώσεις στην ψυχική και σωματική ανάπτυξη των παιδιών και μόνο τα τελευταία 50 χρόνια έχει αποκτήσει έμφαση στις κοινωνικές μελέτες (Guillen del Campo, 2015).

Σύμφωνα με τους Fergusson, Horwood & Woodward (Fergusson, Horwood, & Woodward, 2000) κάθε χρόνο, σε παγκόσμιο επίπεδο, υπάρχει μεγάλο ποσοστό καταγεγραμμένων περιστατικών παιδικής κακοποίησης, που είτε τα παιδιά έχουν δεχθεί βία είτε έχουν παραστεί ως μάρτυρες σε περιστατικά σωματικής, λεκτικής, σεξουαλικής και συναισθηματικής κακοποίησης. Μάλιστα, η βία, όποιας μορφής κι αν αυτή προέρχεται, αποτελεί το μεγαλύτερο ποσοστό σε θνησιμότητα στις ηλικίες από 15 έως 44 ετών (Ρούσσης, 2020).

Η βιβλιογραφία κατατάσσει την κακοποίηση σε γενικές και ειδικές μορφές. Οι γενικές μορφές κακοποίησης σχετίζονται με παγκόσμια φαινόμενα, όπως η φτώχεια, η σεξουαλική εκμετάλλευση και η κρατική βία. Από την άλλη, οι ειδικές μορφές περιλαμβάνουν διάφορα σύνδρομα, όπως το σύνδρομο σωματικής κακοποίησης, την παραμέληση και άλλες καταστάσεις που συναντώνται σε οικογένειες με κοινωνικά προβλήματα (Ρούσσης, 2020).

Από αυτές τις ταξινομήσεις, η παραμέληση είναι η πιο κοινή μορφή κακοποίησης και ενδέχεται να έχει σοβαρές συνέπειες για την υγεία των παιδιών. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας η αποτυχία των γονέων ή κηδεμόνων να καλύψουν τις βασικές ανάγκες των παιδιών, όπως η αγάπη, η προστασία και η εκπαίδευση, μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρές ψυχολογικές και σωματικές επιπτώσεις (WHO, Report of the Consultation on Child Abuse Prevention, 2002).

Ανάμεσα στις μορφές παραμέλησης κατατάσσονται η σωματική και συναισθηματική παραμέληση, η εκπαιδευτική και ιατρική αμέλεια, καθώς και η διατροφική παραμέληση. Στην Κούβα, έχουν πραγματοποιηθεί μελέτες σχετικά με τα ακούσια τραύματα που σχετίζονται με την παραμέληση, με στόχο την κατανόηση της κοινωνικής επίπτωσης του φαινομένου. Για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης, η Κούβα έχει αναπτύξει ένα Εθνικό Πρόγραμμα Πρόληψης Ατυχημάτων για άτομα κάτω των 20 ετών, μέσω του προγράμματος Μητρότητας και Παιδιού του Υπουργείου Υγείας. Ο κύριος στόχος είναι η μείωση της θνησιμότητας σε παιδιά και εφήβους κάτω των 20 ετών μέσω εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων πρόληψης που καλύπτουν όλους τους εμπλεκόμενους κοινωνικούς φορείς (Guillen del Campo, 2015).

Η σωματική κακοποίηση αποτελεί μια από τις πιο εμφανείς και συχνές μορφές κακοποίησης, καθώς περιλαμβάνει τη σκόπιμη χρήση σωματικής δύναμης ή βίας με στόχο τον έλεγχο ή την πρόκληση σωματικής και ψυχολογικής βλάβης. Η σωματική κακοποίηση συχνά συνδέεται με μια διαρκή και επαναλαμβανόμενη συμπεριφορά που εκδηλώνεται με έλλειψη σεβασμού για το θύμα και με σκοπό να το υποτάξει ή να το βλάψει. Μερικές από τις πιο κοινές μορφές σωματικής βίας περιλαμβάνουν το σπρώξιμο, το χαστούκι, το γρονθοκόπημα, το δάγκωμα, το τσίμπημα, την κλωτσιά, το τράβηγμα των μαλλιών, το κάψιμο και, σε πιο ακραίες περιπτώσεις, το μαχαίρωμα και ο φόνος. Αυτές οι πράξεις δεν περιορίζονται μόνο σε σωματικές βλάβες, αλλά ενδέχεται να

αφήσουν και μόνιμα ψυχολογικά τραύματα στο θύμα, το οποίο μπορεί να αντιμετωπίσει δυσκολίες στην ψυχική και συναισθηματική του ανάπτυξη. Στην περίπτωση των παιδιών, η σωματική κακοποίηση εκδηλώνεται συχνά με εμφανή σωματικά σημάδια, όπως μώλωπες, εκδορές, εγκαύματα και τραυματισμούς που μπορεί να προκύψουν από κλωτσιές ή άλλες βίαιες ενέργειες. Εκτός από τις σωματικές βλάβες, τα παιδιά συχνά εμφανίζουν εσωτερικούς τραυματισμούς, οι οποίοι μπορεί να μην είναι άμεσα ορατοί, όπως κακώσεις οργάνων ή άλλες κρυφές βλάβες. Επιπλέον, τα κακοποιημένα παιδιά συχνά αναπτύσσουν ψυχολογικές αντιδράσεις όπως φοβία, άγχος, αισθήματα ντροπής, απομόνωσης, καθώς και έντονη τάση φυγής από το περιβάλλον στο οποίο ζουν, προσπαθώντας να ξεφύγουν από τη συνεχιζόμενη κακοποίηση. Σε πολλές περιπτώσεις, οι μακροπρόθεσμες συνέπειες της σωματικής κακοποίησης περιλαμβάνουν καθυστερημένη ή περιορισμένη σωματική και νοητική ανάπτυξη, καθώς και δυσκολίες στις κοινωνικές σχέσεις και τη συναισθηματική εκπαίδευση. Η παρατεταμένη σωματική κακοποίηση μπορεί να επηρεάσει σημαντικά την ικανότητα του ατόμου να αναπτύξει υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις, να διαχειριστεί τα συναισθήματά του και να εξελιχθεί σε συναισθηματικά σταθερό άτομο. Τα θύματα αυτής της κακοποίησης χρειάζονται επαγγελματική υποστήριξη για να ξεπεράσουν τις συνέπειες και να αποκαταστήσουν την ψυχική τους υγεία (Ρούσσης, 2020)(Camras, και συν., 2002).

Η συναισθηματική κακοποίηση αποτελεί ένα από τα είδη κακοποίησης που μπορεί να υποστεί ένα παιδί. Εκ πρώτης όψεως δεν γίνεται αντιληπτή, καθώς στοχεύει στη βλάβη της ψυχικής υγείας και της συναισθηματικής κατάστασης του παιδιού. Όταν ένα παιδί νιώθει απόρριψη, όταν δέχεται λεκτική βία με βωμολοχίες ή με φράσεις τύπου «Είσαι η αιτία των προβλημάτων μας», ακόμη και όταν στερείται της αγκαλιάς και της φροντίδας, θεωρείται ότι δέχεται συναισθηματική- ψυχολογική κακοποίηση. Η συναισθηματική κακοποίηση έχει επιπτώσεις στην αναπτυξιακή πορεία του παιδιού όχι μόνο κατά τη διάρκεια που την εκλαμβάνει, αλλά και τη μετέπειτα εξέλιξη του ως ενήλικας. Η συναισθηματική κακοποίηση αποτελεί, δυστυχώς, τα τελευταία χρόνια μια από τις κύριες μορφές κακομεταχείρισης στην παιδική ηλικία. Αντίθετα με τη σωματική κακοποίηση, η συναισθηματική είναι δύσκολο να αναγνωριστεί, γεγονός που θέτει σε κίνδυνο τα παιδιά που δεν το εκφράζουν λεκτικά (Παναγοπούλου, 2007).

Η σεξουαλική κακοποίηση αποτελεί μια ιδιαίτερη και πολύ σοβαρή μορφή κακοποίησης, η οποία περιλαμβάνει πληθώρα διαφορετικών πράξεων σεξουαλικής παραβίασης. Αυτές κυμαίνονται από την έκθεση σε επιδείξεις και θωπεύσεις μέχρι ασελγείς πράξεις, βιασμό και αιμομιξία. Αυτές οι πράξεις όχι μόνο παραβιάζουν τη σωματική ακεραιότητα του θύματος, αλλά προκαλούν και βαθιά ψυχολογική βλάβη. Η παιδική πορνογραφία και η πορνεία είναι οι εμπορικές και εκμεταλλευτικές διαστάσεις του προβλήματος, όπου τα θύματα χρησιμοποιούνται για οικονομικό όφελος, συχνά χωρίς να έχουν τη δυνατότητα να κατανοήσουν ή να αντισταθούν στις πράξεις αυτές. Η σεξουαλική παρενόχληση συχνά ξεκινά σε μικρή ηλικία, συνήθως πριν το παιδί φτάσει την ηλικία

των 8 ή 9 ετών, και εκδηλώνεται με πράξεις που διαπράττονται κυρίως από ενήλικες άντρες, συχνά μεγαλύτερους των 20 ετών. Όταν συμβαίνει εντός της οικογενειακής δομής, προκαλεί ακόμη μεγαλύτερη κοινωνική ενοχή και φόβο στο θύμα, το οποίο συχνά αισθάνεται ντροπή ή ότι θα κατηγορηθεί για την πράξη. Αυτό καθιστά τη διάγνωση και την αποκάλυψη της κακοποίησης πολύ πιο δύσκολη σε σύγκριση με άλλες μορφές κακοποίησης, καθώς το θύμα μπορεί να νιώθει υποχρεωμένο να σιωπήσει ή να προστατεύσει τον θύτη, λόγω του οικογενειακού δεσμού. Αυτός ο κύκλος σιωπής και φόβου εντείνεται από την αίσθηση ότι η αποκάλυψη θα φέρει περισσότερα προβλήματα για το ίδιο ή την οικογένεια του (Ρούσσης, 2020).

2.3 Επιπτώσεις της παιδικής κακοποίησης στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού

Η κακοποίηση μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον είναι ιδιαίτερα τραυματική, καθώς για το παιδί δημιουργεί αντιφατικά συναισθήματα σχετικά με την εμπιστοσύνη και την ασφάλεια που περιμένει από την οικογένεια. Υπάρχουν πολλές λανθασμένες πεποιθήσεις σχετικά με την κακοποίηση, όπως ότι συμβαίνει σπάνια ή κυρίως σε χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις, ενώ στην πραγματικότητα είναι διαδεδομένη σε όλα τα κοινωνικά στρώματα. Η κακοποίηση έχει σοβαρές συνέπειες στην ψυχολογική υγεία των παιδιών, όπως άγχος, κατάθλιψη και κοινωνική απομόνωση (Butchart, Harvey, Mian, & Fürniss, 2006).

Τα παιδιά που έχουν υποστεί οποιαδήποτε μορφή βίας στην παιδική τους ηλικία (ψυχολογική, σωματική, λεκτική, παραμέληση κ.λπ.) παρουσιάζουν μεταβολή τόσο στη συμπεριφορά τους όσο και στη τυπική τους ανάπτυξη. Οι συνέπειες αυτές μπορεί να γίνουν αντιληπτές από τον πρώτο, κιόλας, καιρό της κακοποίησης, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις ενδέχεται να κάνουν την εμφάνιση τους αρκετά χρόνια αργότερα. Ο κοινωνικός και συναισθηματικός τομέας ανάπτυξης είναι από τους πρώτους που πλήττονται.

Τα κακοποιημένα παιδιά διαφέρουν σημαντικά στην κοινωνική ανάπτυξη σε σχέση με εκείνα που δεν έχουν έρθει σε επαφή με βίαιες καταστάσεις. Τα παιδιά που έχουν υποστεί συναισθηματική κακοποίηση δε δημιουργούν εύκολα σχέσεις εμπιστοσύνης. Επιπροσθέτως, δυσκολεύονται αρκετά στο να συμμετάσχουν σε κοινωνικές-ομαδικές δραστηριότητες μέσω των οποίων θα εκτεθούν σε πολύ κόσμο. Κατά τη διάρκεια μιας κοινωνικής συναναστροφής είναι πιθανό να εμφανίσουν συμπτώματα άγχους και στρες, ενώ συχνό φαινόμενο αποτελεί η απομόνωση στον εαυτό του. Ως έφηβοι, και αργότερα ως ενήλικες, παρουσιάζουν δυσκολίες στην προσαρμογή σε νέες καταστάσεις ή σε αλλαγή εργασιακού χώρου. Ακόμα, υπάρχει πιθανότητα εμφάνισης προβατικής συμπεριφοράς και κατάχρησης ουσιών (Παναγοπούλου, 2007).

Όσον αφορά τις επιπτώσεις της κακοποίησης στο παιδί, παρατηρείται μια υπερευαίσθη-
σία και γενικότερα μια συμπεριφορά η οποία αποκλίνει από το φυσιολογικό. Το κακοποιημένο
παιδί νιώθει υπεύθυνο για οτιδήποτε συμβαίνει γύρω του, δεν έχει αυτοεκτίμηση, εμφανίζει ψυ-
χαναγκαστικές συμπεριφορές και σε κάποιες περιπτώσεις κατάθλιψη. Το μέγεθος της επίπτωσης
στη συναισθηματική του ανάπτυξη έχει άμεση σχέση με το είδος και τη διάρκεια της βίας που έχει
υποστεί. Επιπλέον, παιδιά που έχουν υπάρξει θύματα κακοποίησης από τη βρεφική ηλικία, έχει
διαπιστωθεί ότι επηρεάζεται η ανάπτυξη του εγκεφάλου τους, έχοντας ως συνέπεια ακόμα και τη
μειωμένη ενσυναίσθηση. Σύμφωνα με τους Burns, Jackson&Harding, σε έρευνα που πραγματο-
ποιήθηκε στο γυναικείο πληθυσμό του Πανεπιστημίου της Αμερικής, διαπιστώθηκε ότι όσες γυ-
ναίκες είχαν κακοποιηθεί κατά τη διάρκεια της παιδικής τους ηλικίας, αντιμετώπιζαν σημαντικά
προβλήματα στη ρύθμιση των συναισθημάτων τους (Ρούσσης, 2020).

Ο αντίκτυπος της συναισθηματικής κακοποίησης στη ψυχολογία του παιδιού είναι επι-
ζήμιος. Παιδιά που έχουν δεχτεί ψυχολογική κακοποίηση από πολύ μικρή ηλικία, υστερούν σε
νευρογλωσσικό προγραμματισμό, και επηρεάζεται, εκτός από τη ψυχική τους υγεία, και η σωμα-
τική. Ως ενήλικες έχουν την τάση να εμφανίζουν διαταραχές διαγωγής, όπως για παράδειγμα είναι
η χρήση ουσιών, η επιθετικότητα και η συμμετοχή σε εγκληματικές ενέργειες. Συμπεριφορές όπως
η υπερβολική τιμωρία, η απόρριψη, η χειραγώγηση, η απειλή και γενικότερα όλες εκείνες που
θεωρούνται συναισθηματικά καταχρηστικές, κάποιες φορές θεωρούνται από τους γονείς ως ένα
μέτρο «φυσιολογικό» στην ανατροφή του παιδιού. Οι πεποιθήσεις αυτές δυσχεραίνουν τον εντο-
πισμό της συναισθηματικής κακοποίησης, και επομένως την εξάλειψή του (Παναγοπούλου, 2007).

2.4 Νομοθεσία παιδικής κακοποίησης- Μοντέλα παιδικής προστασίας

Η ελληνική νομοθεσία επιβάλλει στους/στις εκπαιδευτικούς την υποχρέωση να αναφέρουν περι-
στατικά κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών, ενώ παράλληλα παρέχει προστασία σε ό-
σους/εξεκπαιδευτικούς κοινοποιούν τέτοια περιστατικά στις Αρχές. Αυτή η προστασία περιλαμ-
βάνει την καθιέρωση ειδικού ακαταδίωκτου για το περιστατικό που αναφέρεται. Συγκεκριμένα, οι
επαγγελματίες που εργάζονται με ανηλίκους, όπως παιδαγωγοί, εκπαιδευτικοί, κοινωνικοί λει-
τουργοί, ψυχολόγοι, γιατροί και άλλοι, οφείλουν να αναφέρουν άμεσα κάθε περιστατικό ενδοοι-
κογενειακής βίας που διαπιστώνουν ή πληροφορούνται κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.
Η υποχρέωση αυτή καλύπτει περιπτώσεις όπου υπάρχει σαφής ένδειξη ή σοβαρό αντικειμενικό
εύρημα που υποδεικνύει την ύπαρξη κακοποίησης ή βίας σε βάρος ανηλίκου ή ενηλίκου. Αυτοί οι
επαγγελματίες δεν υπόκεινται σε πειθαρχικές κυρώσεις ή άλλες δυσμενείς συνέπειες για την ανα-
φορά που κάνουν, εκτός και αν αποδειχθεί ότι η αναφορά ήταν ψευδής και έγινε κακόβουλα. Επί-
σης, εάν το περιστατικό ενδοοικογενειακής βίας αποδεικνύεται με άλλα αποδεικτικά στοιχεία, οι

επαγγελματίες αυτοί δεν υποχρεούνται να καταθέσουν ως μάρτυρες. Ωστόσο, αν δεν υπάρχουν άλλα αποδεικτικά μέσα, μπορούν να κληθούν να καταθέσουν ως μάρτυρες στο δικαστήριο (ΦΕΚ 130, Ν.5090/23-02-2024).

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, που υιοθετήθηκε το 1989, αποτέλεσε σημείο αναφοράς για την ενίσχυση των δικαιωμάτων των παιδιών. Στην Ελλάδα, το 2003 ιδρύθηκε ο θεσμός του Συνηγόρου του Παιδιού για την προστασία και την προώθηση αυτών των δικαιωμάτων. Ο ρόλος του περιλαμβάνει τη διερεύνηση περιπτώσεων παραβίασης δικαιωμάτων παιδιών και την αποκατάστασή τους, την προώθηση της εφαρμογής τους από την Πολιτεία, την ενημέρωση των παιδιών σχετικά με τα δικαιώματά τους και την προστασία τους, καθώς και την επιμόρφωση γονέων και επαγγελματιών (Ρούσσης, 2020).

Στην Ευρώπη, η αντιμετώπιση της παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης βασίζεται κυρίως σε δύο διαφορετικά μοντέλα προστασίας. Το πρώτο είναι το μοντέλο οικογενειακής υποστήριξης, το οποίο επικεντρώνεται στην ενίσχυση της οικογένειας, διευκολύνοντας τη λειτουργία και τον ρόλο της στην ανατροφή των παιδιών. Το σύστημα προστασίας που ακολουθεί αυτό το μοντέλο δίνει έμφαση στη συνεργασία με τους γονείς για την εξεύρεση λύσεων στα προβλήματα που αφορούν τα παιδιά. Από την άλλη πλευρά, το μοντέλο διάσωσης των παιδιών υποστηρίζει ότι η υπερβολική εστίαση στη βοήθεια προς τους γονείς ενδέχεται να παραμελήσει τα δικαιώματα των παιδιών, θέτοντας την ασφάλεια και τη φροντίδα τους σε κίνδυνο. Στο πλαίσιο αυτού του μοντέλου, δίνεται προτεραιότητα στην προστασία των παιδιών από περιβάλλοντα κακομεταχείρισης, διασφαλίζοντας ότι λαμβάνουν τη φροντίδα και την ασφάλεια που χρειάζονται (Ρούσσης, 2020).

Στην Ελλάδα δραστηριοποιούνται για την παιδική προστασία αρκετοί κοινωφελή φορείς όπως είναι η ένωση «Μαζί για το Παιδί», «Το χαμόγελο του παιδιού» και ο ξενώνας SOS- ELIZA, ο οποίος προέκυψε από τη συνεργασία των Παιδικών Χωριών SOSEλλάδας και του σωματείου ELIZA.

Η Ένωση «Μαζί για το Παιδί», που ιδρύθηκε το 1996, αποτελείται από 10 κοινωφελείς μη κερδοσκοπικούς φορείς και λειτουργεί ως μια ομπρέλα συνεργασίας για την υποστήριξη παιδιών που βρίσκονται σε ανάγκη. Οι φορείς της Ένωσης παρέχουν ψυχολογική, ηθική και οικονομική στήριξη, εξυπηρετώντας πάνω από 10.000 παιδιά ετησίως, ενώ παράλληλα ενημερώνουν το κοινό για θέματα που αφορούν τα παιδιά. Στο πλαίσιο της δράσης της, η Ένωση δημιούργησε την πανελλαδικής εμβέλειας «11525 γραμμή Μαζί για το Παιδί», με στόχο την παροχή συμβουλών και καθοδήγησης σε παιδιά, εφήβους και γονείς. Η γραμμή παρέχει πληροφορίες για θέματα ψυχικής υγείας, ενδοοικογενειακής βίας, υποστήριξης παιδιών σε κίνδυνο ή με ειδικές ανάγκες, καθώς και τη δυνατότητα υποβολής ανώνυμων ή επώνυμων καταγγελιών, οι οποίες προωθούνται στις αρμόδιες εισαγγελικές αρχές. Όλες οι υπηρεσίες παρέχονται με σεβασμό στο ισχύον νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία των προσωπικών δεδομένων (Ρούσσης, 2020).

Το Χαμόγελο του Παιδιού είναι ένας πανελλαδικός οργανισμός που προσφέρει ολοκληρωμένες υπηρεσίες για όλα τα παιδιά στην Ελλάδα, ανεξάρτητα από την εθνικότητα ή το θρήσκευμά τους, λειτουργώντας 365 ημέρες το χρόνο και 24 ώρες την ημέρα. Οι δράσεις του οργανισμού επικεντρώνονται σε τρεις βασικούς άξονες. Στον τομέα της πρόληψης, υλοποιούνται εκστρατείες και παρέχονται υπηρεσίες που αποσκοπούν στην αποτροπή φαινομένων βίας, την πρόληψη εξαφανίσεων και την εξασφάλιση ιατρικών προληπτικών εξετάσεων για όλα τα παιδιά. Στην παρέμβαση, παρέχεται υποστήριξη σε παιδιά που έχουν υποστεί οποιαδήποτε μορφή βίας, έχουν εξαφανιστεί, αντιμετωπίζουν προβλήματα υγείας ή ζουν υπό συνθήκες φτώχειας, καθώς και σε εκείνα που κινδυνεύουν να βρεθούν σε τέτοιες καταστάσεις. Στον τομέα της θεραπείας, προσφέρονται εξειδικευμένες υπηρεσίες φροντίδας και αποκατάστασης για παιδιά που έχουν υπάρξει θύματα κάθε μορφής βίας, με στόχο την ψυχολογική και συναισθηματική τους ενδυνάμωση. Το Χαμόγελο του Παιδιού διασφαλίζει ότι όλα τα παιδιά έχουν πρόσβαση σε υποστήριξη, προστασία και φροντίδα, ανεξάρτητα από τις συνθήκες που βιώνουν. Η Γραμμή 116111 διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην πρόληψη περιστατικών βίας που μπορεί να αντιμετωπίσουν τα παιδιά, όπως σωματική, σεξουαλική και ψυχολογική κακοποίηση, παραμέληση, bullying, παράνομη διακίνηση και εμπορία, καθώς και σε περιπτώσεις εξαφανίσεων. Μια εξειδικευμένη ομάδα Ψυχολόγων βρίσκεται στη διάθεση παιδιών και ενηλίκων για την παροχή υποστήριξης σε ζητήματα που τους απασχολούν (Το χαμόγελο του παιδιού).

Κλείνοντας, ο ξενώνας SOS- ELIZA λειτουργεί από το 2009 και έχει την έδρα του στο Μαρούσι. Ο ξενώνας προσφέρει προστασία και υποστήριξη σε παιδιά ηλικίας 0-5 ετών που έχουν υποστεί κακοποίηση ή παραμέληση, παρέχοντας ένα ασφαλές και προστατευμένο περιβάλλον για τα παιδιά αυτά. Η διάρκεια παραμονής στον ξενώνα μπορεί να φτάσει μέχρι και 18 μήνες, προκειμένου να εξασφαλιστεί η σταθερότητα και η ασφάλεια των παιδιών κατά τη διάρκεια της κρίσης τους. Τα βρέφη και τα νήπια έως 2,5 ετών φιλοξενούνται σε ξεχωριστούς χώρους από τα μεγαλύτερα νήπια ηλικίας 2,5-5 ετών. Κύριος στόχος του ξενώνα είναι να παρέχει άμεση προστασία στα παιδιά που βρίσκονται σε κίνδυνο από κακοποίηση ή παραμέληση, προσφέροντας τους έναν ασφαλές και σταθερό χώρο για διαμονή, ενώ παράλληλα να εξασφαλίζεται η ψυχολογική και κοινωνική τους υποστήριξη μέσω εξειδικευμένων υπηρεσιών. Αυτές οι υπηρεσίες περιλαμβάνουν ψυχοκοινωνική και ψυχοθεραπευτική υποστήριξη για τις οικογένειες, με σκοπό την ασφαλή επιστροφή των παιδιών στο φυσικό οικογενειακό τους περιβάλλον όταν αυτό είναι δυνατό και ασφαλές για τα παιδιά (Ρούσσης, 2020).

2.5 Το παιδικό ιχνογράφημα ως βοηθητικό μέσο παρατήρησης

Οι ζωγραφιές των μικρών παιδιών έχουν προσελκύσει το ενδιαφέρον πολλών επαγγελματιών στον τομέα της εκπαίδευσης. Ερευνητές, ψυχολόγοι, δάσκαλοι και γονείς έχουν πραγματοποιήσει διάφορες μελέτες για να κατανοήσουν καλύτερα την ερμηνεία και το νόημα των παιδικών σχεδίων. Μέσω της παρατήρησης και ανάλυσης αυτών των σχεδίων, μπορούμε να αποκτήσουμε πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με την κοινωνική, συναισθηματική, φυσική και νοητική ανάπτυξη του κάθε παιδιού.

Η ζωγραφική ανήκει στον ίδιο τομέα έκφρασης με το παιχνίδι και την ομιλία. Λειτουργεί ως μέσο επικοινωνίας και τα έργα τέχνης των παιδιών αντανακλούν πτυχές της προσωπικότητάς τους. Μέσω αυτών εκφράζουν τους φόβους, τις χαρές, τα όνειρα και τον πόνο τους, ενώ παράλληλα παρέχουν πληροφορίες για τη σχέση τους με τον κόσμο και άλλα θέματα. Είναι σπάνιο να μην ζωγραφίζουν τα παιδιά· αυτή η αποχή μπορεί να είναι ένδειξη τραύματος. Η εξέλιξη των ζωγραφιών που δημιουργούν τα παιδιά με την πάροδο του χρόνου μπορεί να αποκαλύψει σημαντική ανάπτυξη και πρόοδο, καθώς και να προσδιορίσει το αναπτυξιακό τους στάδιο. Από τις αρχικές τους προσπάθειες, που περιλαμβάνουν τυχαία σημάδια και γραμμές, μέχρι την πρώτη τους αναπαραστατική ζωγραφιά, τα παιδιά καταβάλλουν προσπάθεια να επικοινωνήσουν με τον κόσμο γύρω τους (Farokhi & Hashemi, 2011).

Οι ζωγραφιές των παιδιών επηρεάζονται καθοριστικά από την καλλιτεχνική κουλτούρα της κοινωνίας στην οποία μεγαλώνουν, καθώς και από την εκπαίδευση που λαμβάνουν. Σε πολιτισμούς όπου η τέχνη δεν προσεγγίζεται ιδιαίτερα, τα παιδιά τείνουν να δημιουργούν πιο απλές αναπαραστάσεις. Η μελέτη των πολιτισμικών διαφορών εξετάζει κοινωνικούς παράγοντες όπως το χαμόγελο και την αντίληψη της κοινωνικής αξίας, που φαίνονται μέσω του ύψους των φιγούρων στα έργα τους. Τα ευρήματα έδειξαν ότι τα παιδιά στις Ηνωμένες Πολιτείες ενσωμάτων περισσότερο χαμόγελα στις ζωγραφιές τους, ενώ τα παιδιά στην Ιαπωνία παρουσίαζαν περισσότερες λεπτομέρειες και μεγαλύτερες φιγούρες. Αυτές οι παρατηρήσεις καταδεικνύουν ότι οι παιδικές ζωγραφιές αντανακλούν τόσο την αναπτυξιακή τους πορεία στην απεικόνιση όσο και την αντίληψη του εαυτού τους και του πολιτισμικού τους πλαισίου (Cherney, Seiwert, Dickey, & Flichtbeil, 2006).

Ως μέσο αξιολόγησης, αποτελεί ισχυρό εργαλείο επειδή τα περισσότερα παιδιά απολαμβάνουν τη διαδικασία χωρίς να δείχνουν άγχος. Σε αντίθεση με άλλες μεθόδους, οι δοκιμασίες ζωγραφικής ολοκληρώνονται γρήγορα, εύκολα και με ευχαρίστηση. Οι ζωγραφιές παρακάμπτουν γλωσσικά εμπόδια και διευκολύνουν τη σύγκριση μεταξύ ομάδων με διαφορετικές γλώσσες και ικανότητες. Οι παιδικές ζωγραφιές προσφέρουν μια «παράθυρο» στις σκέψεις και τα συναισθήματα των παιδιών, καθώς αντανακλούν την εσωτερική τους εικόνα (Farokhi & Hashemi, 2011).

Η έρευνα για τις παιδικές ζωγραφιές έχει επικεντρωθεί σε τρεις κύριους τομείς: την εσωτερική δομή και τον οπτικό ρεαλισμό των απεικονίσεων των παιδιών, τις αντιληπτικές, γνωστικές και κινητικές διαδικασίες που σχετίζονται με την παραγωγή μιας ζωγραφιάς, και την αξιοπιστία καθώς και την εγκυρότητα της ερμηνείας των παιδικών ζωγραφιών. Τα πολύ μικρά παιδιά δημιουργούν απλές μουτζούρες και στη συνέχεια αρχίζουν να επιδεικνύουν αναπαραστατικές προθέσεις. Καθώς αναπτύσσονται και βελτιώνονται οι δεξιότητές τους, τα παιδιά τείνουν να ζωγραφίζουν αντικείμενα όπως τα γνωρίζουν, αντί να τα αναπαριστούν με βάση την πραγματική τους αντίληψη. Τέλος, αναπτύσσουν οπτικό ρεαλισμό που περιλαμβάνει την κατανόηση της προοπτικής (Cherney, Seiwert, Dickey, & Flichtbeil, 2006).

Όπως έχει αναφερθεί, η ζωγραφική αποτελεί μια εναλλακτική μορφή γλώσσας που επιτρέπει στα παιδιά να εκφράσουν τον εσωτερικό τους κόσμο πολύ πριν αποκτήσουν γλωσσικές δεξιότητες. Αυτή η μορφή έκφρασης διαθέτει τη δική της γραμματική και σύνταξη, και κωδικοποιεί συμβολικά σκέψεις και συναισθήματα. Σύμφωνα με την εικαστική θεραπεύτρια Kathy Malchiodi, η οποία επηρεάστηκε από τη γνωστική θεωρία του Piaget, τα παιδιά περνούν από μια σειρά καλλιτεχνικών σταδίων που αντανακλούν τις εξελισσόμενες ικανότητές τους σε τομείς όπως η αντίληψη, η δημιουργία συμβόλων, η αισθητική και ο χωρικός προσανατολισμός. Με βάση αυτά τα δεδομένα, το ιχνογράφημα θεωρήθηκε ως ένα εργαλείο αξιολόγησης της νοημοσύνης. (Malchiodi, 2001).

Αργότερα, η Goodenough ανακάλυψε ότι τα παιδιά ζωγραφίζουν τον κόσμο που γνωρίζουν, και όχι απαραίτητα τον κόσμο που βλέπουν. Οι προβολικές δοκιμασίες της Goodenough διευκόλυναν την εξερεύνηση διάφορων πτυχών της προσωπικότητας των παιδιών, με την βασική υπόθεση ότι όταν τα άτομα καλούνται να απαντήσουν σε ασαφή ερεθίσματα, αποκαλύπτουν ασυνείδητες πληροφορίες για τον εαυτό τους, τους άλλους και το περιβάλλον τους.

Σήμερα, η ζωγραφική χρησιμοποιείται ευρέως ως μέσο αξιολόγησης των γνωστικών ικανοτήτων, των χαρακτηριστικών προσωπικότητας, των ψυχολογικών προβλημάτων και των προβλημάτων συμπεριφοράς. Το παιδικό ιχνογράφημα φαίνεται να ενισχύει τις μετα-μνημονικές ικανότητες των παιδιών, διευκολύνοντας την ανάκτηση μεγαλύτερου όγκου πληροφοριών. Στις περιπτώσεις θυματοποιημένων παιδιών, η σχεδιαστική εικονοποίηση προσφέρει έναν εντυπωσιακό τρόπο έκφρασης για όσα δεν μπορούν να εκφραστούν με λόγια. Κατά τη διάρκεια ερευνητικών συνεντεύξεων με παιδιά που ενδέχεται να έχουν υποστεί κακοποίηση, η ζωγραφική λειτουργεί ως ένα χρήσιμο εργαλείο, κυρίως για τη μείωση της ψυχολογικής έντασης και τη δημιουργία μιας θετικής σχέσης με τον συνεντευκτή. Επιπλέον, μπορεί να προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με τις σκέψεις, τα βαθιά νοήματα και τα καλά κρυμμένα συναισθήματα αυτών των παιδιών. (Θέμελη, 2014).

Έρευνες που χρησιμοποίησαν τη ζωγραφική ως διαγνωστικό εργαλείο σε κακοποιημένα και μη ανήλικα παιδιά έδειξαν ότι τα σχέδια των θυμάτων παρουσίαζαν σημαντικές ποιοτικές και ποσοτικές διαφορές σε σύγκριση με τα σχέδια των άλλων παιδιών. Τα κακοποιημένα παιδιά εμφάνιζαν υψηλούς δείκτες καταθλιπτικών συναισθημάτων, άγχους και οδύνης. Επιπλέον, παρατηρήθηκε σχεδιαστική ανωριμότητα, φτωχή απεικόνιση της γονεϊκής φιγούρας, έλλειψη λεπτομερειών, παραμόρφωση των ανθρώπινων σωμάτων, δημιουργία ατελών κορμιών και ανέκφραστων ή δύσμορφων προσώπων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα κακοποιημένα παιδιά απέφευγαν να ζωγραφίσουν τον εαυτό τους ή κάποιο μέλος της οικογένειάς τους (Piperino, Biasi, & Levi, 2007).

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, η Παπαδάκη-Μιχαηλίδη εντόπισε είκοσι δομικά στοιχεία που εμφανίζονται στα σχέδια κακοποιημένων παιδιών. Τα σχέδια των παιδιών αυτών συχνά δείχνουν χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης, με περιορισμένη λεπτομέρεια και γενική ποιότητα. Παρατηρείται συχνά κακή ποιότητα στις γραμμές, με ακαθόριστες ή ασταθείς γραμμές, ενώ οι μουτζούρες και οι σκιάσεις χρησιμοποιούνται περιορισμένα ή δεν παρατηρούνται καθόλου. Επιπλέον, τα σβησίματα στα σχέδια είναι συχνά, υποδεικνύοντας αβεβαιότητα ή δυσαρέσκεια. Η χρήση του χρώματος είναι επίσης περιορισμένη ή μη αντιπροσωπευτική. Στα σχέδια των κακοποιημένων παιδιών, παρατηρείται συχνά η παρουσία καρικατουριστικών ανθρώπινων μορφών, καθώς και εικόνες με δράκους, τέρατα και μάγισσες, τα οποία ενδέχεται να αντιπροσωπεύουν φόβους και συναισθήματα τρόμου. Συχνές είναι επίσης οι στερεότυπες και απλοϊκές αναπαραστάσεις ανθρώπων. Η εμμονή με το σχήμα της καρδιάς, η έντονα τονισμένη σεξουαλικότητα της ανθρώπινης φιγούρας, και οι περιορισμένες ή φυλακισμένες φιγούρες είναι επίσης στοιχεία που εμφανίζονται συχνά. Η γραμμή του εδάφους κάτω από τις φιγούρες, η υπερβολική ή περιορισμένη αναπαραστάση κάποιων μελών του σώματος, καθώς και η δυσανάλογα μεγάλη κεφαλή, είναι άλλα χαρακτηριστικά που ενδέχεται να παρατηρηθούν. Οι αναπαραστάσεις των μελών του σώματος μπορεί να είναι αποδιοργανωμένες, με δυσάρεστες εκφράσεις και κενά ή αλλήθωρα μάτια. Επίσης, τα δάκρυα, τα μαύρα σύννεφα, τα ουράνια τόξα και τα δόντια είναι συχνά στοιχεία που ενσωματώνονται στα σχέδια, αντικατοπτρίζοντας συναισθηματικές καταστάσεις όπως η θλίψη και το άγχος (Παπαδάκη- Μιχαηλίδη, 2006).

Γενικότερα, οι ζωγραφιές παιδιών που έχουν κακοποιηθεί αποκαλύπτουν ποικιλία συμπεριφορών, μεταξύ των οποίων παρατηρείται η πλήρης άρνηση της ζωγραφικής ή της έκφρασης. Αυτή η αντίδραση είναι τυπική για τα παιδιά που υπήρξαν θύματα κακοποίησης για παρατεταμένο χρονικό διάστημα και αισθάνονται φόβο να αποκαλύψουν το μυστικό τους. Μια άλλη κοινή αντίδραση, όταν τους ζητείται να ζωγραφίσουν, είναι οι λεγόμενες «ζωγραφιές-αστραπή», στις οποίες επιδιώκουν να ολοκληρώσουν την υποχρέωση όσο πιο γρήγορα γίνεται. Συχνά, τα θύματα της παιδικής κακοποίησης απεικονίζουν τον εαυτό τους με σκοπό την απόρριψη, καθώς μπορεί να θεωρούν τον εαυτό τους ελαττωματικό και να προσπαθούν έτσι να δικαιολογήσουν την

κακοποίηση που υπέστησαν. Σε κάθε περίπτωση, ο τρόπος με τον οποίο το θύμα απεικονίζει τον εαυτό του είναι εξαιρετικά σημαντικός για τη διαδικασία της θεραπείας. (Wimmer, 2022).

Κεφάλαιο 3: Ο παιδαγωγός προσχολικής ηλικίας

3.10 παιδαγωγός προσχολικής ηλικίας

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση Εκπαιδευτικής Έρευνας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία και την Παγκόσμια Οργάνωση Προσχολικής Αγωγής, ως παιδαγωγός προσχολικής ηλικίας ορίζεται ο επαγγελματίας που συμβάλλει στην αγωγή, φροντίδα και εκπαίδευση των παιδιών από τη γέννησή τους έως και την ένταξή τους στην υποχρεωτική εκπαίδευση.

Ο παιδαγωγός, ως το πρώτο σημαντικό ενήλικο πρόσωπο εκτός οικογένειας που συναντά το παιδί, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξή του, ιδιαίτερα στον βρεφονηπιακό σταθμό όπου τα παιδιά περνούν πολλές ώρες. Κατά την έναρξη της καριέρας του, χρειάζεται να διαθέτει βασικά χαρακτηριστικά, ενώ άλλα αναπτύσσονται μέσω εκπαίδευσης και εμπειρίας. Παράλληλα, οφείλει να συνεργάζεται με τους γονείς, συλλέγοντας πληροφορίες για κάθε παιδί, και να παρατηρεί συστηματικά τη συμπεριφορά και τις ανάγκες του, ώστε να προσαρμόζει κατάλληλα την εκπαιδευτική του προσέγγιση (Huntington, Provence, & Parker, 2006).

Ο στόχος του παιδαγωγικού προγράμματος είναι η ενεργητική συμμετοχή των παιδιών υπό την καθοδήγηση του παιδαγωγού. Βάσει αυτού, ο παιδαγωγός πρέπει να καθοδηγεί το παιδί στην ολοκληρωμένη ανάπτυξή του. Μέσω κατάλληλων πρακτικών και δραστηριοτήτων, το παιδί θα έχει την ευκαιρία να πειραματιστεί, να ταξινομήσει, να παρατηρήσει, και να αναπτυχθεί τόσο κοινωνικό- συναισθηματικά όσο και γνωστικά, οδηγούμενο τελικά στη γνώση (Bredenkamp & Copple, 2008).

Το ημερήσιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα πρέπει να περιλαμβάνει τις καθημερινές ρουτίνες, οι οποίες θα βοηθήσουν τα παιδιά να αισθανθούν ασφάλεια, καθώς και δραστηριότητες που αποσκοπούν στην ολοκληρωμένη ανάπτυξή τους (Huntington, Provence, & Parker, 2006).

Ένας σημαντικός παράγοντας στην υποστήριξη της γνωστικής ανάπτυξης είναι ο φυσικός χώρος. Ο παιδαγωγός πρέπει να διαμορφώσει μια κατάλληλη ατμόσφαιρα στην τάξη, προσφέροντας ποικίλα ερεθίσματα που είναι ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα των παιδιών. Η οργάνωση του χώρου σε παιδαγωγικές γωνιές από την αρχή του σχολικού έτους θα ενθαρρύνει τα παιδιά να ανακαλύψουν τις ικανότητές τους (Bredenkamp & Copple, 2008).

Η κατάρτιση και η μόρφωση του παιδαγωγού προσχολικής ηλικίας είναι εξαιρετικά σημαντική. Πρέπει να είναι ικανός να εντοπίζει τυχόν προβλήματα στη φυσιολογική ανάπτυξη του παιδιού, να ενημερώνει τους γονείς και, σε συνεργασία με ειδικό παιδαγωγό, να εξατομικεύει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα (Νικολάκη, Σωφρονά, & Κιαμίλη, 2011).

Η προσωπικότητα του παιδαγωγού προσχολικής ηλικίας διαδραματίζει έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των παιδιών, καθώς είναι το πρώτο ενήλικο άτομο έξω από το οικογενειακό περιβάλλον με το οποίο έρχονται σε επαφή. Η στάση του παιδαγωγού πρέπει να χαρακτηρίζεται από ζεστασιά, προσβασιμότητα και ευγένεια, ώστε να δημιουργείται ένα κλίμα ασφάλειας και εμπιστοσύνης για τα παιδιά. Αυτά τα στοιχεία διευκολύνουν την ανάπτυξη συναισθηματικών δεσμών, απαραίτητων για την κοινωνική και συναισθηματική εξέλιξή τους. Η υπομονή είναι ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά που πρέπει να διαθέτει ο παιδαγωγός, καθώς το επάγγελμα συχνά περιλαμβάνει απαιτητικές και απρόβλεπτες καταστάσεις. Παράλληλα, το χιούμορ είναι εξίσου σημαντικό, διότι όχι μόνο δημιουργεί ένα ευχάριστο περιβάλλον αλλά λειτουργεί και ως εργαλείο διαχείρισης δύσκολων στιγμών (Huntington, Provence, & Parker, 2006).

Ο παιδαγωγός οφείλει να βλέπει κάθε παιδί ως μια μοναδική προσωπικότητα, να αναγνωρίζει τις ιδιαίτερες ανάγκες και δυνατότητές του, και να εκτιμά τις προσπάθειές του, ανεξάρτητα από το επίπεδο επίδοσης. Η αποδοχή και ο σεβασμός προς την ατομικότητα κάθε παιδιού ενισχύουν την αυτοπεποίθησή του και το βοηθούν να αναπτύξει θετική εικόνα για τον εαυτό του. Επιπλέον, η ευαισθησία απέναντι στις πολιτισμικές διαφορές, τις παραδόσεις και τις αξίες της οικογένειας κάθε παιδιού είναι απαραίτητη. Ο παιδαγωγός καλείται να ενσωματώσει τη διαφορετικότητα αυτή στο περιβάλλον του παιδικού σταθμού με τρόπο που να καλλιεργεί τον σεβασμό και την αποδοχή. Αυτό βοηθά τα παιδιά να αναπτύξουν ανοχή και κατανόηση απέναντι σε διαφορετικές κουλτούρες και απόψεις (Bredenkamp & Corple, 2008).

Η δημιουργικότητα αποτελεί επίσης βασικό στοιχείο για έναν επιτυχημένο παιδαγωγό. Είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που θα εμπλέξουν τα παιδιά, θα τους κεντρίσουν το ενδιαφέρον και θα τα ενθαρρύνουν να εκφραστούν ελεύθερα. Παράλληλα, η ευστροφία και η ικανότητα προσαρμογής του παιδαγωγού σε νέες ή απρόβλεπτες καταστάσεις εξασφαλίζουν την ομαλή λειτουργία της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η ευαισθησία στις αναπτυξιακές ανάγκες των παιδιών είναι θεμελιώδης. Ο παιδαγωγός πρέπει να παρατηρεί συστηματικά τα παιδιά, να αφουγκράζεται τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους και να προσαρμόζει τις εκπαιδευτικές πρακτικές ώστε να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις τους (Huntington, Provence, & Parker, 2006).

Τέλος, η συνεργασία με τους συναδέλφους είναι εξίσου σημαντική. Η αρμονική συνύπαρξη του προσωπικού στον παιδικό σταθμό δημιουργεί ένα σταθερό και ευχάριστο περιβάλλον, το οποίο τα παιδιά αντιλαμβάνονται και ακολουθούν. Μέσω αυτής της συνεργασίας, διδάσκονται τη σημασία της ομαδικότητας, της αλληλεγγύης και του σεβασμού προς τους άλλους (Huntington, Provence, & Parker, 2006).

Τα παιδιά χρειάζονται ιδιαίτερη στοργή και κατανόηση, κυρίως κατά την πρώτη περίοδο της ένταξής τους στην σχολική κοινότητα. Μέσω της καθοδήγησης του παιδαγωγού, θα μπορέσουν να αισθανθούν ασφάλεια και εμπιστοσύνη, γεγονός που θα τους επιτρέψει να αφοσιωθούν

πλήρως στον σκοπό της προσχολικής εκπαίδευσης. Η ανάπτυξη μιας συναισθηματικής σχέσης με τον παιδαγωγό είναι κρίσιμη για την ενίσχυση της αυτονομίας του παιδιού, τη γνωριμία με τον εαυτό του, τη δοκιμή των δυνατοτήτων του και την ανακάλυψη των ταλέντων του (Huntington, Provence, & Parker, 2006).

3.2 Η συμβολή του παιδαγωγού στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού μέσα από τον χώρο της προσχολικής αγωγής

Η αγωγή και η φροντίδα των παιδιών στην προσχολική ηλικία διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο για την πολύπλευρη ανάπτυξή τους. Μέσω της προσχολικής αγωγής, προωθείται η κινητική, κοινωνική, συναισθηματική, γνωστική και γλωσσική εξέλιξη του παιδιού, θέτοντας τις βάσεις για τη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του. Η συμμετοχή του παιδιού σε προσχολικούς θεσμούς και η εκπαίδευσή του από εξειδικευμένους επαγγελματίες δεν αποσκοπεί απλώς στη συσσώρευση γνώσεων, αλλά στην καλλιέργεια της ικανότητας να αποκτά γνώσεις και να επιτυγχάνει σωματική, συναισθηματική και νοητική αυτονομία. Οι σύγχρονες παιδαγωγικές προσεγγίσεις, οι οποίες αναγνωρίζουν την παιδική ηλικία ως κρίσιμο θεμέλιο για την ανάπτυξη της προσωπικότητας, έχουν ιδιαίτερη απήχηση, κυρίως μέσα στην αστική τάξη. Η αυξανόμενη ανάγκη για ποιοτική προσχολική αγωγή οδήγησε την πολιτεία στη δημιουργία σχετικών θεσμών. Αυτοί οι θεσμοί όχι μόνο εκπληρώνουν την κοινωνική τους αποστολή αλλά και συνεισφέρουν στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών, προετοιμάζοντάς τα για τις προκλήσεις της ενήλικης ζωής. Η προσχολική αγωγή παρέχει στα παιδιά έναν επιπλέον χώρο ανάπτυξης πέρα από το οικογενειακό περιβάλλον, προσφέροντας πολύτιμη καθοδήγηση από εξειδικευμένους παιδαγωγούς (Μουσένα, 2021).

Το παιδαγωγικό πρόγραμμα του παιδικού σταθμού σχεδιάζεται λαμβάνοντας υπόψη τη μοναδικότητα, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες κάθε παιδιού, καθώς και τα χαρακτηριστικά της ηλικίας του. Η ολιστική προσέγγιση (The Whole Child Approach), η οποία βασίζεται σε θεωρίες όπως αυτές των Frobel, Montessori, Pestalozzi, Dewey, Mallaguzzi και των Piaget και Vygotsky, τονίζει τη σημασία της δημιουργίας ενός ασφαλούς και υγιούς περιβάλλοντος για το παιδί. Επίσης, προάγει την ενεργή συμμετοχή του παιδιού και την παροχή ευκαιριών μάθησης που θα το βοηθήσουν να αναπτύξει γνώσεις και δεξιότητες για να ζήσει σε έναν σύγχρονο, παγκοσμιοποιημένο κόσμο. Σύμφωνα με το Παιδαγωγικό Πρόγραμμα Παιδικών Σταθμών (2009), οι στόχοι του παιδαγωγικού έργου περιλαμβάνουν τη διατήρηση μιας δημοκρατικής κοινωνίας, την ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών και τη διατήρηση της κοινωνίας των μεταναστών, με σεβασμό στη διαφορετικότητα ως προς την καταγωγή, τις κουλτούρες, τα ήθη και τα έθιμα. Οι παιδαγωγοί, σύμφωνα με τα παραπάνω, πρέπει να προετοιμάζουν τα παιδιά για τις μελλοντικές προκλήσεις, λαμβάνοντας υπόψη τις θεωρίες της αναπτυξιακής ψυχολογίας και θέτοντας στόχους για την ανάπτυξη

γνώσεων και δεξιοτήτων. Σύμφωνα με το Παιδαγωγικό Πρόγραμμα Παιδικών Σταθμών, οι ικανότητες που πρέπει να αναπτύξουν τα παιδιά στο χώρο του παιδικού σταθμού περιλαμβάνουν την ενίσχυση του εγώ, που αφορά την ανάπτυξη αυτοεκτίμησης και συναισθηματικής ευημερίας, καθώς και τις κοινωνικές ικανότητες, οι οποίες σχετίζονται με την ικανότητα αλληλεπίδρασης, συνεργασίας και επικοινωνίας με τους άλλους. Επιπλέον, περιλαμβάνεται η απόκτηση γνώσεων, που αφορά την ικανότητα να κατανοούν και να μαθαίνουν νέα δεδομένα, και η ικανότητα χρήσης μεθόδων μάθησης, η οποία αναφέρεται στη δυνατότητα των παιδιών να χρησιμοποιούν στρατηγικές για να αποκτούν και να εφαρμόζουν νέες γνώσεις και δεξιότητες (Μουσένα, 2021).

Η προσχολική αγωγή, και ιδιαίτερα το πρόγραμμα του παιδικού σταθμού, στοχεύει στην ανάπτυξη των νοητικών ικανοτήτων των παιδιών. Σύμφωνα με τον Piaget, τα παιδιά σε αυτή την ηλικία χαρακτηρίζονται από εγωκεντρισμό, όπου το «εγώ» υπερτερεί του «εμείς», και η ανάπτυξή τους συμβαίνει σε διαδοχικά στάδια που εξελίσσονται με διαφορετικό ρυθμό. Η σκέψη τους επικεντρώνεται στο τελικό αποτέλεσμα των εξωτερικών ερεθισμάτων, χωρίς να μπορούν να αναγνωρίσουν τα επιμέρους στοιχεία ή τις σχέσεις χώρου και χρόνου. Η γλώσσα έχει καθοριστικό ρόλο στη νοητική ανάπτυξη, και ο παιδικός σταθμός συμβάλλει σημαντικά στη γλωσσική εξέλιξη του παιδιού, ενισχύοντας την κατάκτηση του λεξιλογίου και την ικανότητα έκφρασης σκέψεων και συναισθημάτων. Ο παιδαγωγός αποτελεί το βασικό πρόσωπο εμπιστοσύνης εκτός της οικογένειας, το οποίο ενισχύει την κατάκτηση και εμπλουτισμένη χρήση του λεξιλογίου από το παιδί, καθώς και την ικανότητα έκφρασης των σκέψεων και συναισθημάτων του. Ο διάλογος μεταξύ παιδαγωγού και παιδιού είναι σημαντικός, καθώς αποτελεί τη βάση της σχέσης τους και προάγει τη μετάδοση γνωστικών εμπειριών που συμβάλλουν στη μάθηση (Νικολάκη, Σωφρονά, & Κιαμίλη, 2011).

Ο κύριος στόχος του παιδικού σταθμού είναι να προετοιμάσει τα παιδιά για την ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία, εφοδιάζοντάς τα με τις απαραίτητες κοινωνικές δεξιότητες. Η συμβολή του παιδικού σταθμού στην κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών είναι αναγνωρισμένη, καθώς τα παιδιά, μέσα από την αλληλεπίδραση με τους παιδαγωγούς και τους συνομηλικούς τους, αποκτούν σημαντικές κοινωνικές εμπειρίες εκτός του οικογενειακού περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τον Erikson, ο παιδαγωγός έχει ως κύριο καθήκον την υποστήριξη της ομαλής ανάπτυξης του παιδιού σε κάθε φάση της ζωής του. Η ψυχολογική υποστήριξη είναι καθοριστική για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του παιδιού, καθώς ο παιδαγωγός πρέπει να ενθαρρύνει και να ενισχύει την αυτοπεποίθηση του παιδιού, ενώ ταυτόχρονα να το ενθαρρύνει να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και να εξερευνά τον κόσμο γύρω του. Κάθε παιδί έχει τη δική του μοναδική προσωπικότητα, την οποία ο παιδαγωγός πρέπει να αναγνωρίσει και να σεβαστεί, προκειμένου να βοηθήσει το παιδί να αναπτύξει τις κατάλληλες κοινωνικές δεξιότητες (Cole & Cole, 2001).

3.3 Παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας και ενσυναίσθηση

Η συναισθηματική νοημοσύνη έχει μια θετική σύνδεση με διάφορους ψυχολογικούς και κοινωνικούς παράγοντες, όπως η αισιοδοξία, η ακαδημαϊκή και κοινωνική προσαρμογή, ο περιορισμένος ανταγωνισμός με τους φίλους και η ενσυναίσθηση. Όταν κάποιος διαθέτει υψηλή συναισθηματική νοημοσύνη, είναι πιο ικανός να αντιλαμβάνεται και να διαχειρίζεται τα συναισθήματα του εαυτού του και των άλλων, γεγονός που ενισχύει την αισιοδοξία του και τη θετική του στάση απέναντι στη ζωή. Αυτή η ικανότητα συμβάλλει στην καλύτερη ακαδημαϊκή και κοινωνική προσαρμογή, καθώς επιτρέπει στο άτομο να δημιουργεί πιο υγιείς και ισχυρές σχέσεις με τους άλλους και να αντιμετωπίζει τις προκλήσεις με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση. Επιπλέον, τα άτομα με υψηλή συναισθηματική νοημοσύνη συχνά έχουν λιγότερες τάσεις ανταγωνισμού με τους φίλους τους, καθώς κατανοούν καλύτερα τις ανάγκες και τα συναισθήματα των άλλων και προτιμούν τη συνεργασία παρά την αντιπαλότητα. Τέλος, η ενσυναίσθηση, η ικανότητα δηλαδή να αντιλαμβάνεται κανείς τα συναισθήματα και τις ανάγκες των άλλων, ενισχύεται με την ανάπτυξη της συναισθηματικής νοημοσύνης, γεγονός που οδηγεί σε καλύτερη κατανόηση και υποστήριξη στις διαπροσωπικές σχέσεις (Kafetsios, Maridaki-Kassotaki, Zammuner, Zampetakis, & Vouzas, 2009).

Η αυτοεπίγνωση αποτελεί θεμελιώδη πτυχή της συναισθηματικής νοημοσύνης και αφορά την ικανότητα του ατόμου να αναγνωρίζει τα συναισθήματα, τις σκέψεις, τις ανάγκες και τα κίνητρα του, καθώς και να κατανοεί τα δυνατά και αδύνατα σημεία του. Βασίζεται στην ενσυναίσθηση, καθώς η κατανόηση των δικών μας συναισθημάτων είναι απαραίτητη για την κατανόηση των άλλων. Η αυτοαποδοχή, δηλαδή ο σεβασμός και η αποδοχή του εαυτού μας, σχετίζεται άμεσα με την αυτοεπίγνωση και συμβάλλει στην αίσθηση ολοκλήρωσης και ικανοποίησης στη ζωή. Στον τομέα της εκπαίδευσης, η αυτοεπίγνωση του δασκάλου αφορά την αναγνώριση των συναισθημάτων, των αξιών και των συμπεριφορών του κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας και την επίδραση αυτών στους μαθητές. Η ανάπτυξή της είναι κρίσιμη για την εφαρμογή της συναισθηματικής νοημοσύνης στην τάξη (Bar-On, 2000).

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ένας από τους σπουδαιότερους ρόλους του παιδαγωγού είναι η κοινωνικό-συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Για να μπορέσει ο παιδαγωγός να μεταλαμπαδεύσει στα παιδιά αξίες και συναισθήματα πρέπει να λειτουργεί με ενσυναίσθηση.

Σύμφωνα με τους McCown, Jensen & Freedman οι παιδαγωγοί που τείνουν να δείχνουν περισσότερη προσοχή και φροντίδα στους μικρούς τους μαθητές είναι εκείνοι με υψηλή συναισθηματική νοημοσύνη. Οι παιδαγωγοί που διακατέχονται από υψηλά επίπεδα ενσυναίσθησης προσφέρουν στα παιδιά ένα ήρεμο και θετικό κλίμα στο σχολείο, δημιουργώντας έτσι κατάλληλες συνθήκες μάθησης. Ένας συναισθηματικά νοήμων δάσκαλος, επομένως, δεν περιορίζεται απλώς στο να μεταδίδει γνώσεις, αλλά είναι ευαισθητοποιημένος στις συναισθηματικές ανάγκες των

μαθητών. Μπορεί να ελέγχει δύσκολες καταστάσεις, όπως εντάσεις ή συγκρούσεις, με έναν ήρεμο και κατανοητικό τρόπο. Η ικανότητά του να διαχειρίζεται τα συναισθήματα του και να αναγνωρίζει τα συναισθηματικά ερεθίσματα των μαθητών του επιτρέπει να δημιουργεί ένα περιβάλλον μάθησης όπου οι μαθητές αισθάνονται άνετα να εκφραστούν και να μάθουν χωρίς άγχη ή φόβους (Πλωμαρίτου, 2019).

Οι δάσκαλοι με υψηλή συναισθηματική νοημοσύνη επιδιώκουν συνεχώς την προσωπική βελτίωση και την επίτευξη των στόχων τους, καλλιεργώντας την αποδοχή και την ευγνωμοσύνη για τη ζωή τους. Θεωρούν τις σχέσεις τους σημαντικές και τις αξιοποιούν για προσωπική και επαγγελματική εξέλιξη. Προσφέρουν τον καλύτερο εαυτό τους για το καλό των μαθητών τους χωρίς να επιδιώκουν αναγνώριση, πιστεύοντας ότι η προσφορά τους φέρνει ευτυχία. Διατηρούν ψυχική ισορροπία, συνεργάζονται αρμονικά με τους συναδέλφους και υποστηρίζουν ανοιχτά τους μαθητές τους σε ένα ασφαλές περιβάλλον. Στις ενδοπροσωπικές σχέσεις, αναγνωρίζουν και ρυθμίζουν καλύτερα τις συναισθηματικές τους αντιδράσεις, ενώ διαθέτουν μεγάλη αυτοπεποίθηση και ανεξαρτησία. Το κίνητρο τους είναι πάντα το συμφέρον του μαθητή. Όσον αφορά τις διαπροσωπικές σχέσεις, απολαμβάνουν θετικές σχέσεις με μαθητές, γονείς και συναδέλφους, ενώ η ενσυναίσθηση και η συναισθηματική τους αυτοεπίγνωση είναι καλά ανεπτυγμένες. Αντιμετωπίζουν το άγχος και το στρες με επιτυχία και έχουν την ικανότητα της αυτορρύθμισης, η οποία τους βοηθά να διαχειρίζονται αποτελεσματικά δύσκολες καταστάσεις (Πλωμαρίτου, 2019).

3.4 Ο ρόλος του παιδαγωγού προσχολικής ηλικίας απέναντι στην κακοποίηση

Η καταγραφή των περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών στην Ελλάδα είναι δύσκολη λόγω έλλειψης συστήματος καταγραφής, αλλά εκτιμάται ότι τα περιστατικά είναι χιλιάδες κάθε χρόνο και αφορούν παιδιά όλων των ηλικιών. Η κακομεταχείριση παιδιών αποτελεί σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα με αρνητικές συνέπειες στην ψυχοσωματική ανάπτυξή τους. Η κοινωνία, και ειδικότερα οι εκπαιδευτικοί, καλούνται να αναλάβουν τον ρόλο της προστασίας των παιδιών, θεωρώντας ηθική τους υποχρέωση την προστασία τους και την πρόληψη κινδύνων, καθώς η μάθηση απαιτεί ένα ασφαλές περιβάλλον.

Ο εντοπισμός περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης στα παιδιά είναι μια δύσκολη διαδικασία, ακόμα και σε χώρες με σαφείς κανόνες για τη διαχείριση τέτοιων καταγγελιών, όπως οι ΗΠΑ και η Αυστραλία. Τα σημάδια κακοποίησης ή παραμέλησης συχνά συγχέονται με άλλα προβλήματα, όπως σωματικές βλάβες ή συμπεριφορικά προβλήματα, κάτι που καθιστά δύσκολη τη διάκριση από τους εκπαιδευτικούς. Ο συναισθηματικός φόρτος που επωμίζεται ο εκπαιδευτικός είναι επίσης σημαντικός, καθώς η αναγνώριση ενός περιστατικού κακοποίησης ή

παραμέλησης μπορεί να προκαλέσει έντονα συναισθήματα ανησυχίας και αμφιβολίας. Οι δάσκαλοι ενδέχεται να διστάζουν να αναγνωρίσουν το πρόβλημα λόγω των συναισθηματικών δυσκολιών, των πιθανών κινδύνων για το παιδί ή την οικογένεια και των νομικών ή επαγγελματικών συνεπειών, αν δεν είναι απολύτως βέβαιοι για την ακρίβεια των παρατηρήσεών τους.

Η κακοποίηση παιδιών συχνά περιλαμβάνει διάφορους τύπους, όπως σωματική και συναισθηματική κακοποίηση, οι οποίοι συνυπάρχουν συχνά. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να παρατηρεί προσεκτικά τα σημάδια, τα οποία μπορεί να είναι σωματικά ή να αφορούν αλλαγές στη συμπεριφορά του παιδιού. Αυτά τα σημάδια ενδέχεται να μην είναι πλήρως αναγνωρίσιμα, επομένως απαιτείται συνεχής εγρήγορση και εμπιστοσύνη στη διαίσθηση του δασκάλου. Τα παιδιά που υφίστανται κακοποίηση συχνά φοβούνται να παραδεχτούν την κατάσταση, καθώς ανησυχούν για τις συνέπειες. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να δημιουργήσει ένα ασφαλές περιβάλλον, να δείξει κατανόηση και να υποσχεθεί βοήθεια για την ασφάλεια του παιδιού (Αναγνωστάκη).

Η καταγγελία περιστατικών κακοποίησης αποτελεί βασική ευθύνη των εκπαιδευτικών, οι οποίοι πρέπει να αναζητούν υποστήριξη από αξιόπιστους επαγγελματίες ή ειδικές γραμμές βοήθειας. Προτεραιότητα πρέπει να είναι η προστασία των παιδιών, καθώς κάθε παιδί δικαιούται να ζει σε ένα ασφαλές περιβάλλον. Οι νηπιαγωγοί έχουν ζωτικό ρόλο στην αναγνώριση και την παρέμβαση σε περιστατικά κακοποίησης, ενώ το σχολικό πλαίσιο μπορεί να προσφέρει υποστήριξη στις οικογένειες μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Η πρόληψη και η διαχείριση της παιδικής κακοποίησης απαιτούν συνεργασία ανάμεσα στους δασκάλους και την κοινότητα. Οι εκπαιδευτικοί είναι υπεύθυνοι για την ευημερία των παιδιών, αναγνωρίζοντας τις ανάγκες τους για φροντίδα και υποστήριξη. Η προσωπική αφοσίωση των δασκάλων είναι σημαντική για την επιτυχία των προσπαθειών πρόληψης και θεραπείας. Αφού περνούν σημαντικό χρόνο με τα παιδιά, οι δάσκαλοι είναι σε θέση να εντοπίσουν σημάδια κακοποίησης ή παραμέλησης και να παρατηρήσουν αλλαγές στη συμπεριφορά ή την εμφάνιση των παιδιών. Επιπλέον, συχνά γίνονται οι πρώτοι που ακούν αποκαλύψεις για κακοποίηση. Η έγκαιρη αναγνώριση των κινδύνων και η άμεση παρέμβαση είναι κρίσιμη για να μειωθεί η πιθανότητα περαιτέρω κακοποίησης και να διασφαλιστεί η προστασία των παιδιών. Η διαδικασία αναφοράς σε αρμόδιες αρχές είναι θεμελιώδης για την προστασία των παιδιών, καθώς συμβάλλει στην αναγνώριση θυμάτων, στην άμεση παρέμβαση και στην πρόληψη επανεμφάνισης της κακοποίησης (Walsh, Farrell, Schweitzer, & Bridgstock, 2005).

Έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τους Walsh, Farrell, Schweitzer και Bridgstock σε 254 Αυστραλούς εκπαιδευτικούς κατέδειξε ότι μεγάλο ποσοστό αυτών (7%) δεν έχει λάβει εκπαίδευση πάνω στο αντικείμενο. (Walsh, Farrell, Schweitzer, & Bridgstock, 2005). Αντίστοιχη έρευνα σε 400 Τούρκους εκπαιδευτικούς το ποσοστό αυτό άγγιξε το 93,8%! (Kanak & Avcı, 2018). Σύμφωνα με τον Erol [2007, όπ. αναφ. στο (Kanak & Avcı, 2018)] οι ικανότητες των εκπαιδευτικών προσχολικής

ηλικίας που εργάζονται σε προσχολικές δομές, ήταν ανεπαρκείς. Κατά κύριο λόγο, δεν ήταν σε θέση να εντοπίσουν συμπτώματα που προδίδουν παιδική κακοποίηση. Το γεγονός αυτό πυροδότησε την ανάγκη δημιουργίας προληπτικών δράσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων με σκοπό την ενημέρωση.

Μελέτη που πραγματοποιήθηκε στο Queensland το 2004, εξέτασε τη στάση και την ικανότητα των δασκάλων στη αναγνώριση και αναφορά παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης. Διαπιστώθηκε ότι οι περισσότεροι δάσκαλοι αναγνωρίζουν την ηθική και επαγγελματική ευθύνη να αναφέρουν αυτά τα περιστατικά, ενώ πολλοί θεωρούν ότι έχουν και νομική υποχρέωση. Ωστόσο, κάποιιοι είναι αβέβαιοι για τις νομικές απαιτήσεις. Οι δάσκαλοι φαίνεται να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην αναγνώριση διαφόρων μορφών κακοποίησης, ιδιαίτερα της σεξουαλικής κακοποίησης. Οι δάσκαλοι σε σχολεία με περισσότερη συζήτηση γύρω από την κακοποίηση είχαν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση στην ικανότητά τους να την αναγνωρίσουν.

Η πλειοψηφία των δασκάλων θεωρεί ότι η κακοποίηση συμβαίνει σε όλες τις κοινότητες, ωστόσο, εκείνοι σε χαμηλότερου κοινωνικοοικονομικού επιπέδου κοινότητες πιστεύουν ότι τα ποσοστά διαφέρουν. Ένα σημαντικό ποσοστό δασκάλων έχει υποψιαστεί κακοποίηση και οι περισσότεροι ανέφεραν τις υποψίες τους στον διευθυντή τους. Ωστόσο, πολλοί δάσκαλοι δεν γνωρίζουν τα αποτελέσματα των αναφορών τους, κάτι που επηρεάζει την εμπιστοσύνη τους στο σύστημα προστασίας των παιδιών. Η εκπαίδευση στην προστασία παιδιών δεν φαίνεται να έχει μεγάλη επίδραση στην τάση των δασκάλων να αναγνωρίζουν ή να αναφέρουν κακοποίηση, καθώς οι προσωπικές συζητήσεις και τα χαρακτηριστικά των δασκάλων έχουν μεγαλύτερη επιρροή στις αποφάσεις τους. Επιπλέον, οι δάσκαλοι σε μεγαλύτερα σχολεία μπορούν να εντοπίσουν κακοποίηση, αλλά συχνά δεν την αναφέρουν. Ο φόβος για νομικές συνέπειες από ψευδείς καταγγελίες, οι αρνητικές αντιδράσεις γονέων και οι ανησυχίες για τις συνέπειες για τα παιδιά, επηρεάζουν τη διάθεση των δασκάλων να αναφέρουν περιστατικά. Παρά το γεγονός ότι σε πολλές περιοχές οι δάσκαλοι δεν αντιμετωπίζουν νομικές συνέπειες για ψευδείς καταγγελίες, ο φόβος παραμένει. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι δάσκαλοι προτιμούν να αντιμετωπίσουν τα περιστατικά άτυπα, αντί να αναφέρουν στις αρμόδιες αρχές. Ωστόσο, η επιθυμία να εκπληρώσουν την υποχρέωσή τους για αναφορά και η πεποίθηση ότι τα σχολεία πρέπει να συμμετέχουν στην προστασία των παιδιών ενισχύουν τη διάθεσή τους να αναφέρουν περιστατικά (Walsh, Farrell, Schweitzer, & Bridgstock, 2005).

Κεφάλαιο 4: Μεθοδολογία

4.1 Ερευνητική μέθοδος

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως σκοπό να διερευνήσει την ενσυναίσθηση των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας απέναντι στην παιδική κακοποίηση. Για την έρευνα που πραγματοποιήθηκε επελέγη ως καταλληλότερο είδος μεθοδολογικής έρευνας η ποσοτική έρευνα με μερικά ποιοτικά δεδομένα και στοιχεία, και για τη συλλογή δεδομένων η χρήση του ερωτηματολογίου με ερωτήσεις κλειστού (κλίμακα Likert) και ανοιχτού τύπου. Η ποσοτική έρευνα ακολουθεί δύο στάδια: Στο πρώτο στάδιο του σχεδιασμού διατυπώνονται οι σκοποί και τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας, και επιλέγεται και σχεδιάζεται η μέθοδος που θα βοηθήσει τον ερευνητή στην υλοποίησή της. Ακολουθεί το δεύτερο στάδιο, εκείνο της υλοποίησης, όπου συλλέγονται τα δεδομένα, γίνεται η καταγραφή και επεξεργασία τους και καταλήγει ο ερευνητής στη διατύπωση των συμπερασμάτων. Στις ποσοτικές έρευνες χρησιμοποιείται κατά βάση η συμπλήρωση ερωτηματολογίου (Cohen, Manion, & Morrison, 2008).

4.2 Δείγμα

Ως δείγμα ορίζεται το τμήμα του πληθυσμού που επιλέγουμε για να συλλέξουμε τα δεδομένα. Η δειγματοληψία αποτελεί σημαντική διαδικασία σε μια έρευνα, καθώς σκοπός του ερευνητή είναι να μελετήσει ένα φαινόμενο στατιστικά (Λαγουμιντζής, Βλαχόπουλος, & Κουτσογιάννης, 2015). Η πιλοτική αποστολή του ερωτηματολογίου έρευνας αποτελεί το πρώτο βήμα που πρέπει να κάνει ο ερευνητής ώστε να δοκιμάσει τη λειτουργικότητά του και να ενισχύσει με τις απαραίτητες αλλαγές την αξιοπιστία και την εγκυρότητά του (Cohen, Manion, & Morrison, 2008). Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από παιδαγωγούς προσχολικής ηλικίας που είναι εν ενεργεία παιδαγωγοί σε δημόσιους και ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς- νηπιαγωγεία της Ελλάδας. Το εκτιμώμενο μέγεθος του δείγματος που στόχευε η έρευνα ήταν τα 100 άτομα.

4.3 Ερευνητικό υλικό- εργαλεία

Το ερωτηματολόγιο αποτελεί ένα εύχρηστο εργαλείο στη μεθοδολογία της έρευνας, καθώς μπορεί να συμπληρωθεί χωρίς φυσική παρουσία του ερευνητή (Cohen, Manion, & Morrison, 2008). Επιπλέον μπορούν να αποσταλούν και να συμπληρωθούν από μεγάλο αριθμό ατόμων, χωρίς να επηρεαστούν οι απαντήσεις τους από τον ερευνητή (Λαγουμιντζής, Βλαχόπουλος, & Κουτσογιάννης, 2015). Η δημιουργία του πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά με τη χρήση του Microsoftforms και διαμοιράστηκε ως ανάρτηση σε ομάδες- group παιδαγωγών στο Facebook.

4.4 Ερευνητική διαδικασία

Ο τύπος του ερωτηματολογίου που επιλέχθηκε είναι το δομημένο, καθώς δίνει τη δυνατότητα στον ερευνητή να παρατηρήσει επαναλαμβανόμενες απαντήσεις των ερωτηθέντων, ένα μοτίβο, το οποίο θα είναι σε θέση να συγκρίνει (Cohen, Manion, & Morrison, 2008). Οι ερωτήσεις που περιλαμβάνονται είναι ανοικτού και κλειστού τύπου. Οι ερωτήσεις ανοικτού τύπου έχουν σκοπό την ελεύθερη διατύπωση της γνώμης των ερωτώμενων (Λαγουμιντζής, Βλαχόπουλος, & Κουτσογιάννης, 2015) και μπορούν να αιτιολογήσουν τις απαντήσεις τους σύμφωνα με την προσωπικότητά τους (Cohen, Manion, & Morrison, 2008). Στις κλειστού τύπου ερωτήσεις, υπάρχει η δυνατότητα γρήγορης κωδικοποίησης από τον ερευνητή, ενώ ο ερωτώμενος μπορεί να την απαντήσει γρήγορα και εύκολα. Ο τύπος κλειστού τύπου ερωτήσεων που επιλέχθηκε ήταν οι ερωτήσεις βαθμονόμησης, όπου ο ερωτώμενος πρέπει να επιλέξει ως απάντηση μια εκ των δοθέντων απαντήσεων (Λαγουμιντζής, Βλαχόπουλος, & Κουτσογιάννης, 2015).

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει ένα κείμενο- καλωσόρισμα του ερευνητή ως προς τους συμμετέχοντες και τον λόγο που πραγματοποιείται η έρευνα. Η πρώτη ενότητα αφορά τα δημογραφικά στοιχεία του συμμετέχοντα (Φύλο, ηλικία, εκπαίδευση, χρόνια εμπειρίας και

φορέας εργασίας). Η δεύτερη ενότητα περιλαμβάνει το ερωτηματολόγιο ενσυναίσθησης Toronto Empathy Questionnaire (TEQ-16). Το ερωτηματολόγιο Ενσυναίσθησης του Τορόντο (Toronto Empathy Questionnaire [TEQ-16]) αποτελεί ένα ψυχομετρικό τεστ προσωπικότητας το οποίο στοχεύει στη μέτρηση της συναισθηματικής διάστασης της ενσυναίσθησης. Αποτελείται από 16 ερωτήσεις με το 0 να αντιστοιχεί στο «Ποτέ» καταλήγοντας στο 4 που αντιπροσωπεύει το «Πάντα». Συγκεκριμένα: 0= Ποτέ 1= Σπάνια 2= Μερικές φορές 3= Συχνά 4= Πάντα. Οι ερωτήσεις καλύπτουν διάφορες πτυχές της συναισθηματικής διάστασης της ενσυναίσθησης, όπως τη συναισθηματική μετάδοση, την κατανόηση των συναισθημάτων των άλλων, τη συμπαθητική φυσιολογική διέγερση και τον αλτρουισμό προς άλλους. Για παράδειγμα, μια ερώτηση που εξετάζει τη συναισθηματική μετάδοση είναι η εξής: «Όταν κάποιος άλλος είναι ενθουσιασμένος, έχω την τάση να ενθουσιάζομαι και εγώ». Η κατανόηση των συναισθημάτων των άλλων εκφράζεται μέσα από ερωτήσεις όπως: «Μπορώ να καταλάβω πότε οι άλλοι είναι λυπημένοι, ακόμα και όταν δε λένε τίποτε». Μια ερώτηση που αφορά τη συμπαθητική φυσιολογική διέγερση είναι: «Με αναστατώνει να βλέπω να συμπεριφέρονται σε κάποιον χωρίς σεβασμό», ενώ για τον αλτρουισμό υπάρχει η ερώτηση: «Όταν βλέπω κάποιον να τον εκμεταλλεύονται, αισθάνομαι απέναντί του κάπως προστατευτικά». Ορισμένες από τις ερωτήσεις (οι 2, 4, 7, 10, 11, 12, 14 και 15) είναι αντιστραμμένες, δηλαδή σε αυτές οι υψηλότερες βαθμολογίες υποδηλώνουν χαμηλότερη ενσυναίσθηση. Η συνολική βαθμολογία του ερωτηματολογίου προκύπτει από το άθροισμα των απαντήσεων, με το εύρος της βαθμολογίας να κυμαίνεται από 0 έως 64. Όσο υψηλότερη είναι η βαθμολογία, τόσο μεγαλύτερα επίπεδα ενσυναίσθησης υποδεικνύει το αποτέλεσμα (Kourmousi, Amanaki, Tzavara, Merakou, Barbouni, & Koutras, 2017). Από τις ερωτήσεις της τρίτης ενότητας του ερωτηματολογίου θα ληφθούν πληροφορίες για την εκπαίδευση των παιδαγωγών ως προς την κακοποιητική συμπεριφορά. Τέλος, η τέταρτη ενότητα στοχεύει στη διερεύνηση της σχέσης του παιδαγωγού με το παιδί έχει υποστεί κακοποιητική συμπεριφορά.

Ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου βασίστηκε στα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα τα οποία και θα απαντούσαν στο γενικό σκοπό της έρευνας. Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να ερευνηθεί η ενσυναίσθηση των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας απέναντι στην παιδική κακοποίηση.

Για να απαντηθεί το γενικό ερώτημα, θα πρέπει αρχικά να απαντηθούν τα εξής επί μέρους- ερευνητικά ερωτήματα:

- Οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας έχουν τις απαραίτητες γνώσεις ώστε να αναγνωρίσουν μια κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι στα παιδιά;
- Πως αντιμετωπίζουν οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας ένα παιδί που έχει υποστεί παιδική κακοποίηση;

- Πως αντιμετωπίζουν οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας την οικογένεια του παιδιού που έχει υποστεί παιδική κακοποίηση;
- Γνωρίζουν οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας που να απευθυνθούν σε περίπτωση εξακριβωμένης περίπτωσης παιδικής κακοποίησης;
- Ποιους τρόπους και ποια μέσα χρησιμοποιούν οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας για να στηρίξουν την υποψία παιδικής κακοποίησης;

Κεφάλαιο 5: Αποτελέσματα έρευνας

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν τα δεδομένα που συλλέχθηκαν κατά την ολοκλήρωση των ερωτηματολογίων. Οι δύο πρώτες ερωτήσεις αφορούσαν τη συγκατάθεσή τους για τη συμμετοχή τους στην έρευνα και την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων. Το 100% των συμμετεχόντων συμφώνησε.

Ξεκινώντας από τα δημογραφικά στοιχεία, το 100% των συμμετεχόντων ανήκε στο γυναικείο πληθυσμό (ερώτηση 3).

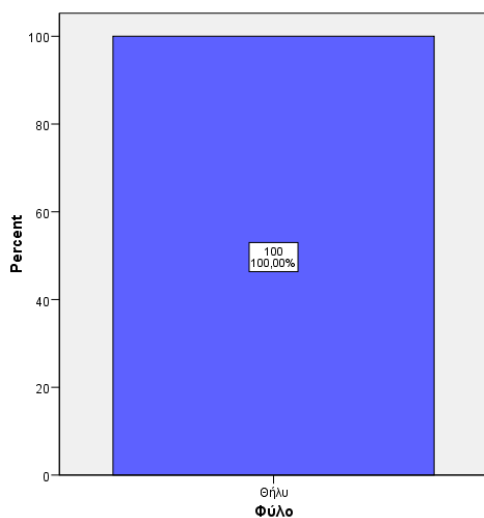
Statistics

Φύλο

N	Valid	100
	Missing	0

Φύλο

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	Θήλυ	100	100,0	100,0	100,0

Το ερωτηματολόγιο το συμπλήρωσαν 100 παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας. Το 12% των συμμετεχόντων ήταν ηλικίας 22-30 ετών, το 40% 30-40, το 21% 40-50 και το 27% από 50 ετών και άνω(ερώτηση 4).

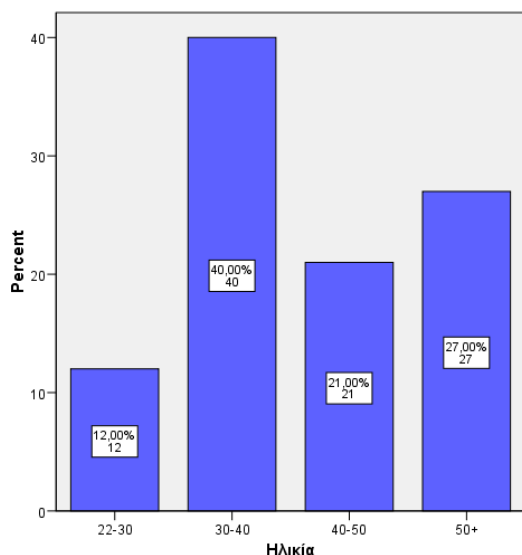
Statistics

Ηλικία

N	Valid	100
	Missing	0

Ηλικία

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	22-30	12	12,0	12,0	12,0
	30-40	40	40,0	40,0	52,0
	40-50	21	21,0	21,0	73,0
	50+	27	27,0	27,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Αναφορικά με την εκπαίδευση το 39% των συμμετεχόντων δήλωσε ότι κατέχει μεταπτυχιακό, ενώ κανένας από τους 100 δεν έχει προχωρήσει την εκπαίδευση του σε διδακτορική διατριβή. Το 28% σπούδασε στο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό ίδρυμα (ΤΕΙ) όπου συμπεριλαμβάνει το Πρώην Τμήμα προσχολικής αγωγής/ βρεφονηπιοκομίας και το νέο Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία. Το 17% δήλωσε ότι σπούδασε στο τμήμα νηπιαγωγών στην Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (ΑΕΙ) ενώ το 13% σε σχολή διετούς φοίτησης. Στην επιλογή «Άλλο» υπήρξαν τρεις απαντήσεις (3%) όπου συμπεριλάμβαναν τη φοίτηση στο ΑΕΙ τμήμα αγωγής κ φροντίδας στην πρώιμη παιδική ηλικία, στο Μαράσλειο διδασκαλείο και στο ΤΕΕ (Τεχνικό Επαγγελματικό Εκπαιδευτήριο) (ερώτηση 5).

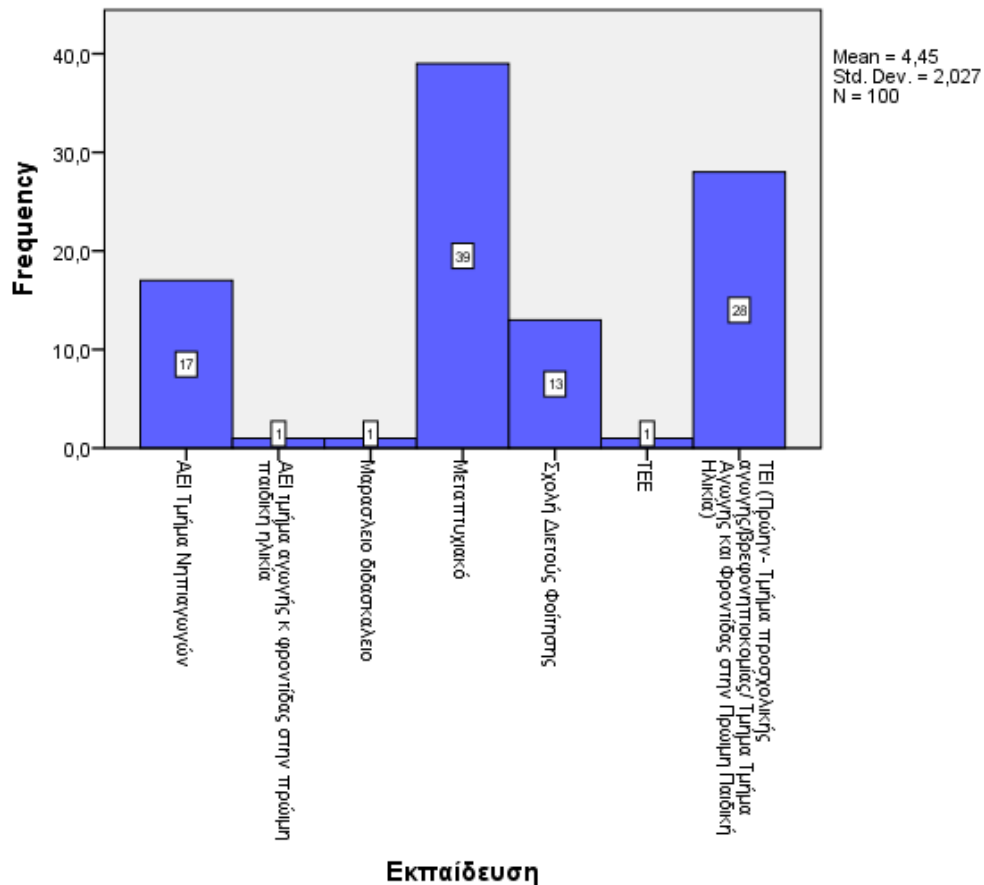
Statistics

Εκπαίδευση

N	Valid	100
	Missing	0

Εκπαίδευση

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	ΑΕΙ τμήμα αγωγής κ φροντίδας στην πρώιμη παιδική ηλικία	1	1,0	1,0	1,0
	ΑΕΙ Τμήμα Νηπιαγωγών	17	17,0	17,0	18,0
	Μαράσλειο διδασκαλείο	1	1,0	1,0	19,0
	Μεταπτυχιακό	39	39,0	39,0	58,0
	Σχολή Διευθύνσεων Φοίτησης	13	13,0	13,0	71,0
	ΤΕΕ	1	1,0	1,0	72,0
	ΤΕΙ (Πρώην- Τμήμα προσχολικής αγωγής/βρεφονηπιοκομίας/ Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία)	28	28,0	28,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Όσον αφορά την παρουσία των συμμετεχόντων στον χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης, το 12% έχει εμπειρία από 1-3 έτη, το 5% 3-5, το 18% 5-10, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό το συναντάμε στα άνω των 10 έτη (65%) (ερώτηση 6).

Statistics

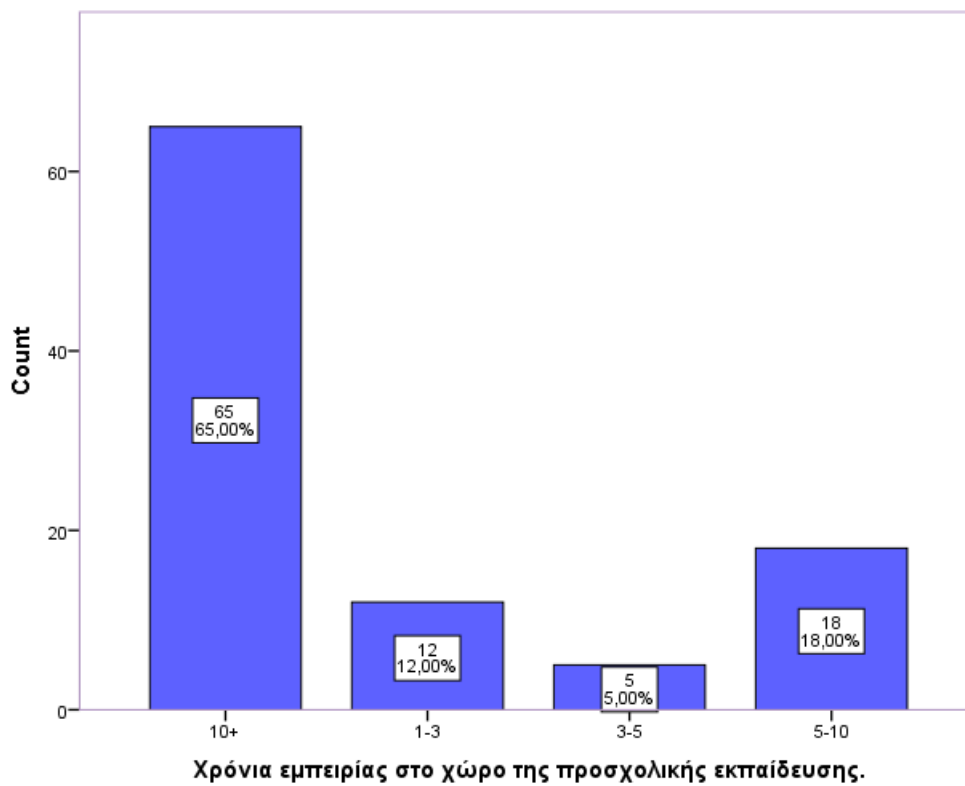
Χρόνια εμπειρίας στο χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης.

N	Valid	100
	Missing	0

Χρόνια εμπειρίας στο χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης.

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid 1-3	12	12,0	12,0	12,0
10+	65	65,0	65,0	77,0
3-5	5	5,0	5,0	82,0

5-10	18	18,0	18,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Κλείνοντας με τα δημογραφικά στοιχεία, το 64% του δείγματος δήλωσε ότι εργάζεται ως παιδαγωγός προσχολικής ηλικίας στον δημόσιο φορέα, ενώ το 36% στον ιδιωτικό (ερώτηση 7).

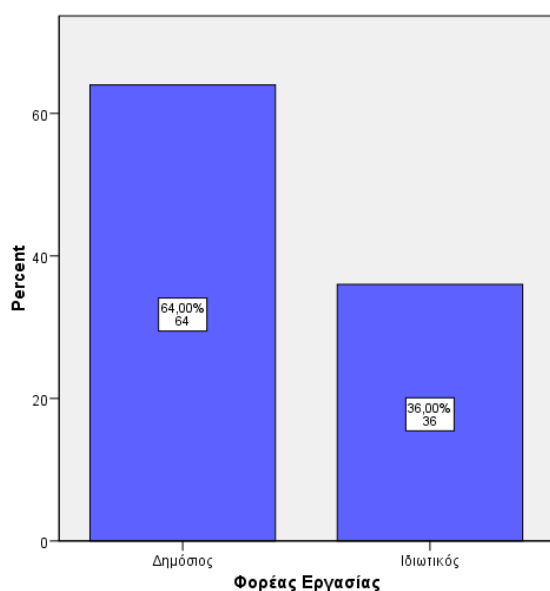
Statistics

Φορέας Εργασίας

N	Valid	100
	Missing	0

Φορέας Εργασίας

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	Δημόσιος	64	64,0	64,0	64,0
	Ιδιωτικός	36	36,0	36,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Ακολουθούν τα αποτελέσματα που συλλέχθηκαν από το ερωτηματολόγιο Ενσυναίσθησης του Τορόντο (Toronto Empathy Questionnaire [TEQ-16]) και συγκεκριμένα τα αποτελέσματα των ερωτήσεων 8.1 έως και 8.16.

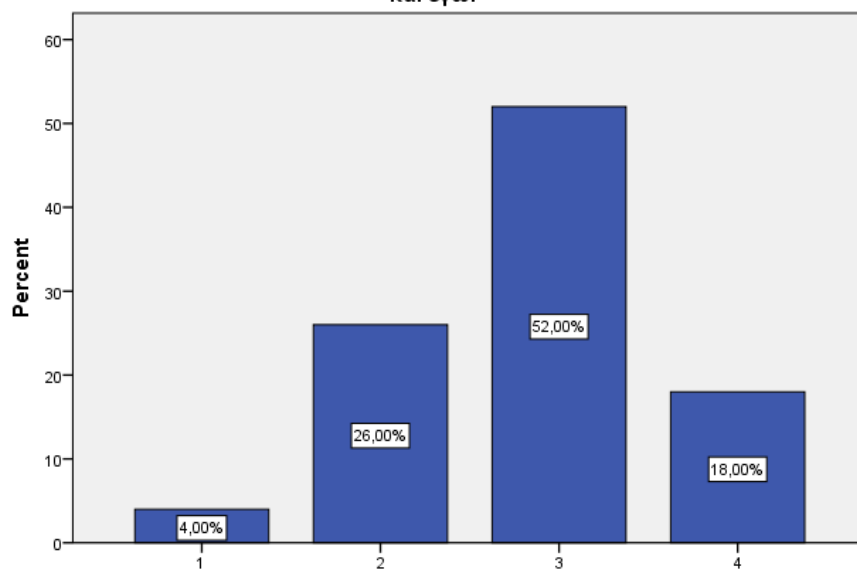
Στην ερώτηση 8.1 «Όταν κάποιος άλλος είναι ενθουσιασμένος, έχω την τάση να ενθουσιάζομαι και εγώ» το 52% των συμμετεχόντων απάντησαν πως συχνά έχει την τάση να ενθουσιάζεται, όταν κάποιος άλλος είναι ενθουσιασμένος, το 26% απάντησε πως μερικές φορές ενθουσιάζεται, το 18% των συμμετεχόντων απάντησαν πως πάντα ενθουσιάζονται, ενώ μόλις το 4% απάντησε πως σπάνια ενθουσιάζεται. Κανένας συμμετέχων στην έρευνα δε συμπλήρωσε το ερωτηματολόγιο επιλέγοντας το αριθμό 1, δηλαδή το «Ποτέ».

Statistics

8.1 Όταν κάποιος άλλος είναι ενθουσιασμένος, έχω την τάση να ενθουσιάζομαι και εγώ.

N	Valid	100
	Missing	0

8.1 Όταν κάποιος άλλος είναι ενθουσιασμένος, έχω την τάση να ενθουσιάζομαι και εγώ.

8.1 Όταν κάποιος άλλος είναι ενθουσιασμένος, έχω την τάση να ενθουσιάζομαι και εγώ.

8.1 Όταν κάποιος άλλος είναι ενθουσιασμένος, έχω την τάση να ενθουσιάζομαι και εγώ.

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid 1	4	4,0	4,0	4,0
2	26	26,0	26,0	30,0
3	52	52,0	52,0	82,0
4	18	18,0	18,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Στην ερώτηση 8.2 «Οι δυστυχίες των άλλων ανθρώπων δεν με ενοχλούν πάρα πολύ» το 33% των ατόμων που συμμετείχαν απάντησαν με την πρώτη επιλογή, πως ποτέ οι δυστυχίες των άλλων ανθρώπων δεν τους ενοχλούν πάρα πολύ. Το 29% απάντησε πως σπάνια δεν το ενοχλούν πάρα πολύ οι δυστυχίες των άλλων ανθρώπων, ενώ οι μεταβλητές «Συχνά» και «Μερικές φορές» επιλέχθηκαν από το 16 και το 14% των συμμετεχόντων αντίστοιχα. Τέλος, μόνο το 8% απάντησε πως πάντα δεν ενοχλείται πάρα πολύ από τις δυστυχίες των άλλων ανθρώπων.

Statistics

8.2 Οι δυστυχίες των άλλων ανθρώπων δεν με ενοχλούν πάρα πολύ.

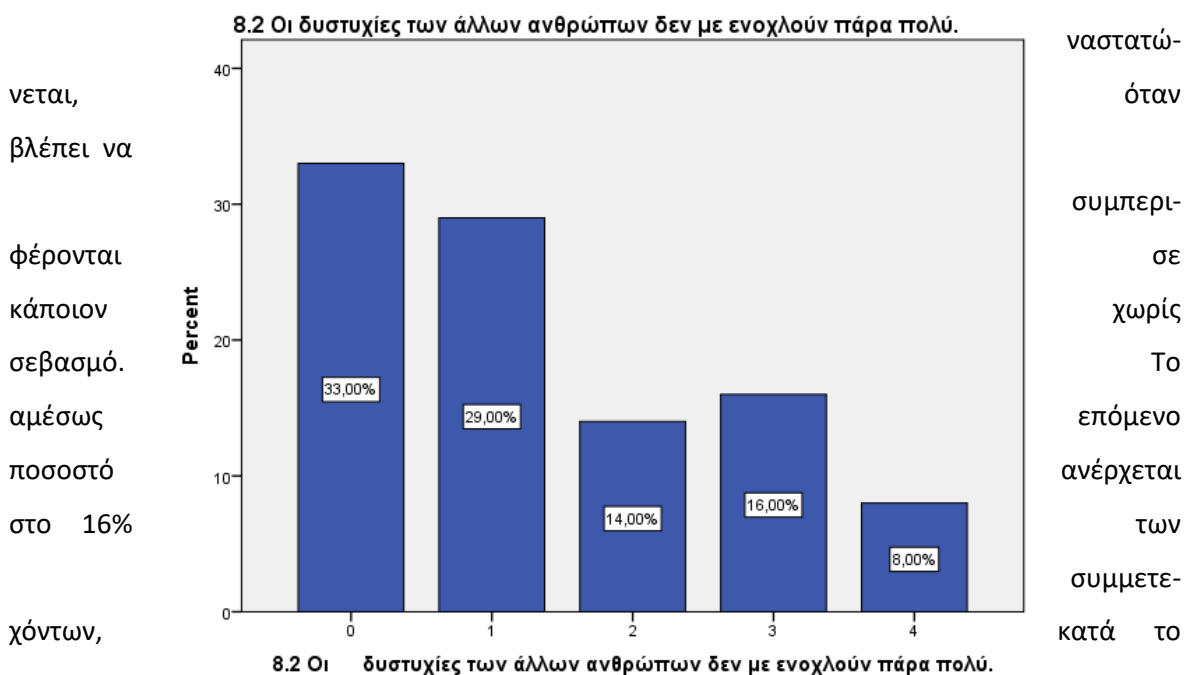
N	Valid	100
	Missing	0

8.2 Οι δυστυχίες των άλλων ανθρώπων δεν με ενοχλούν πάρα πολύ.

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	0	33	33,0	33,0	33,0
	1	29	29,0	29,0	62,0

2	14	14,0	14,0	76,0
3	16	16,0	16,0	92,0
4	8	8,0	8,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Στην ερώτηση 8.3 «Με αναστατώνει να βλέπω να συμπεριφέρονται σε κάποιον χωρίς σεβασμό» η πλειονότητα των συμμετεχόντων με ποσοστό που ανήλθε στο 79% απάντησε πως πάντα α-

οποίο οι συμμετέχοντες απάντησαν πως αναστατώνεται συχνά, όταν βλέπει να συμπεριφέρονται σε κάποιον χωρίς σεβασμό. Στην επόμενη τρεις επιλογές το «Ποτέ», το «Σπάνια» και «Μερικές φορές» το ποσοστό θεωρείται ιδιαίτερα μικρό, καθώς φτάνει μόλις το 1% για τις δύο πρώτες επιλογές και στο 3% για την τρίτη επιλογή.

Statistics

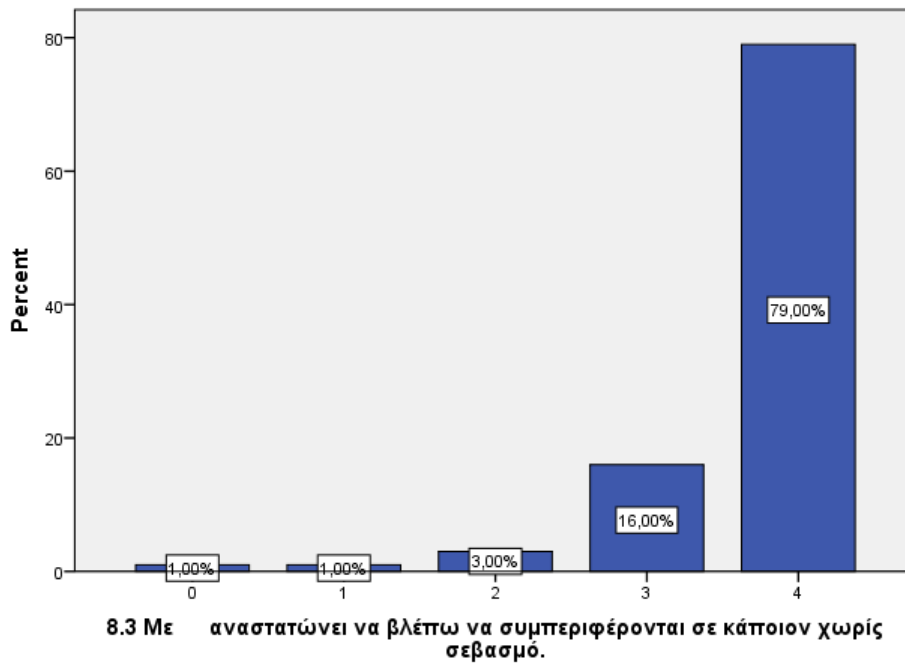
8.3 Με αναστατώνει να βλέπω να συμπεριφέρονται σε κάποιον χωρίς σεβασμό.

N	Valid	100
	Missing	0

8.3 Με αναστατώνει να βλέπω να συμπεριφέρονται σε κάποιον χωρίς σεβασμό.

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid 0	1	1,0	1,0	1,0
1	1	1,0	1,0	2,0
2	3	3,0	3,0	5,0
3	16	16,0	16,0	21,0
4	79	79,0	79,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

8.3 Με αναστατώνει να βλέπω να συμπεριφέρονται σε κάποιον χωρίς σεβασμό.

Στην ερώτηση 8.4 «Παραμένω ανεπηρέαστος/η όταν ένα κοντινό μου πρόσωπο είναι ευτυχισμένο» το μεγαλύτερο ποσοστό αγγίζει το 50% και αντιστοιχεί στην απάντηση ποτέ. Το αμέσως επόμενο ποσοστό, το 30% των συμμετεχόντων απάντησε πως σπάνια παραμένει ανεπηρέαστο το άτομο, όταν ένα κοντινό του πρόσωπο είναι ευτυχισμένο. Το 12% απάντησαν πως μερικές φορές παραμένει ανεπηρέαστο το άτομο, όταν ένα κοντινό του πρόσωπο είναι ευτυχισμένο, ενώ την απάντηση 3, δηλαδή «Συχνά» και την απάντηση 4, δηλαδή «Πάντα» επέλεξαν το 5% και το 3% αντίστοιχα.

Statistics

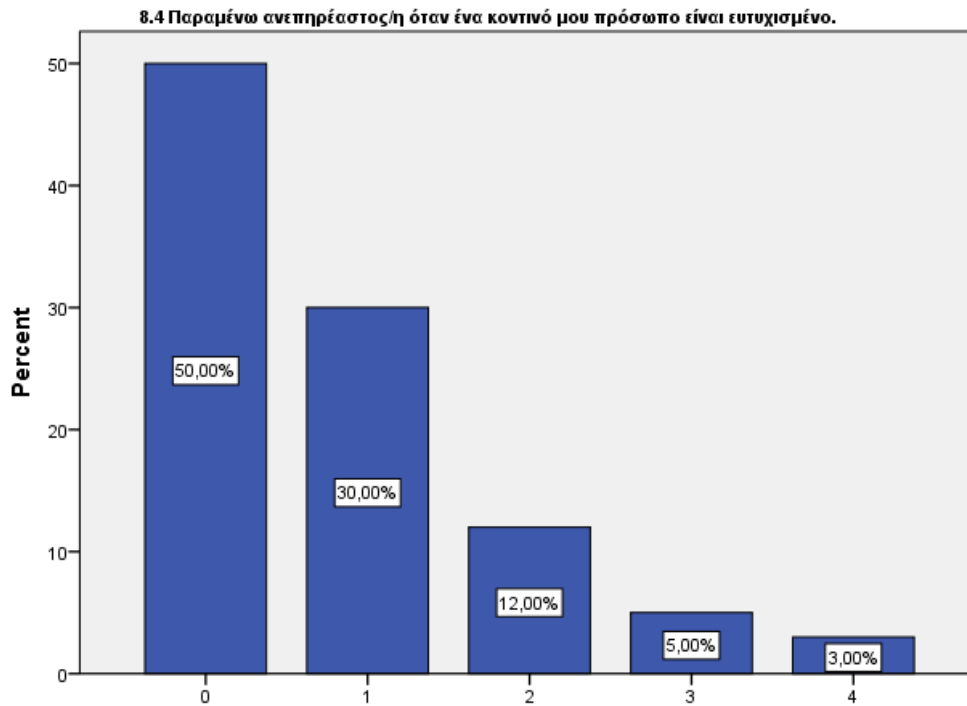
8.4 Παραμένω ανεπηρέαστος/η όταν ένα κοντινό μου πρόσωπο είναι ευτυχισμένο.

N	Valid	100
	Missing	0

8.4 Παραμένω ανεπηρέαστος/η όταν ένα κοντινό μου πρόσωπο είναι ευτυχισμένο.

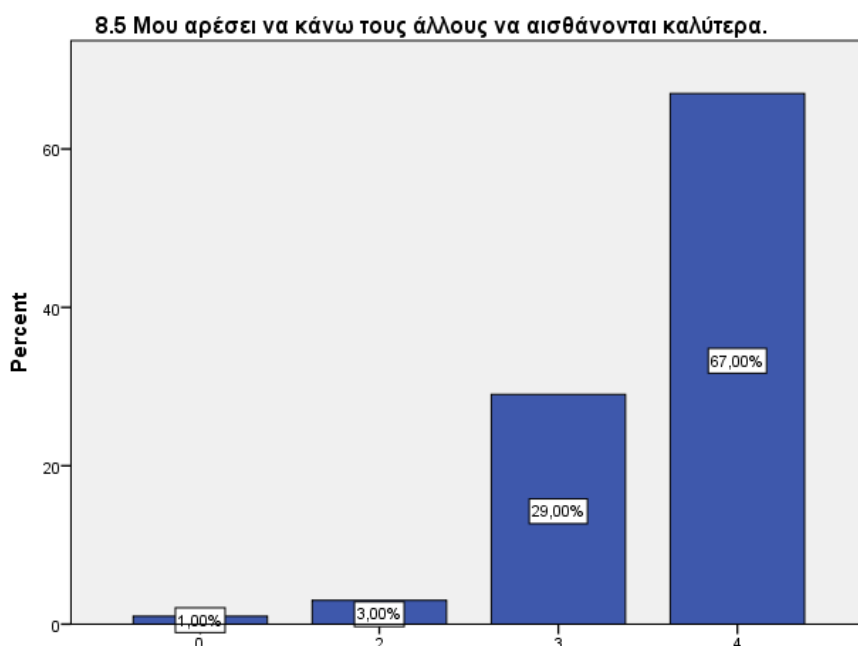
	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid 0	50	50,0	50,0	50,0
1	30	30,0	30,0	80,0
2	12	12,0	12,0	92,0

3	5	5,0	5,0	97,0
4	3	3,0	3,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Στην ερώτηση 8.5 «Μου αρέσει να κάνω τους άλλους να αισθάνονται καλύτερα» μόνο το 1% απάντησε πως ποτέ δεν του αρέσει να κάνει τους άλλους να αισθάνονται καλύτερα, ενώ το 3% απάντησε πως μερικές φορές του αρέσει να κάνει τους άλλους να αισθάνονται καλύτερα. Ένα

αρκετά μεγάλο ποσοστό, το 29% των συμμετεχόντων, απάντησε πως συχνά του αρέσει να κάνει τους άλλους να αισθάνονται καλύτερα. Η πλειονότητα, δηλαδή 67 από τους 100 συμμετέχοντες που συμπλήρωσε το ερωτηματολόγιο, απάντησε πως πάντα του αρέσει να κάνει τους άλλους να αισθάνονται καλύτερα. Σε αυτή την ερώτηση κανένας συμμετέχων δεν επέλεξε τον αριθμό 1, το οποίο αντιστοιχεί στην επιλογή «Σπάνια».

Statistics

8.5 Μου αρέσει να κάνω τους άλλους να αισθάνονται καλύτερα.

N	Valid	100
	Missing	0

8.5 Μου αρέσει να κάνω τους άλλους να αισθάνονται καλύτερα.

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid 0	1	1,0	1,0	1,0
2	3	3,0	3,0	4,0
3	29	29,0	29,0	33,0
4	67	67,0	67,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Στην ερώτηση 8.6 «Τρέφω συναισθήματα στοργής και νοιάζομαι για ανθρώπους λιγότερο τυχερούς από εμένα» μόνο 2 από τους συμμετέχοντες απάντησαν πως ποτέ δεν τρέφουν συναισθήματα στοργής και ποτέ δε νοιάζονται για ανθρώπους λιγότερο τυχερούς από εκείνους, ενώ ακόμα 2 από τους συμμετέχοντες απάντησαν πως σπάνια τρέφουν συναισθήματα στοργής και σπάνια νοιάζονται για ανθρώπους λιγότερο τυχερούς από εκείνους. Το 11% των συμμετεχόντων απάντησε πως μερικές φορές τρέφουν συναισθήματα στοργής και μερικές φορές νοιάζονται για ανθρώπους λιγότερο τυχερούς από εκείνους, ενώ σε πολύ υψηλά ποσοστά, 41% και 44%, κυμάνθησαν οι απαντήσεις «Συχνά» και «Πάντα» αντίστοιχα στη συγκεκριμένη ερώτηση.

Statistics

8.6 Τρέφω συναισθήματα στοργής και νοιάζομαι για ανθρώπους λιγότερο τυχερούς από εμένα.

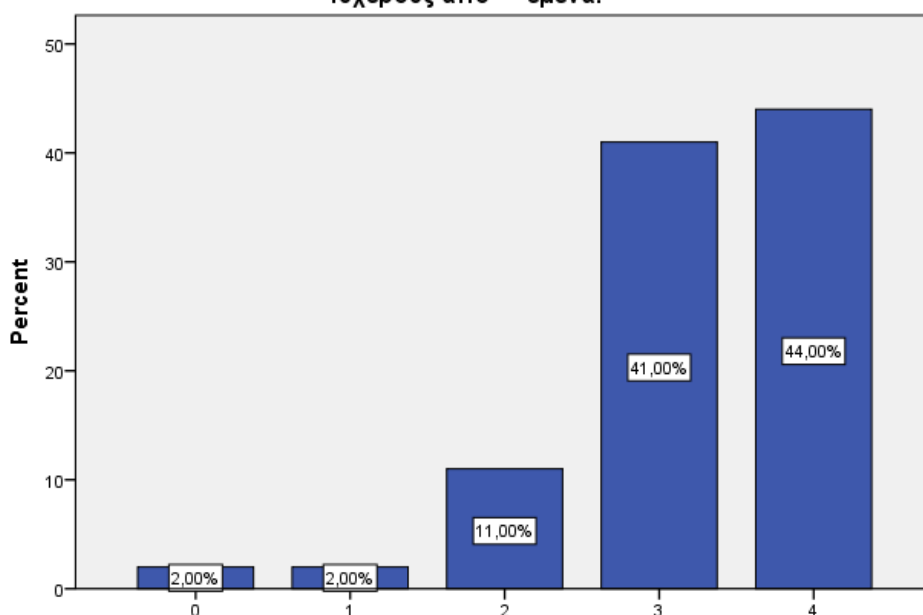
N	Valid	100
	Missing	0

8.6 Τρέφω συναισθήματα στοργής και νοιάζομαι για ανθρώπους λιγότερο τυχερούς από εμένα.

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid 0	2	2,0	2,0	2,0
1	2	2,0	2,0	4,0
2	11	11,0	11,0	15,0

3	41	41,0	41,0	56,0
4	44	44,0	44,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

8.6 Τρέφω συναισθήματα στοργής και νοιάζομαι για ανθρώπους λιγότερο τυχερούς από εμένα.

Στην ερώτηση 8.7 «Όταν ένας/μια φίλος/η αρχίζει να μιλά για τα προβλήματά του/της, προσπαθώ να στρέψω τη συζήτηση σε κάτι άλλο» η πλειονότητα, η οποία ανέρχεται σε ποσοστό πάνω από το μισό του πληθυσμού των συμμετεχόντων στην έρευνα, το 60% απάντησε πως ποτέ δεν προσπαθεί να στρέψει τη συζήτηση σε κάτι άλλο, όταν ένας/μια φίλος/η αρχίζει να μιλά για τα προβλήματά του/της. Το 22% απάντησε πως σπάνια προσπαθεί να στρέψει τη συζήτηση σε κάτι άλλο, ενώ από 8% έλαβαν οι απαντήσεις «Μερικές φορές» και «Συχνά». Τέλος, μόνο 2 από τα 100 άτομα που έλαβαν μέρος απάντησαν πως πάντα προσπαθεί να στρέψει τη συζήτηση σε κάτι άλλο, όταν ένας/μια φίλος/η αρχίζει να μιλά για τα προβλήματά του/της.

Statistics

8.7 Όταν ένας/μία φίλος/η αρχίζει να μιλά για τα προβλήματα του/της, προσπαθώ να στρέψω τη συζήτηση σε κάτι άλλο.

N	Valid	100
	Missing	0

8.7 Όταν ένας/μία φίλος/η αρχίζει να μιλά για τα προβλήματα του/της, προσπαθώ να στρέψω τη συζήτηση σε κάτι άλλο.

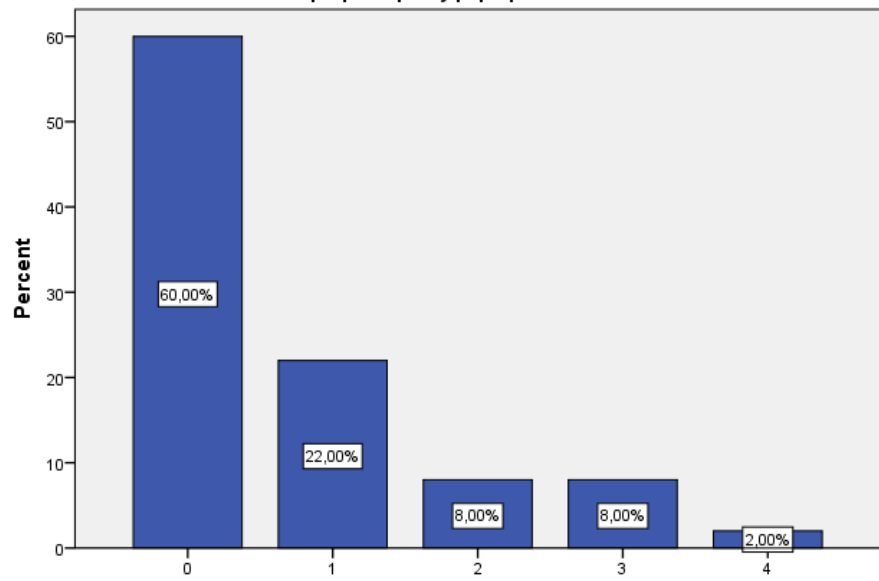
	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid 0	60	60,0	60,0	60,0
1	22	22,0	22,0	82,0
2	8	8,0	8,0	90,0
3	8	8,0	8,0	98,0
4	2	2,0	2,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Στην ερώτηση 8.8 «Μπορώ να καταλάβω πότε οι άλλοι είναι λυπημένοι, ακόμα και όταν δε λένε τίποτε» ένας μόνο συμμετέχοντας απάντησε πως ποτέ δε μπορεί να καταλάβει πότε οι άλλοι είναι λυπημένοι, το 9% απάντησε πως σπάνια, ενώ το 15% απάντησε πως μερικές φορές μπορεί να καταλάβει πότε οι άλλοι είναι λυπημένοι, ακόμα και όταν αυτοί δε λένε τίποτα. Η πλειονότητα απάντησε πως συχνά μπορεί να καταλάβει πότε οι άλλοι είναι λυπημένοι, ακόμα και όταν αυτοί δε λένε τίποτε και, τέλος, πάντα μπορεί να καταλάβει πότε οι άλλοι είναι λυπημένοι το 27% του πληθυσμού.

Statistics

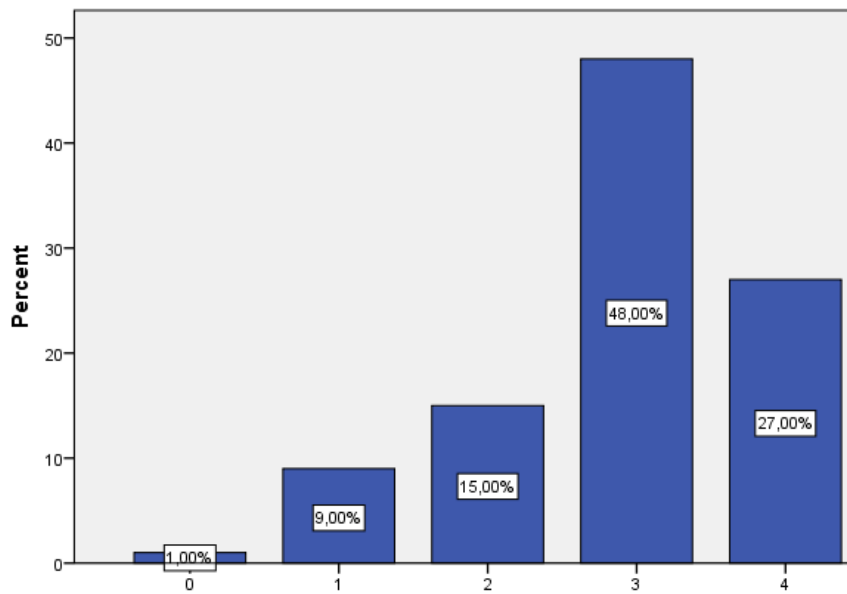
8.8 Μπορώ να καταλάβω πότε οι άλλοι είναι λυπημένοι, ακόμα και όταν δε λένε τίποτε.

8.7 Όταν ένας/μία φίλος/η αρχίζει να μιλά για τα προβλήματά του/της, προσπαθώ να στρέψω τη συζήτηση σε κάτι άλλο.

N	Valid	100
	Missing	0

8.8 Μπορώ να καταλάβω πότε οι άλλοι είναι λυπημένοι, ακόμα και όταν δε λένε τίποτα.

8.8 Μπορώ να καταλάβω πότε οι άλλοι είναι λυπημένοι, ακόμα και όταν δε λένε τίποτα.

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid 0	1	1,0	1,0	1,0
1	9	9,0	9,0	10,0
2	15	15,0	15,0	25,0
3	48	48,0	48,0	73,0
4	27	27,0	27,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Στην ερώτηση 8.9 «Θεωρώ ότι συντονίζομαι με τη διάθεση των άλλων ανθρώπων» μόνο 8 από τους συμμετέχοντες απάντησαν πως ποτέ και σπάνια συντονίζονται με τη διάθεση των άλλων ανθρώπων, με τους 3 από αυτούς να επιλέγουν την απάντηση «Ποτέ» και τους άλλους 5 να επιλέγουν το «Σπάνια». Το 21% απάντησε πως μερικές φορές συντονίζεται με τη διάθεση των άλλων ανθρώπων, το 49% πως συχνά συντονίζεται με τη διάθεση των άλλων ανθρώπων, ενώ το 22% πως πάντα συντονίζεται με τη διάθεση των άλλων ανθρώπων.

Statistics

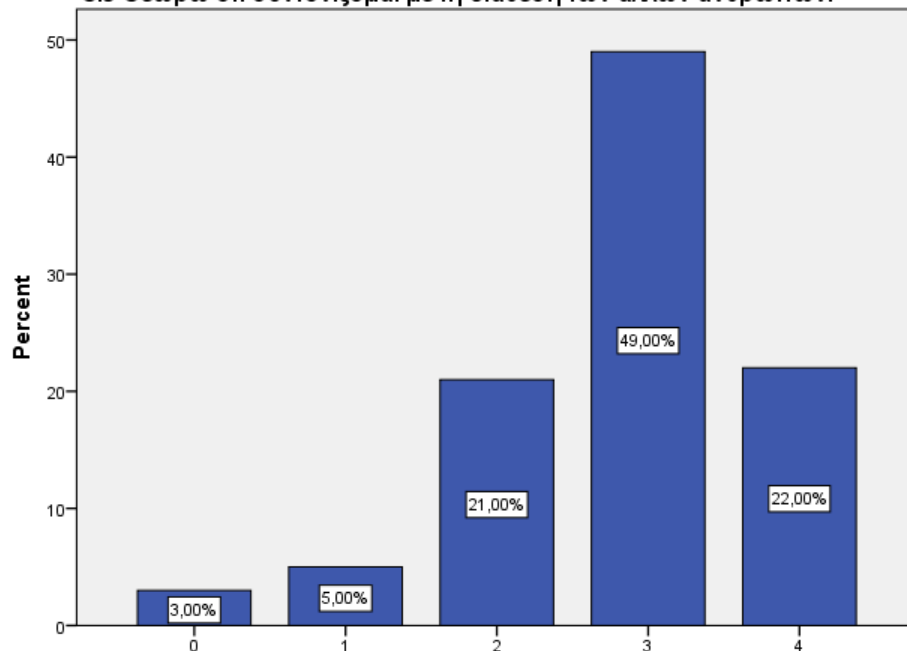
8.9 Θεωρώ ότι
συντονίζομαι με τη διάθεση των
άλλων ανθρώπων.

N	Valid	100
	Missing	0

8.9 Θεωρώ ότι συντονίζομαι με τη διάθεση των άλλων ανθρώπων.

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	0	3	3,0	3,0	3,0
	1	5	5,0	5,0	8,0
	2	21	21,0	21,0	29,0
	3	49	49,0	49,0	78,0
	4	22	22,0	22,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

8.9 Θεωρώ ότι συντονίζομαι με τη διάθεση των άλλων ανθρώπων.

Στην ερώτηση 8.10 «Δεν αισθάνομαι συμπόνια για τους ανθρώπους που προκαλούν στον εαυτό τους σοβαρές ασθένειες» η πλειοψηφία με ποσοστό 49% απάντησε πως ποτέ δεν αισθάνεται συμπόνια για τους ανθρώπους που προκαλούν στον εαυτό τους σοβαρές ασθένειες, το 24% πως σπάνια αισθάνεται συμπόνια, ενώ το 15% πως μερικές φορές. Το 8% και το 4% των συμμετεχόντων απάντησε πως συχνά και πάντα αντίστοιχα αισθάνεται συμπόνια για τους ανθρώπους που προκαλούν στον εαυτό τους σοβαρές ασθένειες.

Statistics

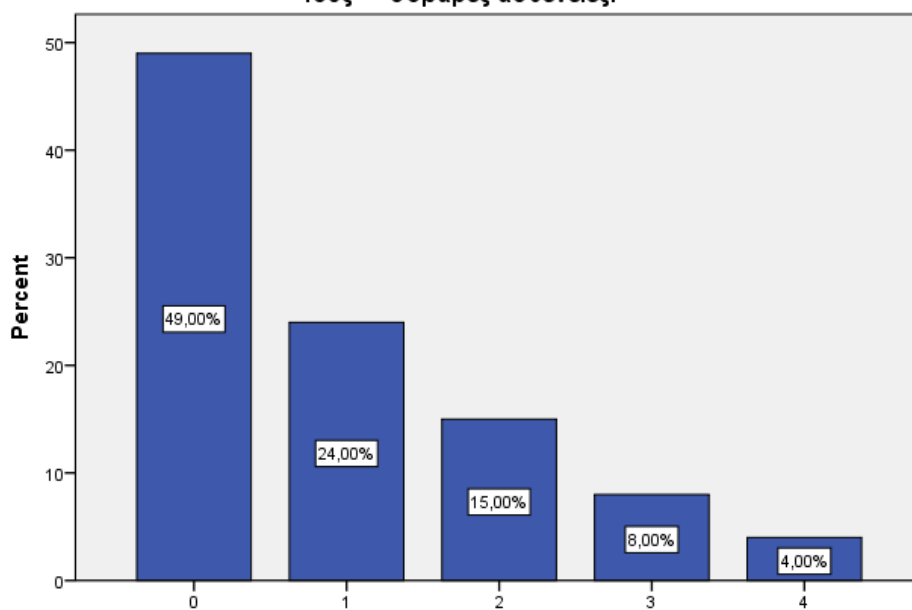
8.10 Δεν αισθάνομαι συμπόνια για τους ανθρώπους που προκαλούν στον εαυτό τους σοβαρές ασθένειες.

N	Valid	100
	Missing	0

8.10 Δεν αισθάνομαι συμπόνια για τους ανθρώπους που προκαλούν στον εαυτό τους σοβαρές ασθένειες.

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid 0	49	49,0	49,0	49,0
1	24	24,0	24,0	73,0
2	15	15,0	15,0	88,0
3	8	8,0	8,0	96,0
4	4	4,0	4,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

8.10 Δεν αισθάνομαι συμπόνια για τους ανθρώπους που προκαλούν στον εαυτό τους σοβαρές ασθένειες.

8.10 Δεν αισθάνομαι συμπόνια για τους ανθρώπους που προκαλούν στον εαυτό τους σοβαρές ασθένειες.

Στην ερώτηση 8.11 «Αισθάνομαι εκνευρισμό όταν κάποιος κλαίει» πάνω από τους μισούς του συνολικού αριθμού των συμμετεχόντων, δηλαδή 51 άτομα, απάντησαν πως ποτέ δεν αισθάνονται εκνευρισμό, όταν κάποιος κλαίει. Το 25% απάντησε πως σπάνια αισθάνεται εκνευρισμό, ενώ το 13% πως μερικές φορές. Συχνά αισθάνεται εκνευρισμό, όταν κάποιος κλαίει, το 9% και μόνο το 2% αισθάνεται πάντα εκνευρισμό, όταν κάποιος κλαίει.

Statistics

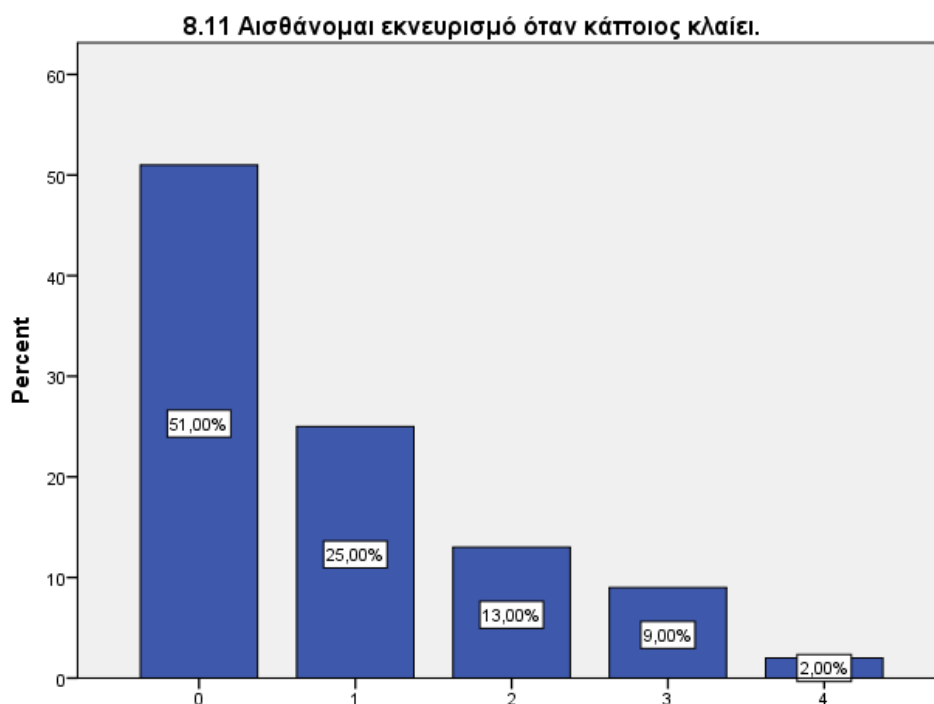
8.11 Αισθάνομαι

εκνευρισμό όταν κάποιος κλαίει.

N	Valid	100
	Missing	0

8.11 Αισθάνομαι εκνευρισμό όταν κάποιος κλαίει.

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	0	51	51,0	51,0	51,0
	1	25	25,0	25,0	76,0
	2	13	13,0	13,0	89,0
	3	9	9,0	9,0	98,0
	4	2	2,0	2,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Στην ερώτηση 8.12 «Δεν με ενδιαφέρει πραγματικά πώς αισθάνονται οι άλλοι άνθρωποι» η συντριπτική πλειονότητα με ποσοστό 70% απάντησε πως ενδιαφέρεται πραγματικά για το πώς αισθάνονται οι άλλοι άνθρωποι. Το υπόλοιπο 30% των απαντήσεων των συμμετεχόντων μοιράζεται με το 18% να απαντάει πως σπάνια δεν ενδιαφέρεται πραγματικά για το πώς αισθάνονται

οι άλλοι άνθρωποι, το 3% πως μερικές φορές, το 7% πως συχνά, ενώ μόλις το 2% απάντησε πως πάντα ενδιαφέρεται πραγματικά για το πώς αισθάνονται οι άλλοι άνθρωποι.

Statistics

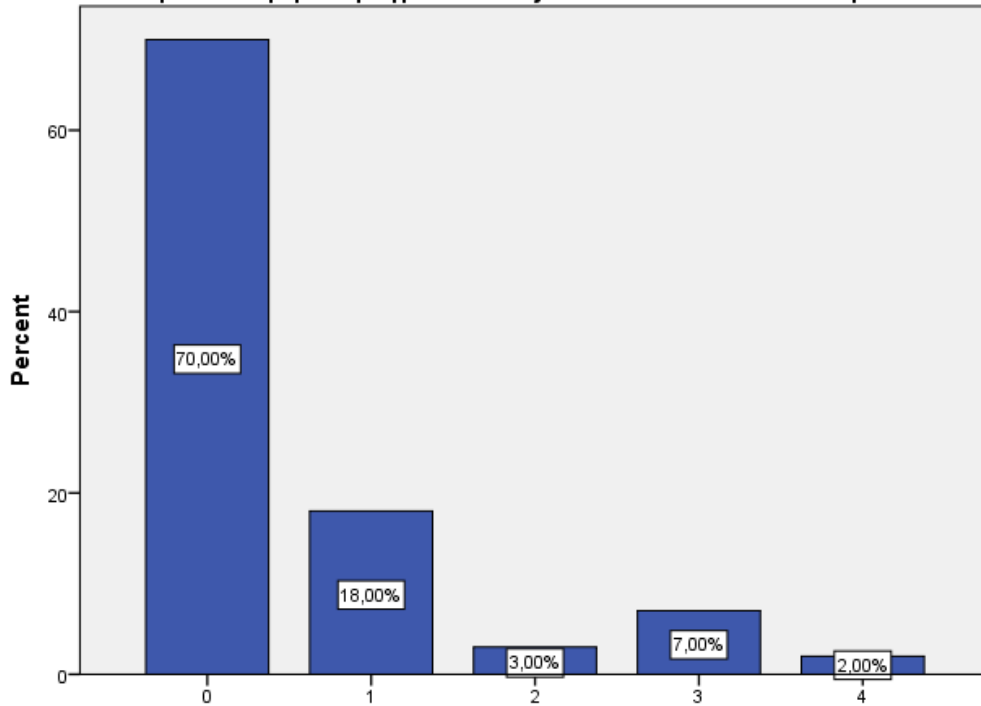
8.12 Δεν με ενδιαφέρει πραγματικά πώς αισθάνονται οι άλλοι άνθρωποι.

N	Valid	100
	Missing	0

8.12 Δεν με ενδιαφέρει πραγματικά πώς αισθάνονται οι άλλοι άνθρωποι.

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	0	70	70,0	70,0	70,0
	1	18	18,0	18,0	88,0
	2	3	3,0	3,0	91,0
	3	7	7,0	7,0	98,0
	4	2	2,0	2,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

8.12 Δεν με ενδιαφέρει πραγματικά πώς αισθάνονται οι άλλοι άνθρωποι.

Στην ερώτηση 8.13 «Όταν βλέπω κάποιον που είναι αναστατωμένος, νιώθω μια έντονη ανάγκη να βοηθήσω» μόνο ένας συμμετέχων (1%) στην έρευνα απάντησε πως ποτέ δε νιώθει μια έντονη ανάγκη να βοηθήσει, όταν βλέπει κάποιον που είναι αναστατωμένος, 2 συμμετέχοντες (2%) απάντησαν πως σπάνια νιώθουν μία ανάγκη και 9 από τους συμμετέχοντες (9%) απάντησαν πως μερικές φορές νιώθουν την μία έντονη ανάγκη. Το 32% απάντησε πως συχνά νιώθει μια έντονη ανάγκη να βοηθήσει και το 56% απάντησε πως πάντα νιώθει μια έντονη ανάγκη, όταν βλέπει κάποιον που είναι αναστατωμένος.

Statistics

8.13 Όταν βλέπω

κάποιον που είναι αναστατωμένος, νιώθω μια έντονη ανάγκη να βοηθήσω

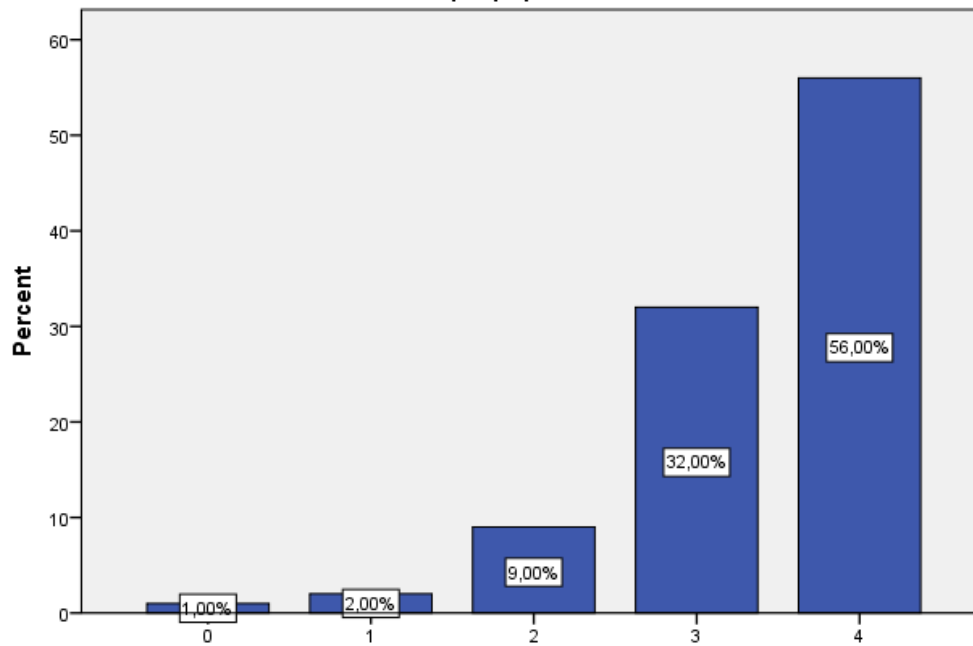
N	Valid	100
	Missing	0

8.13 Όταν βλέπω κάποιον που είναι αναστατωμένος, νιώθω μια έντονη ανάγκη να βοηθήσω

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid 0	1	1,0	1,0	1,0
1	2	2,0	2,0	3,0

2	9	9,0	9,0	12,0
3	32	32,0	32,0	44,0
4	56	56,0	56,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

8.13 Όταν βλέπω κάποιον που είναι αναστατωμένος, νιώθω μια έντονη ανάγκη να βοηθήσω

Στην ερώτηση 8.14 «Όταν βλέπω να συμπεριφέρονται άδιστα σε κάποιους, δεν νιώθω οίκτο γι' αυτούς» η πλειονότητα με ποσοστό που φτάνει το 76% επέλεξε να απαντήσει πως ποτέ δεν νιώθει οίκτο, όταν βλέπει να συμπεριφέρονται άδιστα σε κάποιους, το 8% πως σπάνια νιώθει οίκτο, το 2% πως μερικές φορές νιώθει οίκτο, το 8% πως συχνά και, τέλος, το 6% απάντησε πως πάντα νιώθει οίκτο, όταν βλέπει να συμπεριφέρονται άδιστα σε κάποιους.

Statistics

8.14 Όταν βλέπω να συμπεριφέρονται άδιστα σε κάποιους, δεν νιώθω οίκτο γι' αυτούς.

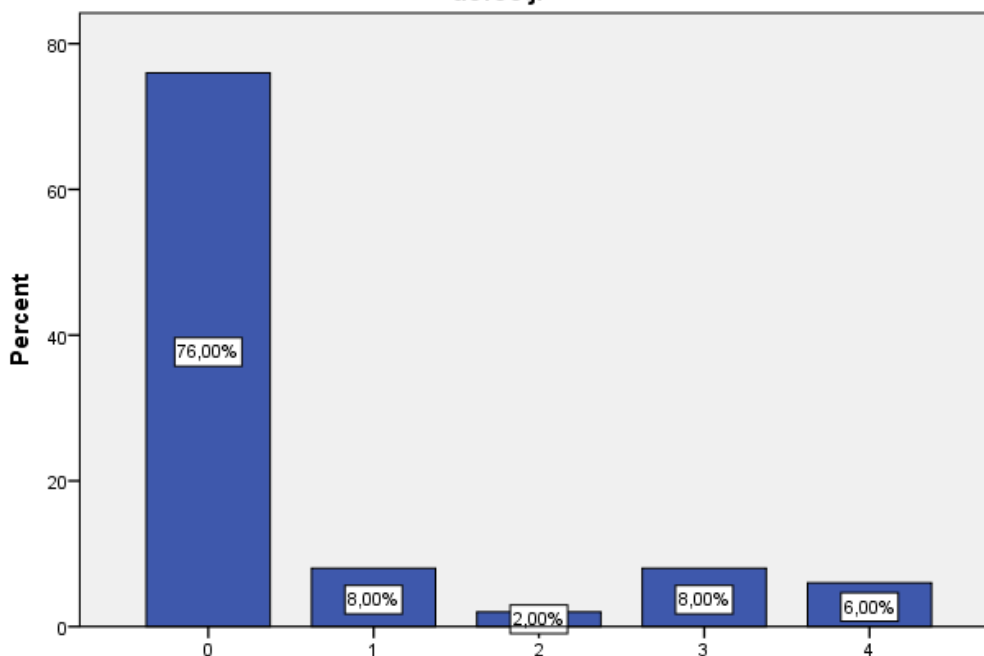
N	Valid	100
	Missing	0

8.14 Όταν βλέπω να συμπεριφέρονται άδιστα σε κάποιους, δεν νιώθω οίκτο γι' αυτούς.

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid 0	76	76,0	76,0	76,0
1	8	8,0	8,0	84,0
2	2	2,0	2,0	86,0
3	8	8,0	8,0	94,0
4	6	6,0	6,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Στην ερώτηση 8.15 «Το βρίσκω ανόητο να κλαίει άνθρωποι από χαρά» με ποσοστό 80% υπερψηφίστηκε η επιλογή «Ποτέ», ότι δηλαδή δε βρίσκουν ανόητο να κλαίει άνθρωποι από χαρά. Το 11% απάντησε πως σπάνια βρίσκει ανόητο να κλαίει, το 4% απάντησε μερικές φορές σε ισοψηφία με την απάντηση «Συχνά», την οποία επέλεξαν 4 από τους 100 συμμετέχοντες. Τέλος, το 1% απάντησε πως πάντα το βρίσκει ανόητο να κλαίει άνθρωποι από χαρά.

8.14 Όταν βλέπω να συμπεριφέρονται άδικο σε κάποιους, δεν νιώθω οίκτο γι' αυτούς.

Statistics

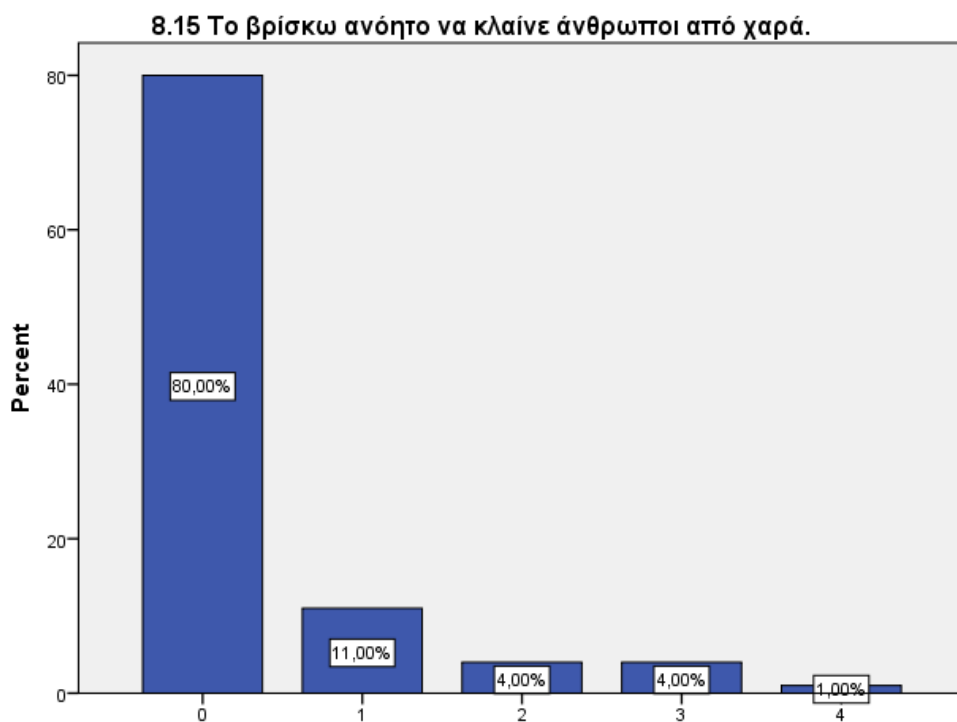
8.15 Το βρίσκω ανόητο να κλαίει άνθρωποι από χαρά.

N	Valid	100
	Missing	0

8.15 Το βρίσκω ανόητο να κλαίει άνθρωποι από χαρά.

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent

Valid	0	80	80,0	80,0	80,0
	1	11	11,0	11,0	91,0
	2	4	4,0	4,0	95,0
	3	4	4,0	4,0	99,0
	4	1	1,0	1,0	100,0
Total		100	100,0	100,0	

Τέλος, στην ερώτηση 8.16 «Όταν βλέπω κάποιον να τον εκμεταλλεύονται, αισθάνομαι απέναντί του κάπως προ-

στατευτικά» το 1% απάντησε πως ποτέ δεν αισθάνεται κάπως προστατευτικά απέναντι σε κάποιον, όταν βλέπει να τον εκμεταλλεύονται, το 1%, επίσης, πως σπάνια αισθάνεται κάπως προστατευτικά και το 4% πως μερικές φορές. Ένα ποσοστό του 28% απάντησε πως συχνά αισθάνεται κάπως προστατευτικά, ενώ τις περισσότερες απαντήσεις απέσπασε η επιλογή «Πάντα» με

ποσοστό 66% να απαντά πως πάντα αισθάνεται κάπως προστατευτικά, όταν βλέπει κάποιον να τον εκμεταλλεύονται.

Statistics

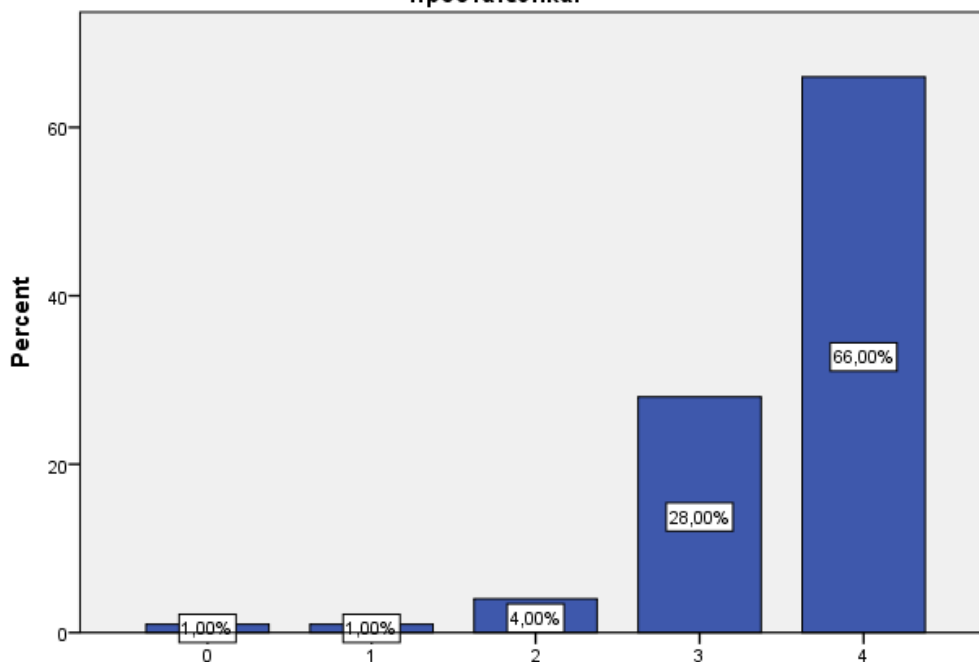
8.16 Όταν βλέπω κάποιον να τον εκμεταλλεύονται, αισθάνομαι απέναντί του κάπως προστατευτικά.

N	Valid	100
	Missing	0

8.16 Όταν βλέπω κάποιον να τον εκμεταλλεύονται, αισθάνομαι απέναντί του κάπως προστατευτικά.

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid 0	1	1,0	1,0	1,0
1	1	1,0	1,0	2,0
2	4	4,0	4,0	6,0
3	28	28,0	28,0	34,0
4	66	66,0	66,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

8.16 Όταν βλέπω κάποιον να τον εκμεταλλεύονται, αισθάνομαι απέναντί του κάπως προστατευτικά.

Συμπερασματικά, τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου ενσυναίσθησης του Τορόντο (Toronto Empathy Questionnaire [TEQ-16]) παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με τα συναισθηματικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων και την ένταση της ενσυναίσθησής τους. Το TEQ-16, με τη μορφή κλίμακας Likert (0-4), επιτρέπει την κατηγοριοποίηση των συμμετεχόντων ανάλογα με την τάση τους να εκδηλώνουν ενσυναίσθηση, όπως αναλύεται μέσα από τις διαφορετικές πτυχές του ερωτηματολογίου, όπως η συναισθηματική μετάδοση, η κατανόηση των συναισθημάτων των άλλων, η συμπαθητική διέγερση και ο αλτρουισμός. Συγκεκριμένα:

1. **Συναισθηματική μετάδοση (ερώτηση 8.1):** Το 52% των συμμετεχόντων αναφέρει συχνά ότι ενθουσιάζεται όταν κάποιος άλλος είναι ενθουσιασμένος, υποδεικνύοντας ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες έχουν τάση για συναισθηματική μετάδοση.

2. **Κατανόηση των συναισθημάτων των άλλων (ερώτηση 8.8):** Η πλειονότητα των συμμετεχόντων (πάνω από 50%) μπορεί συχνά ή πάντα να καταλάβει πότε οι άλλοι είναι λυπημένοι, ακόμα και χωρίς να μιλούν.

3. **Συμπαθητική φυσιολογική διέγερση (ερώτηση 8.3):** Εδώ, το 79% των συμμετεχόντων αναστατώνεται πάντα όταν βλέπει να συμπεριφέρονται σε κάποιον χωρίς σεβασμό.

4. **Αλτρουισμός (ερώτηση 8.16):** Το 66% των συμμετεχόντων αισθάνεται πάντα προστατευτικά όταν βλέπει κάποιον να εκμεταλλεύεται.

Ορισμένες ερωτήσεις (όπως η 8.2 και η 8.10) ήταν αντιστραμμένες, δηλαδή υψηλότερες βαθμολογίες υποδηλώνουν χαμηλότερη ενσυναίσθηση. Στην ερώτηση 8.2, το 33% των

συμμετεχόντων απάντησε ότι δεν τον ενοχλούν πολύ οι δυστυχίες των άλλων, κάτι που υποδηλώνει ένα ορισμένο βαθμό αδιαφορίας για τον πόνο ή τη δυστυχία των άλλων, το οποίο μπορεί να συσχετιστεί με χαμηλότερη ενσυναίσθηση.

Στην ερώτηση 9 «Γνωρίζετε τις μορφές που μπορεί να πάρει η κακοποιητική συμπεριφορά; Αν η απάντηση είναι θετική, παρακαλώ αναφέρετε εκείνες που γνωρίζετε», η οποία ήταν μία ανοιχτού τύπου ερώτηση, 5 από τους 100 συμμετέχοντες (5%) απάντησαν αρνητικά («Όχι»), ενώ οι υπόλοιποι 95 συμμετέχοντες (95%) απάντησαν θετικά, κάνοντας αναφορά στις μορφές της, κακοποιητικής συμπεριφοράς που γνώριζαν. Οι περισσότερες απαντήσεις (75 από το σύνολο, δηλαδή ποσοστό που φτάνει στο 78,95%) που δόθηκαν από τους 95 συμμετέχοντες που απάντησαν έκαναν λόγο για τις ευρέως πιο γνωστές μορφές βίας, δηλαδή για τη λεκτική, τη σωματική, την ψυχολογική και τη συναισθηματική βία. Μετέπειτα ένας μικρότερος αριθμός συμμετεχόντων (20 συμμετέχοντες, ποσοστό δηλαδή 23,75%) έδωσαν απαντήσεις, οι οποίες εμπεριείχαν τον εκφοβισμό (bullying) και την κακοποίηση, ενώ πιο λίγες ήταν οι απαντήσεις για την ενδοοικογενειακή βία με οποιαδήποτε μορφή, για τις χειριστικές συμπεριφορές, την εκμετάλλευση και την παραμέληση.

Statistics

Γνωρίζετε τις μορφές που μπορεί να πάρει η κακοποιητική συμπεριφορά; Αν η απάντηση είναι θετική, παρακαλώ αναφέρετε εκείνες που γνωρίζετε.

N	Valid	100
	Missing	0

Γνωρίζετε τις μορφές που μπορεί να πάρει η κακοποιητική συμπεριφορά; Αν η απάντηση είναι θετική, παρακαλώ αναφέρετε εκείνες που γνωρίζετε.

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid Bullying Ενδοοικογενειακή βία Σχολική βία Λεκτική βία Σεξουαλική κακοποίηση	1	1,0	1,0	1,0
Bullying. Σεξουαλική βία, Αν η απάντηση βασίζεται σε επιστημονικές έρευνες, δεν το γνωρίζω.	1	1,0	1,0	2,0
	1	1,0	1,0	3,0

Απόρριψη, θυμός, σωματική βία, απαξίωση.	1	1,0	1,0	4,0
Γνωρίζω τη σωματική κακοποιητική συμπεριφορά, τη λεκτική, την ψυχολογική και την εργασιακή.	1	1,0	1,0	5,0
Γρηγορες Εναλλαγές συμπεριφοράς Αδικαιολόγητη έκρηξη θυμού αλλά και βίας Και περίεργη αντίδραση σε φωνές και πράξεις (φαίνεται δηλαδή η εξοικείωση)	1	1,0	1,0	6,0
Δειλή, επιθετική, βίαιη, ενοχική, αυτό καταστροφική είναι η λεκτική κακοποίηση, η υποτίμηση, η επίριψη ευθυνών, η σωματική βία, ο συναισθηματικός εκβιασμός	1	1,0	1,0	7,0
Εκδήλωση βίας κάθε μορφής (λεκτική, σωματική, ψυχική) Παραμέληση/εγκατάλειψη Μη ικανοποίηση βασικών αναγκών (στέρηση φαγητού, νερού, καθαριότητα)	1	1,0	1,0	8,0
Τιμωρία Αδικαιολόγητη απουσία από το σχολείο Απομόνωση/κλείδωμα Έλλειψη φροντίδας (φθαρμενα ρούχα, πληγές/χτυπήματα ελλείπει φροντίδας)	1	1,0	1,0	9,0
Εκφοβισμός, βία, bullying	1	1,0	1,0	10,0
Έλλειψη αυτοεκτίμησης, καλή σχέση με τον εαυτό του. Ανεσφάλιες.	1	1,0	1,0	11,0

Επίθεση προς το μέρος του παιδιού να το παίρνει κάτω από το μπράτσο της και να το πηγαίνει να το βάζει να καθήσει βίαια στην άλλη άκρη της τάξης α παιδικό Χρυσούπολης συγκεκριμένα το βίωσα με μια κοπέλα του ΕΠΑΛ βοηθός βρεφονηπιοκομου	1	1,0	1,0	12,0
Κακομεταχείριση, Bullying , Σεξουαλική βία, Συναισθηματική βία, ψυχολογική βία, σωματική βία	1	1,0	1,0	13,0
Λεκτική Σεξουαλική Συναισθηματική Ψυχολογική	1	1,0	1,0	14,0
Λεκτική Σωματική Σεξουαλική	1	1,0	1,0	15,0
Λεκτική Σωματική Σιωπής - Απουσίας	1	1,0	1,0	16,0
Λεκτική Σωματική Ψυχολογική	2	2,0	2,0	18,0
Λεκτική ,σωματικη και ψυχολογική	1	1,0	1,0	19,0
Λεκτική βία Σωματική βία	1	1,0	1,0	20,0
Λεκτική βία, σωματική βία, ψυχολογική βία	1	1,0	1,0	21,0
Λεκτική και σωματική βία.Χειριστικές συμπεριφορές.	1	1,0	1,0	22,0
Λεκτική κακοποίηση, σεξουαλικη κακοποίηση, σωματική βια	1	1,0	1,0	23,0
Λεκτική κακοποίηση, σωματική κακοποίηση, ψυχική κακοποίηση	1	1,0	1,0	24,0
λεκτικη σωματική	1	1,0	1,0	25,0
Λεκτική σωματική	1	1,0	1,0	26,0
Λεκτικη Σωματική Συναισθηματική	1	1,0	1,0	27,0

Λεκτική Σωματική Συναισθηματική	1	1,0	1,0	28,0
Λεκτική σωματική ψυχική	1	1,0	1,0	29,0
Λεκτική-συναισθηματική(ακραίες συμπεριφορές, εφιάλτες- προβλήματα στον ύπνο, φοβικές συμπεριφορές, ανορεξία,επιθετικότητα...),σωματική (άγχος αποχωρισμού, επαναλαμβανομενοιτραυματισμοί,αλλαγή συμπεριφοράς..)και σεξουαλικη κακοποίηση (πόνο, φαγούρα, αιμορραγία στην περιοχή των γεννητικών οργάνων, σημάδια στο σώμα, αλλαγή συμπεριφοράς).	1	1,0	1,0	30,0
Λεκτική, βίαιη, συμπεριφοράς	1	1,0	1,0	31,0
Λεκτική, σεξουαλική, ψυχολογική.	1	1,0	1,0	32,0
Λεκτική, συναισθηματική, σωματική	1	1,0	1,0	33,0
Λεκτική, συναισθηματική, ψυχολογική, σεξουαλική	1	1,0	1,0	34,0
Λεκτική, συναισθηματική,σωματική	1	1,0	1,0	35,0
Λεκτική, σωματική	1	1,0	1,0	36,0
Λεκτική, σωματική,	1	1,0	1,0	37,0
Λεκτική, σωματική, παραμέληση , ψυχολογική, σεξουαλική, bullying , trafficking, κακοποίηση μέσω διαδικτύου, παιδική εργασία, συναισθηματική	1	1,0	1,0	38,0
Λεκτική, σωματική, σεξουαλικη, ψυχολογική, διαδικτυακή	1	1,0	1,0	39,0
Λεκτική, σωματική, συναισθηματική, ψυχολογική, bullying	1	1,0	1,0	40,0

Λεκτική, σωματική, ψυχική.	1	1,0	1,0	41,0
Λεκτική, σωματική, ψυχολογική	1	1,0	1,0	42,0
Λεκτική, σωματική, ψυχολογική	1	1,0	1,0	43,0
Λεκτική, σωματική, ψυχολογική, διαδικτυακή και σεξουαλική	1	1,0	1,0	44,0
ΛΕΚΤΙΚΗ, ΣΩΜΑΤΙΚΗ, ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ, ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ, ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΒΙΑ ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗ, ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ BULLYING	1	1,0	1,0	45,0
Λεκτική, ψυχολογική, σωματική και συναισθηματική βία.	1	1,0	1,0	46,0
Λεκτική, σωματική, ψυχολογική!	1	1,0	1,0	47,0
Λεκτική, ψυχολογική κ σωματική	1	1,0	1,0	48,0
Λεκτική. Εκφραστική. Με κινήσεις του σώματος.	1	1,0	1,0	49,0
Μη λεκτική βία Σωματική βία Ενδοσχολικήβια	1	1,0	1,0	50,0
Μολωπες στο σώμα	1	1,0	1,0	51,0
ΝΑΙ . ΣΩΜΑΤΙΚΗ , ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ, ΛΕΚΤΙΚΗ.	1	1,0	1,0	52,0
Ναι λεκτικά κ σωματικά	1	1,0	1,0	53,0
Ναι, λεκτική κακοποίηση, σωματική, διαδικτυακή	1	1,0	1,0	54,0
ΝΑΙ. Επικριτικά σχόλια, αδιαφορία, ειρωνεία, τιμωρία, διάκριση.	1	1,0	1,0	55,0
ΝΑΙ. ΚΑΚΟΠΟΙΗΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΠΑΡΕΙ ΤΗΝ ΛΕΚΤΙΚΗ ΜΟΡΦΗ, ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΜΟΡΦΗ , ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΜΟΡΦΗ.	1	1,0	1,0	56,0
Νομίζω ναι. Λεκτική βία, συναισθηματική κακοποίηση, σωματική κακοποίηση	1	1,0	1,0	57,0

Ξυλοδαρμός,βιασμός,λεκτικός και σωματικός εκφοβισμός	1	1,0	1,0	58,0
Οι μορφές ποικίλουν. Μια κακοποιητική συμπεριφορά μπορεί να πάρει μορφή συναισθηματικής βίας,σωματικήςπαρενόχλησης,εκφοβισμούκ.π.α.	1	1,0	1,0	59,0
Όχι	2	2,0	2,0	61,0
Όχι	3	3,0	3,0	64,0
Πέραν της λεκτικής και συναισθηματικής κακοποίησης υπάρχει περίπτωση να γίνει και βιαιοπραγία.	1	1,0	1,0	65,0
Πόνο, πανικό, τρόμο	1	1,0	1,0	66,0
Προσβολές σε παιδιά, γονείς και συναδέλφους από εκπαιδευτικό τάξης.	1	1,0	1,0	67,0
Σεξουαλική, Λεκτική	1	1,0	1,0	68,0
Στεναχώρια	1	1,0	1,0	69,0
Συναισθηματική και ψυχολογική βία	1	1,0	1,0	70,0
Συναισθηματική κακοποίηση, ταπείνωση χειραγώγηση απομόνωση , λεκτική κακοποίηση, σωματική κακοποίηση	1	1,0	1,0	71,0
Συναισθηματική-σωματική(σεξουαλική και ξυλοδαρμός) και παραμεληση	1	1,0	1,0	72,0
Συναισθηματική, ψυχολογική βία. Σωματική ή σεξουαλικη βία. Παραμελήσει.	1	1,0	1,0	73,0
Συναισθηματική, ψυχολογική, σωματική.Τ	1	1,0	1,0	74,0
Σωματική Συναισθηματική Σεξουαλική Εκμετάλλευση Παραμέληση	1	1,0	1,0	75,0
Σωματική βία Ψυχολογική βία Λεκτική βία	1	1,0	1,0	76,0

Σωματική κ λεκτική κακοποίηση.	1	1,0	1,0	77,0
Σωματική και λεκτική	1	1,0	1,0	78,0
Σωματική και ψυχολογική κακοποίηση	1	1,0	1,0	79,0
Σωματική και ψυχολογική κακοποίηση	1	1,0	1,0	80,0
Σωματική και ψυχολογική/συναισθηματική	1	1,0	1,0	81,0
ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΛΕΚΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ	1	1,0	1,0	82,0
Σωματική, λεκτική , συναισθηματική βία	1	1,0	1,0	83,0
Σωματική, λεκτική , ψυχολογική	1	1,0	1,0	84,0
Σωματική, λεκτική ηθική	1	1,0	1,0	85,0
Σωματική, Λεκτική, ψυχολογική	1	1,0	1,0	86,0
Σωματική, σεξουαλικη, λεκτική κακοποίηση, μπουλινγκ	1	1,0	1,0	87,0
Σωματική, σεξουαλική, λεκτική, ψυχική	1	1,0	1,0	88,0
Σωματική, συναισθηματική, λεκτική	1	1,0	1,0	89,0
Σωματική, ψυχολογική ή συναισθηματική κακοποιητική συμπεριφορά.	1	1,0	1,0	90,0
Σωματική. Συναισθηματική. Σεξουαλικη.Λεκτικη	1	1,0	1,0	91,0
Ύβρεις, προσβολές, σωματική κακοποίηση	1	1,0	1,0	92,0
Χειροδικία μέχρι και αφαίρεση της ζωής	1	1,0	1,0	93,0
Χρήση σωματικής ή λεκτικής βίας	1	1,0	1,0	94,0
Ψυχολογική Σωματική	1	1,0	1,0	95,0
Ψυχολογική , σωματική , λεκτική	1	1,0	1,0	96,0
Ψυχολογική ' Σωματική	1	1,0	1,0	97,0

απαραίτητες γνώσεις, ενώ το 4% επέλεξε την απάντηση «Άλλο». Οι απαντήσεις που ακολουθούσαν το «Άλλο» ήταν «Σε ικανοποιητικό βαθμό», «Και ναι και όχι», «Επέλεξα πτυχιακή με θέμα την κακοποίηση», «Σχεδόν».

Statistics

Στην προπτυχιακή σας εκπαίδευση θεωρείται ότι λάβατε όλες τις απαραίτητες γνώσεις για να αναγνωρίσετε μια κακοποιητική συμπεριφορά που συμβαίνει εντός και εκτός σχολείου;

N	Valid	100
	Missing	0

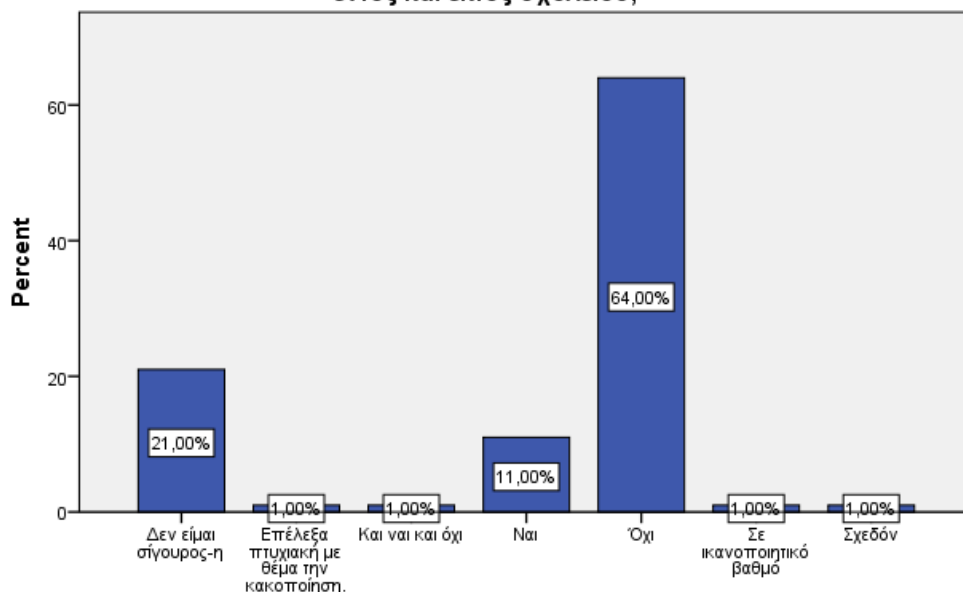
Στην προπτυχιακή σας εκπαίδευση θεωρείται ότι λάβατε όλες τις απαραίτητες γνώσεις για να αναγνωρίσετε μια κακοποιητική συμπεριφορά που συμβαίνει εντός και εκτός σχολείου;

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	Δεν είμαι σίγουρος-η	21	21,0	21,0	21,0
	Επέλεξα πτυχιακή με θέμα την κακοποίηση.	1	1,0	1,0	22,0
	Και ναι και όχι	1	1,0	1,0	23,0
	Ναι	11	11,0	11,0	34,0
	Όχι	64	64,0	64,0	98,0
	Σε ικανοποιητικό βαθμό	1	1,0	1,0	99,0
	Σχεδόν	1	1,0	1,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Στην ερώτηση 11 «Γνωρίζετε σε ποιον φορέα θα πρέπει να απευθυνθείτε για να καταγγεί-

λετε
κα-
κο-
ποι-
τική
συ-
μπε-
ρι-

Στην προπτυχιακή σας εκπαίδευση θεωρείται ότι λάβατε όλες τις απαραίτητες γνώσεις για να αναγνωρίσετε μια κακοποιητική συμπεριφορά που συμβαίνει εντός και εκτός σχολείου;

η-

φορά απέναντι σε ένα παιδί; Αν ναι αναφέρετε όσους γνωρίζετε». Σε αυτή την ερώτηση απάντησαν όλοι οι συμμετέχοντες, ωστόσο οι 15 συμμετέχοντες (15%) απάντησαν αρνητικά (δε γνωρίζω/όχι/δεν είμαι σίγουρος/η), ενώ οι υπόλοιποι 85 συμμετέχοντες από τους 100 απάντησαν θετικά, παραθέτοντας φορείς. Τα αποτελέσματα από τα συλλεχθέντα δεδομένα είναι φορείς με τις περισσότερες απαντήσεις να αναφέρουν την αστυνομία, τον σύλλογο «Ελίζα», το σωματείο το «Χαμόγελο του παιδιού», αλλά και κάποιες απαντήσεις να κάνουν λόγο για τηλεφωνικές γραμμές υποστήριξης, όπως είναι το 1056 («Χαμόγελο του παιδιού»), το 15900 (τηλεφωνική γραμμή για την αναφορά περιστατικών για την κακοποίηση ανηλίκων). Ακόμα λιγότερες ήταν οι απαντήσεις των συμμετεχόντων που αφορούσαν την καταγγελία σε εισαγγελέα και, τέλος, στον συνήγορο του πολίτη.

Statistics

Γνωρίζετε σε ποιον φορέα θα πρέπει να απευθυνθείτε για να καταγγείλετε κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι σε ένα παιδί; Αν ναι αναφέρετε όσους γνωρίζετε.

N	Valid	100
	Missing	0

Γνωρίζετε σε ποιον φορέα θα πρέπει να απευθυνθείτε για να καταγγείλετε κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι σε ένα παιδί; Αν ναι αναφέρετε όσους γνωρίζετε.

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid σωματείο Ελίζα , χαμόγελο του παιδιού 1056	1	1,0	1,0	1,0
100	1	1,0	1,0	2,0
100 1066	1	1,0	1,0	3,0
1065	1	1,0	1,0	4,0
Αρχικά στην σύμβουλο προσχολικής εκπαίδευσης, και στο νομικό τμήμα και στο τμήμα εκπκων θεμάτων της Δνσης Π Ε που ανήκω, ώστε να αναφέρω το γεγονός και να έχω συνενόηση για τις περαιτέρω κινήσεις του σχολείου. Υπάρχουν κ άλλοι φορείς αλλά κατόπιν συνεργασίας με τους παραπάνω υπεύθυνους θα υπάρξει ανάλογα η δράση.	1	1,0	1,0	5,0
Αστυνομία	2	2,0	2,0	7,0
Αστυνομία προνοια χαμόγελο παιδιού στον φορέα που εργαζομαι	1	1,0	1,0	8,0
Αστυνομία Χαμόγελο του παιδιου	1	1,0	1,0	9,0
Αστυνομία, κοινωνική υπηρεσία, χαμόγελο του παιδιού.	1	1,0	1,0	10,0
Αστυνομία, πρόνοια, χαμόγελο του παιδιού	1	1,0	1,0	11,0
Αστυνομία, Υπηρεσία Προστασίας Ανηλίκων	1	1,0	1,0	12,0
αστυνομία, Χαμόγελο του παιδιού	1	1,0	1,0	13,0
Αστυνομία, Χαμόγελο του Παιδιού	1	1,0	1,0	14,0
Αστυνομία. Χαμόγελο του παιδιού.	1	1,0	1,0	15,0

Γνωρίζω όλες εκείνες τις δομές που συνεργάζονται με το υπουργείο παιδείας αλλά και μη κυβερνητικές οργανώσεις.	1	1,0	1,0	16,0
Γνωρίζω ότι υπάρχει ειδική γραμμή της ελληνικής αστυνομίας, το χαμόγελο του παιδιού και οι δομές του Δήμου κάθε περιοχής	1	1,0	1,0	17,0
Γραμμή Sos 1056 Αστυνομία Υ.ΚΟΙΣ.Ο Συνήγορο του παιδιού	1	1,0	1,0	18,0
Γραμμή για τα Παιδιά Εθνική Γραμμή Παιδικής Προστασίας Γραμμή ELIZA	1	1,0	1,0	19,0
Δεν γνωρίζω	1	1,0	1,0	20,0
Δεν γνωρίζω.	1	1,0	1,0	21,0
Δεν θυμάμαι ☹️ Ενδεχομένως το 100 αλλά δεν θεωρώ πως είναι το κατάλληλο	1	1,0	1,0	22,0
Δήμος και δομές για την προστασία του κακοποιημένου παιδιού, εισαγγελέα, αστυνομία.	1	1,0	1,0	23,0
Ε.Κ.Κ.Α Χαμόγελο του παιδιού Συνήγορος του παιδιού	1	1,0	1,0	24,0
Εισαγγελία, Πρόνοια, Αστυνομία	1	1,0	1,0	25,0
ΕΚΚΑ -1107- εισαγγελία και σε κάθε δομή την υπεύθυνη προστασία ανηλίκου.	1	1,0	1,0	26,0
ΕΚΚΑ ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	1	1,0	1,0	27,0
ΕΚΚΑ ΧΑΜΟΓΕΛΟ ΠΑΙΔΙΟΥ ELIZA	1	1,0	1,0	28,0
Η πρώτη μου σκέψη είναι το χαμόγελο του παιδιού,δε γνωρίζω κάποιον δημόσιο φορέα	1	1,0	1,0	29,0

Κέντρο άμεσης δράσης, χαμόγελο του παιδιού, γραμμή sos	1	1,0	1,0	30,0
Κοινωνικές υπηρεσίες των Δήμων, Υπ. κοινωνικής συνοχής & οικογένειας, Εισαγγελία, Χαμόγελο του παιδιού, Υπεύθυνους παιδικής προστασίας των φορέων παιδικής μέριμνας.	1	1,0	1,0	31,0
Κοινωνικές υπηρεσίες. Αστυνομία. Σχολικό πλαίσιο.	1	1,0	1,0	32,0
Κοινωνική Πρόνοια	1	1,0	1,0	33,0
Κοινωνική πρόνοια Χαμόγελο του παιδιού	1	1,0	1,0	34,0
Κοινωνική υπηρεσία	1	1,0	1,0	35,0
Κοινωνική υπηρεσία Δήμου , αστυνομία , Ελίζα , χαμόγελο του παιδιού	1	1,0	1,0	36,0
Κοινωνική υπηρεσία του δήμου,χαμόγελο του παιδιού, εισαγγελέα ανηλίκων, αστυνομία.	1	1,0	1,0	37,0
Κοινωνική υπηρεσία του εκάστοτε Δήμου Κοινωνική λειτουργό	1	1,0	1,0	38,0
ναί , έχω ασχοληθεί με την προστασία ανηλίκων και γνωρίζω τους φορείς	1	1,0	1,0	39,0
Ναι ,τις κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου,το Χαμόγελο του παιδιού κ την αστυνομία	1	1,0	1,0	40,0
ΝΑΙ. Εθνικής Γραμμής Παιδικής Προστασίας «1107»	1	1,0	1,0	41,0
Ομάδα προστασίας ανηλίκου-εισαγγελέας	1	1,0	1,0	42,0
οχι	1	1,0	1,0	43,0
Όχι	7	7,0	7,0	50,0
Όχι	5	5,0	5,0	55,0

Όχι ακριβώς. Λογικά θα ενημερώσω την προϊσταμένη η την κοινωνική υπηρεσία και την. Αστυνομία	1	1,0	1,0	56,0
Πρόνοια θεωρώ και αστυνομία	1	1,0	1,0	57,0
Πρόνοια, αστυνομία, εισαγγελέας	1	1,0	1,0	58,0
Σε κρατικό φορέα που υπάρχει ή στην αστυνομία	1	1,0	1,0	59,0
Στη διεύθυνση του σχολείου κ ύστερα στο αστυνομικό τμήμα της περιοχής	1	1,0	1,0	60,0
Στην αστυνομία	2	2,0	2,0	62,0
Στην υπεύθυνη κακοποίησης του φορέα που εργάζομαι	1	1,0	1,0	63,0
Στις αρχές της αστυνομίας	1	1,0	1,0	64,0
Στο 15900 για την βία κατά των γυναικών, στην αστυνομία, στην εισαγγελία, στο συνήγορο του πολίτη- συνήγορο του παιδιού, στο 1107 γραμμή παιδικής προστασίας, στο 11525 Μαζί για το παιδί, στο 1056 χαμόγελο του παιδιού, στο 10454 γραμμή Ελίζα, στο 8001132000 γραμμή για τα παιδιά	1	1,0	1,0	65,0
Στο αρμόδιο τμήμα της υπηρεσίας που εργάζομαι	1	1,0	1,0	66,0
ΣΤΟ ΕΚΚΑ ΠΟΥ ΕΧΕΙ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ Εθνικού Συστήματος Καταγραφής και Παρακολούθησης Αναφορών περιστατικών κακοποίησης ανηλίκων, στην αστυνομία, στο χαμόγελο του παιδιού.	1	1,0	1,0	67,0
Στο χαμόγελο του παιδιού	1	1,0	1,0	68,0
Στον εισαγγελέα	1	1,0	1,0	69,0

Στον συνηγορο του παιδιού στην αστυνομία στον υπεύθυνο ή τον διευθυντή του σχολείου/ΠΣ Κάνοντας καταγγελία (ανώνυμη ή επώνυμη)	1	1,0	1,0	70,0
Στον χώρο του σχολείου υπάρχει υπεύθυνη για καταγγελία κακοποίησης παιδιού, η Ευρωπαϊκή γραμμή υποστήριξης, αστυνομία, νοσοκομεία και γενικά οι παροχοι φροντίδας.	1	1,0	1,0	71,0
Συλλογοσελίδα	1	1,0	1,0	72,0
Σύλλογος Ελιζα	1	1,0	1,0	73,0
Συνήγορος του πολίτη	1	1,0	1,0	74,0
Τμήμα κοινωνικής προστασίας, Αστυνομία, εισαγγελέα	1	1,0	1,0	75,0
Το χαμόγελο του παιδιού	1	1,0	1,0	76,0
Το χαμόγελο του παιδιού 100 Δημοτική αρχή	1	1,0	1,0	77,0
Το χαμόγελο του παιδιού.	1	1,0	1,0	78,0
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ ΛΕΑ	1	1,0	1,0	79,0
Φορέας κυψέλη, χαμόγελο παιδιού, προδιαγραφές εισαγγελεας	1	1,0	1,0	80,0
Χαμόγελο παιδιού!	1	1,0	1,0	81,0
Χαμόγελο του παιδιού	6	6,0	6,0	87,0
Χαμόγελο του παιδιού Αστυνομία	1	1,0	1,0	88,0
Χαμόγελο του παιδιού Ελληνική αστυνομία	1	1,0	1,0	89,0
Χαμόγελο του παιδιού Πρόνοια	1	1,0	1,0	90,0
Χαμόγελο του παιδιού, αστυνομία	2	2,0	2,0	92,0
Χαμόγελο του παιδιού, Αστυνομία	1	1,0	1,0	93,0

Χαμόγελο του παιδιού, αστυνομία, εισαγγελέας	1	1,0	1,0	94,0
Χαμόγελο του παιδιού, αστυνομία.	1	1,0	1,0	95,0
Χαμόγελο του παιδιού, ασφάλεια	1	1,0	1,0	96,0
Χαμόγελο του παιδιού, εισαγγελία, αστυνομία, πρόνοια	1	1,0	1,0	97,0
Χαμόγελο του παιδιού, συνήγορος του παιδιού, αστυνομία	1	1,0	1,0	98,0
Χαμόγελο του παιδιού!	1	1,0	1,0	99,0
Ως παιδαγωγός στον ιδιωτικό τομέα το αναφέρω στη διευθύντρια μου.	1	1,0	1,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Στην ερώτηση 12 «Έχετε έρθει αντιμέτωποι ως παιδαγωγοί με κάποια μορφή κακοποιητικής συμπεριφοράς;» 38 από τους συμμετέχοντες (38%) απάντησαν θετικά, πως έχουν έρθει αντιμέτωποι δηλαδή ως παιδαγωγοί με κάποια μορφή κακοποιητικής συμπεριφοράς, ενώ 61 από τους συμμετέχοντες (61%) απάντησαν «Όχι». Τέλος, μόνο 1 άτομο (1%) επέλεξε την απάντηση «Άλλο», εξηγώντας πως «Δεν έχω καταλάβει κάτι τέτοιο».

Statistics

Έχετε έρθει αντιμέτωποι ως παιδαγωγοί με κάποια μορφή κακοποιητικής συμπεριφοράς;

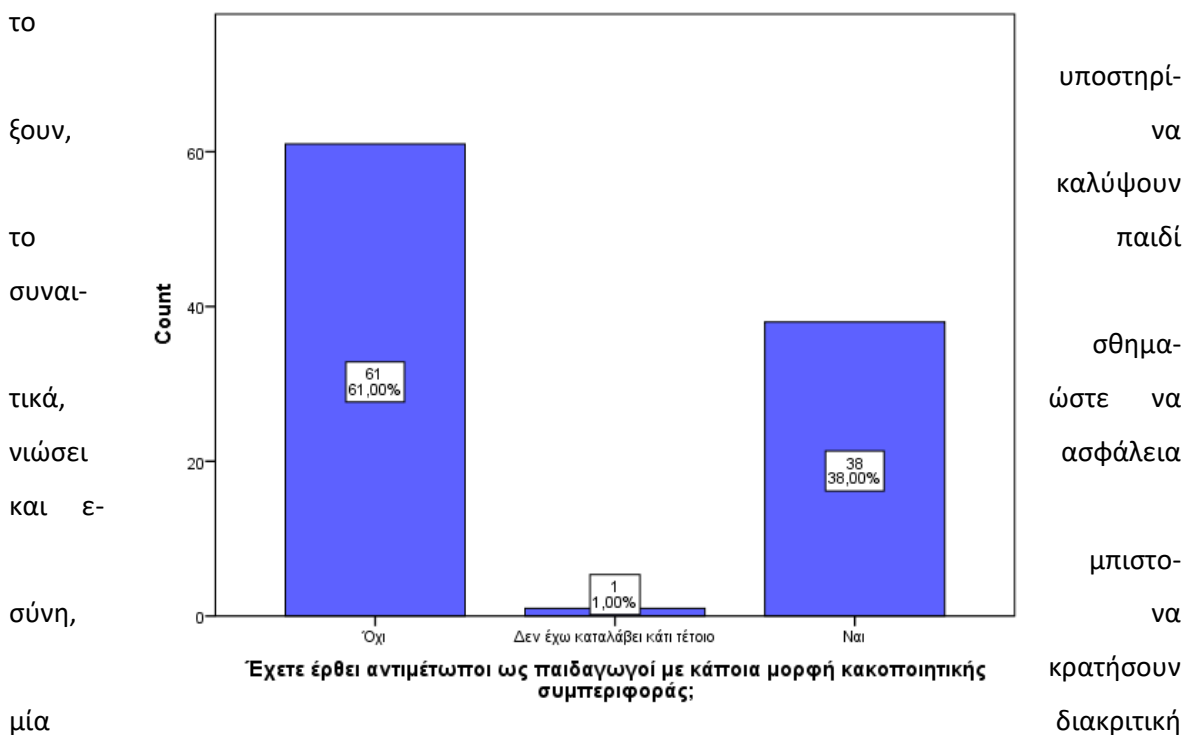
N	Valid	100
	Missing	0

Έχετε έρθει αντιμέτωποι ως παιδαγωγοί με κάποια μορφή κακοποιητικής συμπεριφοράς;

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
--	-----------	---------	--------------	-------------------

Valid	Δεν έχω καταλάβει κάτι τέ- τοιο	1	1,0	1,0	1,0
	Ναι	38	38,0	38,0	39,0
	Όχι	61	61,0	61,0	100,0
	Total	100	100,0	100,0	

Στην ερώτηση 13 «Αν η απάντησή σας είναι θετική, ποια η στάση σας απέναντι στο παιδί που δέχτηκε κακοποιητική συμπεριφορά;» λαμβάνεται ως πληθυσμός μόνο οι συμμετέχοντες που απάντησαν θετικά στην προηγούμενη ερώτηση, την ερώτηση 12. Από τους 61 συμμετέχοντες που απάντησαν οι πιο συχνές απαντήσεις είχαν να κάνουν με μία υποστηρικτική στάση που κράτησαν όσοι συμμετέχοντες είχαν έρθει σε επαφή με παιδί που είχε δεχτεί κακοποιητική συμπεριφορά. Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες έκαναν λόγο για την προσπάθειά τους να προστατέψουν, να

το υποστηρί-
ξουν, να
καλύψουν
το παιδί
συναί-
σθημα-
τικά, ώστε να
νιώσει ασφάλεια
και ε-
μπιστο-
σύνη, να
κρατήσουν
μία διακριτική
στάση, συζητώντας μαζί του και δείχνοντας ενσυναίσθηση. Ένας πολύ μικρός αριθμός συμμετεχόντων, μόλις 3 από τους 61 συμμετέχοντες που απάντησαν θετικά, ανέφεραν πως αγκάλιασαν το παιδί στην προσπάθειά τους να το κάνουν να νιώσει οικεία και ασφαλές μαζί τους.

Statistics

Αν η απάντησή σας είναι θετική,
ποια η στάση σας απέναντι στο
παιδί που δέχτηκε κακοποιητική
συμπεριφορά;

N	Valid	100
	Missing	0

Αν η απάντησή σας είναι θετική, ποια η στάση σας απέναντι στο παιδί που δέχτηκε κακοποιητική συμπεριφορά;

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	4	4,0	4,0	4,0
-	7	7,0	7,0	11,0
.	5	5,0	5,0	16,0
Αγκαλιάζω το παιδί και του δείχνω στοργή και αγάπη	1	1,0	1,0	17,0
Άκουσα με πολλή προσοχή αυτά που εκείνο ήθελε να μου πει και προσπάθησα να το κάνω να νιώσει ασφαλές στο περιβάλλον του σχολείου	1	1,0	1,0	18,0
Αν μου έχει τύχη! Αν όμως συνέβαινε τότε θα προσπαθούσα να το βοηθήσω.	1	1,0	1,0	19,0
Αρνητική	1	1,0	1,0	20,0
Αρνητική απάντηση στο προηγούμενο ερωτημα	1	1,0	1,0	21,0
Αρνητική απάντηση.	1	1,0	1,0	22,0
Δε μαφηνε η συνάδελφος αφού έβλεπε ότι τα παιδάκια έρχονταν κοντά μου να τους διαβάσω παραμύθι, να παίξω μαζί τους το παιχνίδι που παίζανε ενώ σαυτη τη βλέπαμε κ κλαιγανε	1	1,0	1,0	23,0
Δεν είναι θετική, ίσως θα προσπαθούσα να το βοηθήσω.	1	1,0	1,0	24,0
Δεν είχα τέτοια εμπειρία	1	1,0	1,0	25,0
Δεν έχει συμβεί	1	1,0	1,0	26,0

Δεν έχει τύχει να έρθω αντιμέτωπη με κάποιο παιδί που έχει δεχθεί κακοποιητική συμπεριφορά.	1	1,0	1,0	27,0
Δεν έχω	1	1,0	1,0	28,0
Δεν έχω αντιληφθεί κακό ποιητική συμπεριφορά	1	1,0	1,0	29,0
δεν έχω γνωμη	1	1,0	1,0	30,0
Δεν έχω δει κακοποιημένο παιδί σε όλα τα χρόνια εργασίας μου.	1	1,0	1,0	31,0
Δεν έχω έρθει αντιμετώπη	1	1,0	1,0	32,0
Δεν έχω έρθει αντιμετώπη με κακοποιητική συμπεριφορά..	1	1,0	1,0	33,0
Δεν έχω έρθει αντιμετώπη με κάποια μορφή κακοποιητικής συμπεριφοράς	1	1,0	1,0	34,0
ΔΕΝ ΕΧΩ ΕΡΘΕΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΗ ΜΕ ΚΑΤΙ ΤΕΤΟΙΟ	1	1,0	1,0	35,0
Δεν έχω έρθει σε επαφή με παιδί που δέχτηκε κακοποιητική συμπεριφορά	1	1,0	1,0	36,0
Δεν έχω συναντήσει.....	1	1,0	1,0	37,0
Δεν ήταν θετική	1	1,0	1,0	38,0
Δεν μου έτυχε να αντιμετώπισω παιδί που υπέστη κακοποίηση	1	1,0	1,0	39,0
Δεν μου έχει συμβεί κάτι τέτοιο	1	1,0	1,0	40,0
Δεν μου έχει τύχει	3	3,0	3,0	43,0
Δεν μου έχει τύχει τέτοιο περιστατικό.	1	1,0	1,0	44,0
Δεν μου έχει τύχει.	1	1,0	1,0	45,0
Διερευνητική για να δω αν αληθεύουν οι υποψίες μου.				
Προσπαθούσα να το κάνω να νιώθει άνετα μαζί μου και να εκφράσει.	1	1,0	1,0	46,0

Είχα επικεντρωθεί γύρω από όσα αισθανόταν ο μαθητής και προσπαθούσα να απομακρύνω τον φόβο που ένιωθε.	1	1,0	1,0	47,0
Επικοινωνία με γονείς, συνεχής επιτήρηση και συζήτηση με το παιδί, ώστε να ελεγχθεί αν υπάρξει επόμενο περιστατικό	1	1,0	1,0	48,0
Η απάντηση παραπάνω είναι αρνητική	1	1,0	1,0	49,0
Η στάση μου απέναντι στο παιδί ήταν στοργική, δυστυχώς δεν αντέδρασα άμεσα στη συνάδερφο που έπραξε αυτή τη συμπεριφορά, φυσικά την κατήγγειλα στη διευθύντρια και συντάξαμε ένα έγγραφο για να παραπεμφθεί στο δήμο	1	1,0	1,0	50,0
Ήταν αρνητική	1	1,0	1,0	51,0
Θα έκανα καταγγελία	1	1,0	1,0	52,0
Θα κέρδιζαν την εμπιστοσύνη του για να μου μιλήσει κ θα το διαβεβαίωνα πως θα προσπαθούσα να σταματήσει	1	1,0	1,0	53,0
ΘΕΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΓΙΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ	1	1,0	1,0	54,0
Κάθε φορά είναι διαφορετική η προσέγγιση. Ανάλογα την ηλικία και το συμβάν	1	1,0	1,0	55,0
Κάλυψη συναισθηματικής ασφαλείας και ηθική υποστήριξη	1	1,0	1,0	56,0
Μίλησα στη συνάδελφο εξηγώντας της ότι η συμπεριφορά αυτή βλάπτει το παιδί και δεν θα τι επιτρέψω ξανά και σταμάτησε.	1	1,0	1,0	57,0

Μίλησα στους γονείς και έ- δωσα εναλλακτικές πως να διαχειριστούν την "ζωηραδα" Του παιδιου	1	1,0	1,0	58,0
Να γίνει συζήτηση με τους γονείς,βοήθεια	1	1,0	1,0	59,0
Να νιώσει ασφαλής και να μπορέσω να το απομα- κρύνω μακριά από το κακο- ποιοητικο περιβάλλον .	1	1,0	1,0	60,0
Να το βοηθησω	1	1,0	1,0	61,0
Όχι	3	3,0	3,0	64,0
Όχι	5	5,0	5,0	69,0
Παρέμβαση στον γονέα (α- πλώς σταμάτησα το περι- στατικό το οποία έγινε στο λεωφορείο) Θεωρώ πως το χειρότερο είναι ότι το περι- στατικό λογικά συνεχίζεται σπίτι. Δεν είμαι σίγουρη για την αντίδραση μου, ίσως χρειαζόταν κάτι πιο δραστικό	1	1,0	1,0	70,0
Προσέγγιση με συζήτηση	1	1,0	1,0	71,0

<p>Προσπάθησα διακριτικά να επέμβω λέγοντας στην παιδαγωγό εάν μπορώ να βοηθήσω στο συμβάν ανάμεσα σ' εκείνη κ το παιδί κ απομάκρυναν το παιδί από τη δύσκολη κατάσταση. Το ηρέμισα από τη συμπεριφορά της εκπκου που το είχε διαταράξει κ έπειτα αφού ηρέμισε παρουσία της παιδαγωγού του μιλήσα με τρόπο που το έκανε να νιώσει ασφάλεια κ μιλήσαμε για το τι συνέβη και το πώς νιώθει. Χωρίς διάθεση προσβολής προς την συνάδελφο έγινε η επέμβαση μου. Σκοπός μου ήταν να βοηθήσω στη διαχείριση της συγκεκριμένης κατάστασης το παιδί και την εκπκο ώστε να εξομαλυνθεί η κατάσταση κ να επιλυθεί με συζήτηση η κατάσταση.</p> <p>Προσπάθησα να μάθω περισσότερα , να παρηγορήσω , να στηρίξω δημιουργώντας μια ακόμη πιο κοντινή σχέση με το παιδί</p> <p>Προσπάθησα να το προστατέψω και να εντοπίσω το μέγεθος της κακοποίησης</p> <p>Προσπάθησα να το προστατέψω με το να καταγγείλω άμεσα την κακοποιητική συμπεριφορά της εκπαιδευτικού.</p> <p>Προσπάθησα να του δείξω ότι δεν εφταιγε</p>	1	1,0	1,0	72,0
	1	1,0	1,0	73,0
	1	1,0	1,0	74,0
	1	1,0	1,0	75,0
	1	1,0	1,0	76,0

<p>Προσπαθήσαμε με κουβέντα να το κάνουμε να σκεφτεί ότι αυτή η συμπεριφορά δεν ήταν σωστή. Διαβάσαμε ανάλογα παραμύθια ώστε να ενισχύσουμε την ενσυναίσθηση των παιδιών.</p>	1	1,0	1,0	77,0
<p>Προσπαθούσα να δημιουργήσω κλίμα εμπιστοσύνης για να μπορέσει να μου ζητήσει βοήθεια εφόσον το χρειάζεται</p>	1	1,0	1,0	78,0
<p>Προσπαθούσα να το κάνω να αισθανθεί άνετα και τι είναι τα συναισθήματα</p>	1	1,0	1,0	79,0
<p>Προσπαθώ να το ενθάρρυνώ να το κανω να νοιώσει ασφαλεια ώστε να με βοηθήσει να καταλάβω πως πρέπει να ενεργησω στη συνέχεια Με συζήτηση</p>	1	1,0	1,0	80,0
<p>Προστατευτική για να νιώσει ασφάλεια έστω στον χώρο του σχολείου.</p>	1	1,0	1,0	81,0
<p>Προστατευτικη και με ενσυναίσθηση</p>	1	1,0	1,0	82,0
<p>Προστατευτική Υποστηρικτή</p>	1	1,0	1,0	83,0
<p>Ρωτώ, πως νιώθει και ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια της τάξης, με ερωτήσεις στο παιδάκι θύτη.Αν είναι από γονείς η πλαίσιο εξωσχολικο είναι δυσκολότερο.</p>	1	1,0	1,0	84,0
<p>Στοργή και συζήτηση</p>	1	1,0	1,0	85,0
<p>ΣΤΟΡΓΙΚΗ</p>	1	1,0	1,0	86,0
<p>Συζήτηση με το παιδί, για να μπορέσει να ηρεμήσει και να περιγράψει όσα αισθάνεται.</p>	1	1,0	1,0	87,0

Συζήτηση στην ομάδα,παρέμβαση,ενδυνάμωση,συνάντηση με γονείς,συνεργασία με παιδοψυχολόγο	1	1,0	1,0	88,0
Συμπαράσταση και ενθάρρυνση, οπότε δέχεται βία να μας το λέει γιατί εμείς είμαστε εκεί για εκείνο.	1	1,0	1,0	89,0
Το αγκάλιασα και προσπάθησα να το ηρεμήσω.	1	1,0	1,0	90,0
Το αγκάλιασα και το έδωσα παιχνίδι για να ξεχαστεί	1	1,0	1,0	91,0
Το αγκάλιασα,κ προσπάθησα να τον ηρεμήσω κ να το κάνω νιώσει καλύτερα συναισθηματικά	1	1,0	1,0	92,0
Το επικοινωνήσα με τη διεύθυνση του σχολείου ώστε να δούμε πως θα το χειριστούμε υπέρ του ώστε να το προστατεύσουμε.	1	1,0	1,0	93,0
Το παιδί δέχτηκε πολύ αγάπη και ήμουν πολύ προσεκτική στον τρόπο που τον ακουμπούσα, καθώς στην πλάτη του έμεναν οι δαχτυλιές συγγενικού του προσώπου.	1	1,0	1,0	94,0
Το πλησίασα με ενσυναίσθηση και αφού βεβαιώθηκα ότι δεν πονά κάπου σωματικά , προσπάθησα να βοηθήσω σχετικά με την ψυχολογική του κατάσταση γιατί ήταν αναστατωμένο.	1	1,0	1,0	95,0
Υποστηρικτή ως προς το παιδι	1	1,0	1,0	96,0
Υποστηρικτική	1	1,0	1,0	97,0
Υποστηρικτική στάση.	1	1,0	1,0	98,0
Υποστηρικτική.	1	1,0	1,0	99,0

Statistics

Με ποιους τρόπους και μέσα θα επιβεβαιώνατε υποψίες γύρω από κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι σε ένα παιδί;

N	Valid	100
	Missing	0

Με ποιους τρόπους και μέσα θα επιβεβαιώνατε υποψίες γύρω από κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι σε ένα παιδί;

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid Αγχωτική συμπεριφορά του παιδιού, παιδί λυπημένο, παιδί που έχει σημάδια στο σώμα του και όταν δείχνει φόβο.	1	1,0	1,0	1,0
αλλαγές στη συμπεριφορά του, άγχος και απομάκρυνση του παιδιού από την ομάδα, επιθετικότητα χωρίς λόγο, απουσία συναισθημάτων, κατηγορίες γονέων εις βάρος του παιδιού, δε θέλει να πάει σπίτι του.	1	1,0	1,0	2,0
Αλλαγή ψυχολογίας, αναστάτωση, σημάδια στο σώμα.	1	1,0	1,0	3,0

<p>Αν έβλεπα σημάδια σωματικής βίας πάνω στο παιδί, αν ήταν συναισθηματικά πιο κλειστό σε σχέση με το προηγούμενο διάστημα, αλλαγή στη γενικότερη συμπεριφορά του, ίσως αν γινόταν κι αυτό βίαιο ξαφνικά, καινούργιοι φόβοι! Μέσα από συζητήσεις Γύρω από το θέμα όχι προς το παιδί αλλά απευθυνόμενη γενικά σε όλη τη τάξη, από τη ζωγραφική. επίσης θα μίλαγα με τους κηδεμόνες και αν υπάρχει κάποιος σύμβουλος ή ψυχολόγος στο σχολείο θα το παρέπεμπα σε αυτόν!</p> <p>Αν είχε πάνω του σημάδια, αν είναι πολύ φοβισμένο, αν κλαίει συνέχεια χωρίς να υπάρχει λογος</p> <p>απ' τις αντιδράσεις του παιδιού, είτε πολύ έντονες αντιδράσεις του όπως αδικαιολόγητα ξεσπάσματα,πειράζοντας τα άλλα παιδιά(υποθέτοντας ότι ίσως μιμείται αυτά που τού συμβαίνουν) είτε όταν είναι εσωστρεφής και δεν εξωτερικεύει τα συναισθήματα του. Φυσικά τίποτα δεν είναι απόλυτο. Επίσης, θα είχα υποψίες απ' τη συμπεριφορά και τις απαντήσεις των γονιών σε κάποια ερωτήματα που τους θέτω</p> <p>Απευθυνόμενη σε ειδικούς πχ κοινωνική υπηρεσία.</p> <p>Από αλλαγή συμπεριφοράς, σωματικά</p>	1	1,0	1,0	4,0
<p>Αν είχε πάνω του σημάδια, αν είναι πολύ φοβισμένο, αν κλαίει συνέχεια χωρίς να υπάρχει λογος</p> <p>απ' τις αντιδράσεις του παιδιού, είτε πολύ έντονες αντιδράσεις του όπως αδικαιολόγητα ξεσπάσματα,πειράζοντας τα άλλα παιδιά(υποθέτοντας ότι ίσως μιμείται αυτά που τού συμβαίνουν) είτε όταν είναι εσωστρεφής και δεν εξωτερικεύει τα συναισθήματα του. Φυσικά τίποτα δεν είναι απόλυτο. Επίσης, θα είχα υποψίες απ' τη συμπεριφορά και τις απαντήσεις των γονιών σε κάποια ερωτήματα που τους θέτω</p> <p>Απευθυνόμενη σε ειδικούς πχ κοινωνική υπηρεσία.</p> <p>Από αλλαγή συμπεριφοράς, σωματικά</p>	1	1,0	1,0	5,0
<p>Απευθυνόμενη σε ειδικούς πχ κοινωνική υπηρεσία.</p> <p>Από αλλαγή συμπεριφοράς, σωματικά</p>	1	1,0	1,0	6,0
<p>Απευθυνόμενη σε ειδικούς πχ κοινωνική υπηρεσία.</p> <p>Από αλλαγή συμπεριφοράς, σωματικά</p>	1	1,0	1,0	7,0
<p>Απευθυνόμενη σε ειδικούς πχ κοινωνική υπηρεσία.</p> <p>Από αλλαγή συμπεριφοράς, σωματικά</p>	1	1,0	1,0	8,0

Από τα ξεσπάσματα που ε- χει	1	1,0	1,0	9,0
ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΟΤΑΝ ΕΙΝΑΙ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΤΟΥ. ΣΗΜΑΔΙΑ ΣΤΟ ΣΩΜΑ ΤΟΥ. ΕΙΚΟΝΑ ΡΟΥΧΩΝ ΚΑΙ ΑΤΟ- ΜΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ. ΣΥΜΠΕ- ΡΙΦΟΡΑ ΓΟΝΙΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ.	1	1,0	1,0	10,0
Από την συμπεριφορά του η κάποια ξαφνική αλλαγή, τη ζωγραφική, σημάδια στο σώμα, αντίδραση σε ερεθί- σματα και κινήσεις, απομό- νωση, συμπεριφορά διαφο- ρετική προς και από τους οι- κείους του.	1	1,0	1,0	11,0
Από την συμπεριφορά του, την γενική οικόνα του και με διάλογο μαζί του	1	1,0	1,0	12,0
Από το αν το παιδί νιώθει φοβία. Η άγχος ή απομό- νωση η σημάδια κακοποίη- σης στο σώμα του και στη συμπεριφορά του γενικά	1	1,0	1,0	13,0
ΑΠΟ ΤΟ ΙΔΙΟ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΟΙΚΕΙΟΥΣ ΤΟΥ	1	1,0	1,0	14,0
Αρχικά ενημέρωση με διεύ- θυνση, Συζήτηση με το παιδί, ζωγραφική, συζήτηση με γονέα	1	1,0	1,0	15,0
Αρχικά με κουβέντα με το παιδί μια ζωγραφιά του, με κουβέντα αρχικά με τη μη- τέρα η άτομο του κοντινού περιβάλλοντος και φυσικά με προσωπική διακριτική έ- ρευνα	1	1,0	1,0	16,0

αρχικά μιλάω στην ή στον εκπκο συνάδελφο για τις υποψίες μου από τη συμπεριφορά του κ του επισημενω ότι η συμπεριφορά που αντιληφθηκα ήταν ακραία ή προσβλητική προς το παιδί κ αμέσως ενημερώνω την προϊσταμένη του σχολείου μου.	1	1,0	1,0	17,0
Γέλια μέσα από τα δόντια, νεύρα από τις συναδέλφους	1	1,0	1,0	18,0
Δε γνωρίζω	1	1,0	1,0	19,0
διερευνησηκανέννας	1	1,0	1,0	20,0
Είχε αλλάξει συμπεριφορά . Είχε κλειστεί στον εαυτό του και δεν χαμογελούσε όπως παλιά. (4.5 χρονων)	1	1,0	1,0	21,0
Έκφραση συναισθημάτων μέσω ζωγραφιάς μέσω μιμητικων παιχνιδιών , θεατρικής παράστασης	1	1,0	1,0	22,0
Ελέγχοντας περίεργα σημάδια στο σώμα, παρατηρώντας συμπεριφορές στις επαφές με άλλα παιδιά, ακούγοντας προσεκτικά τι περιγράφει ένα παιδί σε μια ζωγραφιά του, παρατηρώντας αντιδράσεις του σε αγχωτικέςκαταστασεις	1	1,0	1,0	23,0
Εμφανή σημάδια Συνεχής φόβος από τη πλευρά του παιδιού για να πάρει πρωτοβουλίες π.χ.	1	1,0	1,0	24,0
Επικοινωνια με ειδικό	1	1,0	1,0	25,0
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΜΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	1	1,0	1,0	26,0
Επικοινωνία με το παιδί Παρακολούθηση της συμπεριφοράς του Επαφή με τους γονεις	1	1,0	1,0	27,0
Έρευνα Παρατήρηση	1	1,0	1,0	28,0

Ζωγραφιά Συζήτηση	1	1,0	1,0	29,0
Ζωγραφική, Συζήτηση, Παραμύθια	1	1,0	1,0	30,0
Η αλλαγή στην συμπεριφορά του παιδιού θα με προβληματίζε (στο παιχνίδι του, ανήσυχο ύπνο,πιθανά σημάδια στο σώμα του). Καταρχάς θα συζητούσα με τους γονείς και θα ζητούσα βοήθεια από την ψυχολόγο της δομής.	1	1,0	1,0	31,0
Η παρατήρηση είναι το κύριο «εργαλείο» ενός/μιας εκπαιδευτικού για να αναγνωρίσει ή να επιβεβαιώσει όποιες υποψίες έχει για τη συμπεριφορά ενός παιδιού. Έπειτα, μέσω του ελεύθερου παιχνιδιού, του κουκλοθέατρου και της ζωγραφικής μπορεί ένας/μια εκπαιδευτικού να ανακαλύψει πολλά για τη ζωή ενός παιδιού.	1	1,0	1,0	32,0
Θα απευθυνόμουν στην παιδιάτρο που διαθέτει ο Παιδικός Σταθμός να δει και να κεραινη την εικόνα του παιδιου... Και θα προσπαθούσα μέσα από ερώτησης (εφόσον η ηλικία κ η ομιλία του παιδιού μ το επιτρεπει) να παραπατησεις..	1	1,0	1,0	33,0

<p>Θα ενημέρωνα τον διευθυντή, θα ενημερώναμε και την παιδίατρο που επισκέπτεται το σχολείο, θα παρακολουθούσα αν υπάρχουν αλλαγές στην συμπεριφορά του και σημάδια κακοποίησης στο σώμα του, θα ενημερώναμε κάποιον οργανισμό για την προστασία του παιδιού!!</p>	1	1,0	1,0	34,0
<p>Θα καλούσα τους γονείς σχολείο να συζητήσουμε γενικά</p>	1	1,0	1,0	35,0
<p>Θα προσπαθούσα μέσα από τα ιχνογραφήματα, και το παιχνίδι ρόλων να συγκεντρώσω πληροφορίες.</p>	1	1,0	1,0	36,0
<p>Θα προσπαθούσα μέσα από την κουβέντα και παραδείγματα να καταλάβω αυτή την συμπεριφορά.</p>	1	1,0	1,0	37,0
<p>Θα προσπαθούσα να συζητήσω με το παιδί ενθαρρύνοντας το να μοιραστεί όσες περισσότερες πληροφορίες μπορεί χωρίς να το κρίνω.</p>	1	1,0	1,0	38,0
<p>Θα ρωτούσα το ίδιο το παιδί και κάποια άτομα από το οικογενειακό του περιβάλλον και αν υπήρχαν σημάδια πάνω του θα τα φωτογραφίζα σαν αποδεικτικό στοιχείο</p>	1	1,0	1,0	39,0
<p>Θα συνεργαζομουν με κάποιον ειδικό σε τέτοια θέματα.</p>	1	1,0	1,0	40,0
<p>Θα το συζητούσα με ανώτερους, με κοινωνικούς λειτουργούς, με τους γονείς, θα έψαχνα</p>	1	1,0	1,0	41,0

Καθημερινή παρακολούθηση της συμπεριφοράς του παιδιού	1	1,0	1,0	42,0
Μα αλλαγή συμπεριφοράς του παιδιού, με σημάδια επαναλαμβανόμενα στο σώμα του, με διάφορα λεγόμενα του παιδιού αν μιλάει	1	1,0	1,0	43,0
Αναφέρεται στον υπεύθυνο και ενημερώνονται άμεσα οι αρμόδιες αρχές.				
Με δείγματα που θα ειχα, με συζήτηση με το παιδί.	1	1,0	1,0	44,0
Με εμφανής σημάδια που μπορεί να κρύβονται κάτω από τα ρούχα. Με συμπεριφορά ντροπής ή καταθλιπτική. Ορισμένες φορές συμπεριφορά που μπορεί να είναι αυτοτιμωριστική(να χτυπάει με τα χέρια το κεφάλι του))	1	1,0	1,0	45,0
Με καταγγελία	1	1,0	1,0	46,0
Με παρατήρηση συμπεριφοράς, συνενόηση με τους αρμόδιους ψυχολόγους, τακτικό έλεγχο του σώματος αν χρειαστεί, συνομιλία με τον γονέα κλπ	1	1,0	1,0	47,0
Με συζητήσεις με το παιδί και σημάδια.	1	1,0	1,0	48,0
Με συζήτηση	1	1,0	1,0	49,0
Με συζήτηση με την οικογένεια	1	1,0	1,0	50,0
Με συζήτηση μέσω οικογενειακού κύκλου του παιδιού	1	1,0	1,0	51,0
Με συναντήσεις με τους γονείς, με κάποια δραστηριότητες που μπορεί να έκανα με το παιδί για να εκμαιεύσω τυχόν κακοποιητικές συμπεριφορές.	1	1,0	1,0	52,0

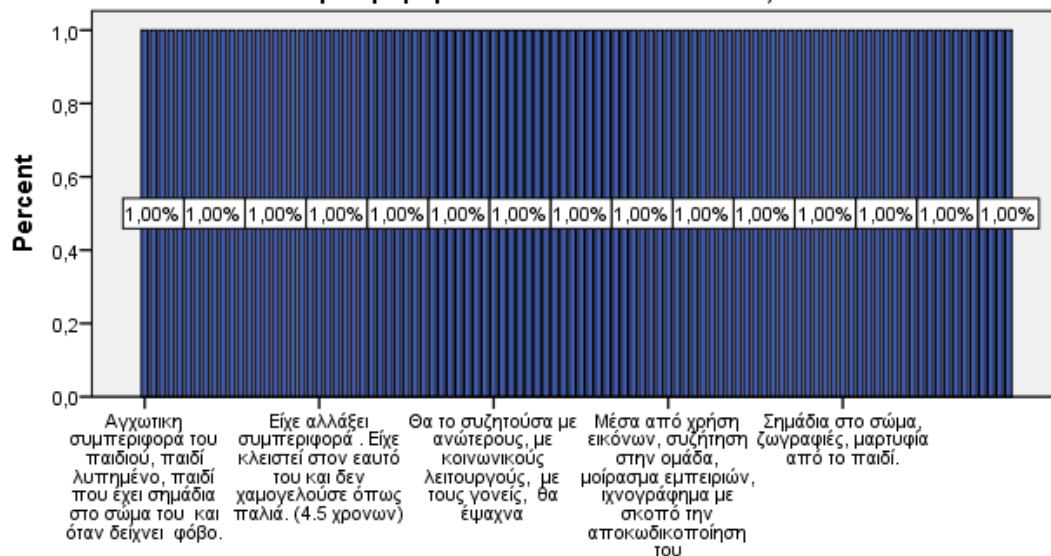
Με συνεχή παρατήρηση και παρακολούθηση. Θα ρωτούσα το παιδί πώς νιώθει.	1	1,0	1,0	53,0
Με το συμβολικό παιχνίδι.	1	1,0	1,0	54,0
με τον διαλογο	1	1,0	1,0	55,0
Μέσα από μια ζωγραφιά	1	1,0	1,0	56,0
Μέσα από συζητήσεις με την οικογένειά του	1	1,0	1,0	57,0
Μέσα από τη συζήτηση και τη ζωγραφική ή ένα παραμύθι.	1	1,0	1,0	58,0
Μέσα από την παρατήρηση και τη συζήτηση	1	1,0	1,0	59,0
μέσα από το συμβολικό του παιχνίδι πχ στο κουκλόσπιτο θα εξεταζα αν εμφανίζει έντονο θυμό τον λόγο του απέναντι σε συνομηλικους εάν εμφανίζει συμπεριφορά απόσυρσης εάν υπήρξε ξαφνική αλλαγή στην διάθεση και στην γενική του εικόνα εάν έχει παραπάνω απ τις αναμενόμενες για την ηλικια του γνώσεις για το σεξ	1	1,0	1,0	60,0
Μέσα από χρήση εικόνων, συζήτηση στην ομάδα, μοίρασμα εμπειριών, ιχνογράφημα με σκοπό την αποκωδικοποίηση του	1	1,0	1,0	61,0
Μέσω παιχνιδιού και συζήτησης γενικά με το οικογενειακό περιβάλλον	1	1,0	1,0	62,0
Μέσω συζητήσεων, ζωγραφιών, θεατρικό παιχνίδι, παντομίμα	1	1,0	1,0	63,0
Όχι	1	1,0	1,0	64,0

Παίζοντας με το ίδιο το παιδί και διερευνώντας μέσα από το συμβολικό παιχνίδι, μέσω της συστηματικής παρατήρησης, συζητώντας με τους γονείς του	1	1,0	1,0	65,0
Παιχνίδι ρόλων,σημάδια στο σώμα,ψυχοσυναισθηματική κατάσταση παιδιού	1	1,0	1,0	66,0
Παρατήρηση ' συζήτηση με το παιδί και τους γονείς	1	1,0	1,0	67,0
Παρατήρηση εξωτερικών ση-μαδιών Συζήτηση Αλλαγή συμπεριφοράς	1	1,0	1,0	68,0
Παρατήρηση παιδιου- επι-κοινωνία με οικογενειακό πε-ριβάλλον- παρακολούθηση από ειδικό/ψυχολόγο/κοινω-νικό λειτουργό	1	1,0	1,0	69,0
Παρατήρηση συζήτηση με παιδί και ερωτήσεις σε κηδε-μόνα	1	1,0	1,0	70,0
Παρατήρηση του παιδιού και συζήτηση μαζί του. Παρατή-ρηση κινήσεων και αντιδρά-σεων του κακοποιητη.	1	1,0	1,0	71,0
Παρατηρώ αλλαγή στη συ-μπεριφορά του παιδιού, έ-πειτα συζήτηση μαζί του για να διαπιστώσω αν πράγματι συμβαίνει κάτι και παρατήσω μήπως υπάρχει κάποιο ση-μάδι στο σώμα του	1	1,0	1,0	72,0
Παρατηρώντας το παιδι και συζητώντας μαζί του.	1	1,0	1,0	73,0
Προσεκτική παρατήρηση και καταγραφή , δημιουργία δε-σμού με τους μαθητές και κλίμα εμπιστοσύνης , συζη-τηση με τον μαθητή	1	1,0	1,0	74,0

<p>Πρώτα αναφορικά με θέματα ασφάλειας και βασικής φροντίδας του παιδιού (πχ χαλασμένο φαγητό για δεκατιανο). Επίσης με μαρτυρίες του παιδιού για την οικογενειακή του κατάσταση και το πώς είναι οι συνθήκες διαβίωσης του.</p>	1	1,0	1,0	75,0
<p>Σημάδια βίας στο σώμα τους, είναι κλειστό στον εαυτό του και μοναχικός.</p>	1	1,0	1,0	76,0
<p>Σημάδια στο σώμα , αλλαγή στη συμπεριφορά , στο φαγητό του παιδιού και παρατήρηση παιχνιδιού</p>	1	1,0	1,0	77,0
<p>Σημάδια στο σώμα, αλλαγή συμπεριφοράς, εμφάνιση αρνητικής συμπεριφοράς, εσωστρέφεια, στάση σώματος, έλλειψη περιποίησης.</p>	1	1,0	1,0	78,0
<p>Σημάδια στο σώμα, άρνηση στην αποχώρηση για το σπίτι, αντιδράσεις του παιδιού.</p>	1	1,0	1,0	79,0
<p>Σημάδια στο σώμα, επιθετική στάση, αλλαγή συμπεριφοράς,</p>	1	1,0	1,0	80,0
<p>Σημάδια στο σώμα, ζωγραφιές, μαρτυρία από το παιδί.</p>	1	1,0	1,0	81,0
<p>Σημάδια στο σώμα, φόβο και συστολή όταν πλησιάζεις κοντά του...Κατάθλιψη και φοβίες.</p>	1	1,0	1,0	82,0
<p>Συζήτηση</p>	1	1,0	1,0	83,0
<p>Συζήτηση Αναφορά στη διεύθυνση του σχολείου Διερεύνηση περιβάλλοντος</p>	1	1,0	1,0	84,0
<p>Συζήτηση Παρακολούθηση σημαδιών</p>	1	1,0	1,0	85,0

Συζήτηση και προσεκτική παρατήρηση του συγκεκριμένου παιδιού, επικοινωνία με τους γονείς, ανταλλαγή απόψεων με τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς που γνωρίζουν το παιδί	1	1,0	1,0	86,0
Συζήτηση με γονείς, παιχνίδι με το παιδί	1	1,0	1,0	87,0
Συζήτηση με το παιδί	1	1,0	1,0	88,0
Συζήτηση με το παιδί και ενδεχομένως εξέταση από γιατρό	1	1,0	1,0	89,0
Συζήτηση με το παιδί και το οικογενειακό περιβάλλον	1	1,0	1,0	90,0
Συζήτηση με το παιδί, μέσα από παιχνίδι ρόλων και ζωγραφική	1	1,0	1,0	91,0
Συζήτηση με τους γονείς και με τον περιγυρο	1	1,0	1,0	92,0
Συζήτηση με υπεύθυνους π.χ οικογένεια, Συζήτηση με το ίδιο το παιδί..	1	1,0	1,0	93,0
Συμπεριφορά του παιδιού, υπερκινητικότητα,εκρήξειςθμού,απομόνωση,σημάδια στο σωμα	1	1,0	1,0	94,0
Συμπεριφορά του παιδιού,σημάδια κ.α.	1	1,0	1,0	95,0
Συνεργασία με κοινωνικό λειτουργό, κοινωνικό ιστορικό, συνάντηση με γονείς	1	1,0	1,0	96,0
Συνεργασία με σχολική ψυχολόγο, φορείς κλπ	1	1,0	1,0	97,0
Σωματικός έλεγχος Συζήτηση με τό παιδί Μέσα από τής ζωγραφίες τού	1	1,0	1,0	98,0

Με ποιους τρόπους και μέσα θα επιβεβαιώνατε υποψίες γύρω από κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι σε ένα παιδί;

Τη συμπεριφορά του ίδιου του παιδιού, την επικοινωνία μου με τους γονείς του, την συμβολή της ψυχολόγου του σχολείου μας	1	1,0	1,0	99,0
Φωνές συναδέλφου απέναντι στα παιδιά, φωτογράφιζε η γκορογια Αναστασία το παιδί της συναδέλφου με ένα κοριτσάκι και την έστειλε στη συνάδελφο να δει αν ταιριάζουν σαν ζευγάρι τα παιδιά	1	1,0	1,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Στην ερώτηση 15 «Ποιος λόγος θα σας απέτρεπε από το να καταγγείλετε μια κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι σε ένα παιδί;» η πλειονότητα των συμμετεχόντων με ποσοστό 57% απάντησε πως δε θα υπήρχε κανένας λόγος που θα τους απέτρεπε να καταγγείλουν μια κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι σε ένα παιδί. Στους υπόλοιπους 43 συμμετέχοντες οι πιο συχνές απαντήσεις είναι η αμφιβολία που νιώθουν για το αν όντως το παιδί δεχόταν κακοποιητική συμπεριφορά ή ήταν απλά υποψίες ή ακόμα και εσφαλμένη εκτίμηση από τους ίδιους. Στις πιο συχνές

απαντήσεις ήταν ο φόβος και η ανασφάλεια, τόσο για την προσωπική τους ασφάλεια, αλλά και οι επαγγελματικές κυρώσεις και οι νομικές συνέπειες που θα είχαν ενδεχομένως οι ίδιοι από το περιβάλλον του παιδιού, αλλά και από τον επαγγελματικό τους χώρο. Τέλος, ένα μικρός μερίδιο των συμμετεχόντων απάντησε πως αποτρεπτικός παράγοντας για να καταγγείλει μία κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι σε ένα παιδί θα ήταν και το αντίκτυπο που θα είχε μία τέτοια κατάσταση στο ίδιο παιδί, μετά την καταγγελία.

Statistics

Ποιος λόγος θα σας απέτρεπε από το να καταγγείλετε μια κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι σε ένα παιδί;

N	Valid	100
	Missing	0

Ποιος λόγος θα σας απέτρεπε από το να καταγγείλετε μια κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι σε ένα παιδί;

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid Κανένας	1	1,0	1,0	1,0
.	1	1,0	1,0	2,0
Αμφιβολίες Απειλή	1	1,0	1,0	3,0
Αν δεν ήμουν απόλυτα σίγουρη για την κακοποίηση	1	1,0	1,0	4,0
Αν δεν ήταν επαναλαμβανόμενη	1	1,0	1,0	5,0
Αν έχω μόνο ενδείξεις που δεν μπορώ να επιβεβαιώσω	1	1,0	1,0	6,0
Αν ήμουν σίγουρη κανένας.	1	1,0	1,0	7,0

<p>Αν ήταν κάτι ακραίο θα πήγαινα κατευθείαν χωρίς δεύτερη σκέψη αλλά πρώτα απ' όλα θα πρέπει να ήμουν πολύ σίγουρη για αυτό. Δεν νομίζω ότι σε τέτοιες περιπτώσεις θα με απέτρεπε κάτι σοβαρό να μην το κάνω.</p> <p>Απειλή της σωματικής μου ακεραιότητας/ακεραιότητας η της οικογένειάς μου</p> <p>Για να μην βρω τον μπελά μου, ίσως η καταγγελία να μην φέρει το επιθυμητό αποτέλεσμα, φόβος ότι ο θύτης μπορεί να με βλάψει.</p> <p>Δε θα έπρεπε κανένας λόγος να αποτρέψει κανέναν/καμία εκπαιδευτικό από το να καταγγείλει κακοποιητική συμπεριφορά.</p> <p>Δε θα με απέτρεπε κάτι από το να προχωρήσω σε μια διασταυρωμένη πληροφορία για κακοποιητική συμπεριφορά</p> <p>Δε θα με απέτρεπε κάτι, θα έκανα καταγγελία αμέσως</p> <p>Δεν γνωρίζω</p> <p>Δεν θα υπήρχε κανένας λόγος</p> <p>Δεν καταγγέλω αν δεν γνωρίζω ότι θα υπάρξει άμεση μέριμνα για τη προστασία του παιδιού</p> <p>Δεν υπάρχει κάποιος λόγος που θα με απέτρεπε να καταγγείλω μια τέτοια συμπεριφορά.</p> <p>Δεν υπάρχει λόγος</p> <p>Εμπλοκή σε νομοθετικές διαδικασίες.</p>	1	1,0	1,0	8,0
	1	1,0	1,0	9,0
	1	1,0	1,0	10,0
	1	1,0	1,0	11,0
	1	1,0	1,0	12,0
	1	1,0	1,0	13,0
	1	1,0	1,0	14,0
	1	1,0	1,0	15,0
	1	1,0	1,0	16,0
	1	1,0	1,0	17,0
	1	1,0	1,0	18,0
	1	1,0	1,0	19,0

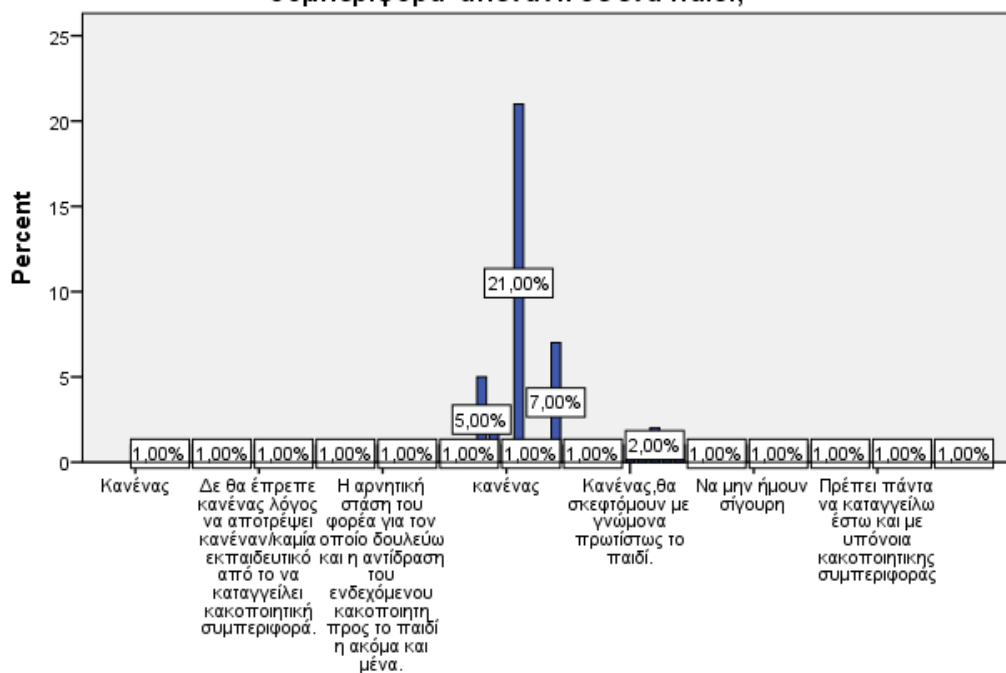
η αντιδραση των γονεων	1	1,0	1,0	20,0
Η αρνητική στάση του φορέα για τον οποίο δουλεύω και η αντίδραση του ενδεχόμενου κακοποιητη προς το παιδί η ακόμα και μένα.	1	1,0	1,0	21,0
Η εμπλοκή σε ιδιαίτερες συνέπειες,μεγονείς,που τώρα πια έχουν επιθετική διάθεση απέναντι στους εκπαιδευτικούς.	1	1,0	1,0	22,0
Θα απευθηνομουν πρώτα σε ειδικούς κ μετά με τη σύμφωνη γνώμη τους θα ενεργούσα.	1	1,0	1,0	23,0
Θα έκανα αμέσως καταγγελία δεν υπάρχει κάποιος λόγος να με αποτρέψει να μην το κάνω.	1	1,0	1,0	24,0
Ιεραρχία στην πρακτική καταγγελίας	1	1,0	1,0	25,0
Καλή ερώτηση, πρώτον ότι τίποτα ουσιαστικό δε θα γίνει και το παιδί δε θα απομακρυνθεί από το κακοποιητικό περιβάλλον και ίσως υπάρχει χειρότερη αντιμετώπιση απέναντι του μετά την καταγγελία δεύτερον, ότι θα έχω μπλεξίματα με ενανκακοποιητή(πολύ σκληρό αυτό που λέω,εφόσον προτεραιότητα έχει μια αθώα ψυχή και δε θα το σκέφτομαι πια όντας μαμά και νιώθοντας μεγαλύτερη ευθύνη σε όλα τα παιδιά)	1	1,0	1,0	26,0
Καμια	1	1,0	1,0	27,0
Κανείς.	1	1,0	1,0	28,0
Κανενας	5	5,0	5,0	33,0
ΚΑΝΕΝΑΣ	2	2,0	2,0	35,0
κανένας	1	1,0	1,0	36,0

Κανένας	21	21,0	21,0	57,0
Κανένας εκτός αν συνέβαινε πρώτη φορά	1	1,0	1,0	58,0
ΚΑΝΕΝΑΣ ΛΟΓΟΣ	1	1,0	1,0	59,0
Κανένας λόγος	7	7,0	7,0	66,0
Κανένας λόγος γιατί έχω την ευθύνη κ ενσυναίσθηση να το επικοινωνήσω, ώστε να σταματήσει να συμβαίνει αυτό.	1	1,0	1,0	67,0
Κανένας λόγος δεν θα με απέτρεπε να το κάνω.	1	1,0	1,0	68,0
Κανένας λόγος!	1	1,0	1,0	69,0
Κανένας λόγος.	1	1,0	1,0	70,0
Κανένας, αν αντιλαμβάνομαι κακοποίηση συμπεριφορά θα την κατειγέλα στους αρμόδιους φορείς...	1	1,0	1,0	71,0
Κανένας,θα σκεφτόμουν με γνώμονα πρωτίστως το παιδί.	1	1,0	1,0	72,0
Κανένας! Πρέπει τα παιδιά να είναι ασφαλή παντού και πάντα!	1	1,0	1,0	73,0
Κανένας.	2	2,0	2,0	75,0
Καταγγελία γονέων σε εμένα	1	1,0	1,0	76,0
ΜΕΤΑΝΟΙΑ	1	1,0	1,0	77,0
Μη στήριξη από το περιβάλλον εργασίας ή γενικότερα από το κράτος	1	1,0	1,0	78,0
Μη υποστήριξη ή αμφισβήτηση από προϊστάμενο	1	1,0	1,0	79,0
Μόνο εάν ένιωθα ότι θα κινδυνεύε η δικιά μου σωματική ακεραιότητα αν προέβαινα σε καταγγελια	1	1,0	1,0	80,0
Να μην είμαι σίγουρη	1	1,0	1,0	81,0
Να μην έχει διάθεση να παίξει	1	1,0	1,0	82,0
Να μην ήμουν σίγουρη	1	1,0	1,0	83,0

Να την ερμηνεύσω ότι αυτό που κάνει δεν είναι σωστό	1	1,0	1,0	84,0
Ο εκφοβισμός των γονέων απέναντι στις παιδαγωγούς σχετικά με την πορεία της καριέρας τους , η μη στήριξη της διεύθυνσης και οι ελαστικές και εξαρτημένες σχέσεις εργασίας που υπάρχουν στους δήμους με τους ομήρους- συμβασιούχους	1	1,0	1,0	85,0
Ο μόνος λόγος που θα με απέτρεπε να το κάνω, είναι η απόλυση του εκπαιδευτικού. Αν δεν διόρθωνε όμως την συμπεριφορά του μετά από σύσταση, θα έκανα επίσημη καταγγελία.	1	1,0	1,0	86,0
Ο φόβος	1	1,0	1,0	87,0
Όταν δεν θα ήμουν σίγουρη	1	1,0	1,0	88,0
Ότι μπορεί να έχω ερμηνεύσει λανθασμένα μια κατάσταση	1	1,0	1,0	89,0
Πιθανές νομικές συνέπειες, εκδικητική συμπεριφορά των γονέων, μη ύπαρξη σαφούς υποστηρικτικού πλαισίου που καθοδηγεί και υποστηρίζει τους εκπαιδευτικούς σε αυτές τις περιπτώσεις	1	1,0	1,0	90,0
Πιθανή πυροδότηση περιστατικού βίας μεγαλύτερης έντασης απέναντι στο παιδί .	1	1,0	1,0	91,0
Πολιτική του εκάστοτε σχολείου.	1	1,0	1,0	92,0
Πρέπει πάντα να καταγγείλω έστω και με υπόνοια κακοποιητικής συμπεριφοράς	1	1,0	1,0	93,0
Σε περίπτωση που δεν είμαι σίγουρη.	1	1,0	1,0	94,0

Το αν αληθεύει σε περίπτωση που δεν υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις	1	1,0	1,0	95,0
Το αν η δομή που θα πήγαινε, σε περίπτωση που όντως κρινόταν ακατάλληλη η οικογένεια του, θα ήταν καλύτερη συνθήκη για το ίδιο το παιδί.	1	1,0	1,0	96,0
Τώρα πια κανένας λόγος	1	1,0	1,0	97,0
Φόβος αντεπίθεσης από το οικογενειακό περιβάλλον	1	1,0	1,0	98,0
Φόβος για την ασφάλεια μου	1	1,0	1,0	99,0
Φόβος για το τι μπορεί να συμβεί μετά την καταγγελία στο παιδί	1	1,0	1,0	100,0
Total	100	100,0	100,0	

Ποιος λόγος θα σας απέτρεπε από το να καταγγείλετε μια κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι σε ένα παιδί;

Κεφάλαιο 6: Συζήτηση αποτελεσμάτων

Ολοκληρώνοντας την έρευνά μας, παρατίθενται, σύμφωνα με τα δεδομένα που παρουσιάστηκαν τα ακόλουθα συμπεράσματα.

Τα αποτελέσματα της έρευνας με βάση το Toronto Empathy Questionnaire (TEQ-16) καταδεικνύουν υψηλά επίπεδα ενσυναίσθησης στους συμμετέχοντες. Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αντιδρά έντονα στα συναισθηματικά ερεθίσματα των άλλων, με το 52% να δηλώνει ότι συχνά ενθουσιάζεται όταν κάποιος άλλος είναι ενθουσιασμένος και το 79% να αναστατώνεται όταν βλέπει άδικη ή χωρίς σεβασμό συμπεριφορά προς κάποιον. Αυτά τα δεδομένα συνάδουν με την άποψη ότι η ενσυναίσθηση περιλαμβάνει τη συναισθηματική ανταπόκριση στα βιώματα των άλλων, όπως περιγράφεται από τους Kafetsios et. al. (2009).

Επιπλέον, το 67% των συμμετεχόντων δηλώνει ότι τους αρέσει να κάνουν τους άλλους να αισθάνονται καλύτερα, ενώ το 44% νοιάζεται για άτομα λιγότερο τυχερά από αυτούς. Αυτά τα αποτελέσματα δείχνουν μια σαφή σύνδεση μεταξύ της ενσυναίσθησης και της κοινωνικής υπευθυνότητας, καθώς και της προθυμίας για υποστήριξη των άλλων, όπως αναφέρει ο Bar-On (2000). Η έντονη ανάγκη για παροχή βοήθειας είναι επίσης εμφανής, με το 80% των συμμετεχόντων να αισθάνονται υποχρέωση να βοηθήσουν όσους βρίσκονται σε συναισθηματική δυσφορία και το 56% να δηλώνει ότι βιώνει αυτή την ανάγκη διαρκώς.

Η συναισθηματική νοημοσύνη συνδέεται άμεσα με την ικανότητα κατανόησης των συναισθημάτων των άλλων. Το 49% των συμμετεχόντων δηλώνει ότι συχνά συντονίζεται με τη διάθεση των άλλων, ενώ το 27% αντιλαμβάνεται πάντα πότε κάποιος είναι λυπημένος, ακόμα και αν δεν το εκφράζει ρητά. Η ικανότητα αυτή συνάδει με τη θεωρία της συναισθηματικής νοημοσύνης, η οποία υποστηρίζει ότι η αναγνώριση και η διαχείριση των συναισθημάτων παίζουν καθοριστικό ρόλο στις διαπροσωπικές σχέσεις και την κοινωνική προσαρμογή.

Ωστόσο, δεν λείπουν και οι εξαιρέσεις. Συγκεκριμένα, το 49% των συμμετεχόντων δηλώνει ότι δεν αισθάνεται συμπόνια για άτομα που προκαλούν στον εαυτό τους σοβαρές ασθένειες. Παρότι αυτή η στάση είναι μειοψηφική, δείχνει ότι η ενσυναίσθηση μπορεί να επηρεάζεται από την αντίληψη της προσωπικής ευθύνης του άλλου ατόμου.

Η έννοια της προστασίας των συμμετεχόντων είναι επίσης έντονη, με το 66% να δηλώνει ότι πάντα αισθάνεται προστατευτικά όταν βλέπει κάποιον να εκμεταλλεύεται και το 76% να μην νιώθει οίκτο για εκείνους που υποφέρουν άδικα. Αυτό υποδηλώνει την τάση να υπερασπίζονται τους άλλους από αδικίες, μια ιδιότητα που σχετίζεται με την ηθική διάσταση της ενσυναίσθησης (Πλωμαρίτου, 2019).

Περνώντας στα βασικά ερευνητικά ερωτήματα παρατηρούνται τα ακόλουθα: Στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας έρευνας «Οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας έχουν τις

απαραίτητες γνώσεις ώστε να αναγνωρίσουν μια κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι στα παιδιά;» οι απαντήσεις των συμμετεχόντων αναδεικνύουν πως οι παιδαγωγοί της προσχολικής ηλικίας στην πλειονότητά τους έχουν γνώσεις ώστε να αναγνωρίσουν μια κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι στα παιδιά. Τα δεδομένα προκύπτουν από την ανάλυση της ερώτησης 9 «Γνωρίζετε τις μορφές που μπορεί να πάρει η κακοποιητική συμπεριφορά; Αν η απάντηση είναι θετική, παρακαλώ αναφέρετε εκείνες που γνωρίζετε», στην οποία απάντησαν μόλις 5 από τους 100 συμμετέχοντες (5%) αρνητικά («Όχι»), ενώ η πλειονότητα αυτών, οι υπόλοιποι 95 συμμετέχοντες (95%), απάντησαν θετικά. Ωστόσο, το γεγονός πως στην αμέσως επόμενη ερώτηση (ερώτηση 10) «Στην προπτυχιακή σας εκπαίδευση θεωρείται ότι λάβατε όλες τις απαραίτητες γνώσεις για να αναγνωρίσετε μια κακοποιητική συμπεριφορά που συμβαίνει εντός και εκτός σχολείου;», μόνο το 11% απάντησε θετικά ενώ το 21% των συμμετεχόντων απάντησε πως δεν είναι σίγουρο αν έχει λάβει τις απαραίτητες γνώσεις. Αυτό ίσως προκύπτει από το γεγονός πως με την πάροδο του χρόνου οι έρευνες και οι μελέτες αυξάνονται, οι καταστάσεις αλλάζουν, οι εκπαιδευτικοί ενημερώνονται περισσότερο, νέοι όροι προκύπτουν στη βιβλιογραφία και έννοιες γίνονται πλέον πιο συγκεκριμένες. Πρέπει να ληφθεί υπόψη σε αυτό το σημείο πως το ερωτηματολόγιο το συμπλήρωσαν 100 παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας και από αυτούς το μεγαλύτερο ποσοστό είναι άνω των 30 ετών (το 40% των συμμετεχόντων ανήκει στην ηλικία μεταξύ 30-40, το 21% ανάμεσα σε 40-50 και το 27% είναι από 50 ετών και άνω), γεγονός που παραπέμπει να θεωρήσουμε πως στις προπτυχιακές σπουδές τους δεν υπήρχε η σημερινή ενημέρωση, η ραγδαία εξέλιξη των φορέων κατά της κακοποίησης των παιδιών και η γενικότερη κοινωνική ευαισθητοποίηση επί του θέματος. Αυτή η παραδοχή επιβεβαιώνεται και στην ερώτηση 11 «Γνωρίζετε σε ποιον φορέα θα πρέπει να απευθυνθείτε για να καταγγείλετε κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι σε ένα παιδί; Αν ναι αναφέρετε όσους γνωρίζετε», όπου σε αυτή την ερώτηση απάντησαν μόνο οι 15 συμμετέχοντες (15%) αρνητικά (δε γνωρίζω/όχι/δεν είμαι σίγουρος/η), ενώ όλοι οι υπόλοιποι 85 συμμετέχοντες απάντησαν θετικά, παραθέτοντας τους φορείς που γνώριζαν. Συσχετίζοντας όλα τα παραπάνω δεδομένα προκύπτει το συμπέρασμα πως το δείγμα των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας που ερευνηθήκε έχουν τις απαραίτητες γνώσεις, ώστε να αναγνωρίσουν μια κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι στα παιδιά.

Ακολουθεί το ερευνητικό ερώτημα «Πως αντιμετωπίζουν οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας ένα παιδί που έχει υποστεί παιδική κακοποίηση;». Σε αυτή την ερώτηση αναλύθηκαν οι απαντήσεις της ερώτησης 13 «Αν η απάντησή σας είναι θετική (βλ. ερώτηση 12 «Έχετε έρθει αντιμετώπιση ως παιδαγωγοί με κάποια μορφή κακοποιητικής συμπεριφοράς;»), ποια η στάση σας απέναντι στο παιδί που δέχτηκε κακοποιητική συμπεριφορά;». Οι συμμετέχοντες που απάντησαν θετικά στην προηγούμενη ερώτηση είναι 61, πάνω δηλαδή από τον μισό πληθυσμό της έρευνας. Σχεδόν όλες οι απαντήσεις έκαναν λόγο για μία υποστηρικτική στάση προς το κακοποιημένο παιδί. Λέξεις, όπως προστασία, υποστήριξη, ενθάρρυνση, συναισθηματική κάλυψη, ασφάλεια,

εμπιστοσύνη, αγκαλιά, διακριτικότητα και άλλες, αποδεικνύουν πως οι περισσότεροι παιδαγωγοί αντιμετωπίζουν ένα παιδί που έχει δεχθεί κακοποιητική συμπεριφορά με τρόπο βασισμένο στην ενσυναίσθηση, χωρίς να βάζουν ταμπέλες και να στιγματίζουν το παιδί. Το γεγονός πως στο ερωτηματολόγιο Ενσυναίσθησης του Τορόντο και συγκεκριμένα στις ερωτήσεις 8.1 έως και 8.16, οι περισσότεροι παιδαγωγοί επέλεξαν εκείνες τις απαντήσεις, οι οποίες καταδεικνύουν πως οι παιδαγωγοί διαθέτουν ενσυναίσθηση, καθ' ότι μάλιστα το επάγγελμα αυτό έχει να κάνει με μικρά παιδιά και συμβάλλει σημαντικά στη διαμόρφωση του της προσωπικότητάς τους, οδηγεί στο συμπέρασμα πως οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας σε μεγάλο βαθμό γνωρίζουν πως να αντιμετωπίσουν ένα παιδί που έχει υποστεί παιδική κακοποίηση.

Το τρίτο ερευνητικό ερώτημα είχε σκοπό να εξετάσει αν οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας γνωρίζουν που να απευθυνθούν σε περίπτωση εξακριβωμένης παιδικής κακοποίησης. Σε αυτή την ερώτηση λαμβάνονται υπόψη οι απαντήσεις που δόθηκαν στην ερώτηση 11 του ερωτηματολογίου «Γνωρίζετε σε ποιον φορέα θα πρέπει να απευθυνθείτε για να καταγγείλετε κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι σε ένα παιδί; Αν ναι αναφέρετε όσους γνωρίζετε». Από τους συμμετέχοντες το 85% απάντησε θετικά γεγονός που δείχνει ότι η πλειονότητα έχει επαρκείς γνώσεις σχετικά με τους αρμόδιους φορείς. Ειδικότερα, οι πιο συχνές αναφορές περιλαμβάνουν την αστυνομία, τον σύλλογο «Ελίζα», το «Χαμόγελο του Παιδιού», καθώς και τηλεφωνικές γραμμές υποστήριξης, όπως το 1056 και το 15900. Αυτό ευθυγραμμίζεται με την ισχύουσα ελληνική νομοθεσία, η οποία υποχρεώνει τους παιδαγωγούς να αναφέρουν περιστατικά κακοποίησης ανηλίκων, ενώ ταυτόχρονα τους παρέχει νομική προστασία για τις αναφορές τους (ΦΕΚ 130, Ν.5090/23-02-2024). Παρόλα αυτά, το 15% των ερωτηθέντων δήλωσε άγνοια ή αβεβαιότητα. Αυτό αναδεικνύει την ανάγκη για περαιτέρω επιμόρφωση των παιδαγωγών η οποία μπορεί να ενισχύσει τη χρήση ενός ολοκληρωμένου δικτύου προστασίας παιδιών, ευθυγραμμισμένου με τις διεθνείς προδιαγραφές και τα μοντέλα προστασίας, όπως αυτά περιγράφονται στη διεθνή βιβλιογραφία (Ρούσσης, 2020).

Είναι ίσως ανησυχητικό το γεγονός ότι η αναφορά στον εισαγγελέα και τον Συνήγορο του Πολίτη εμφανίζεται λιγότερο στις απαντήσεις, παρόλο που αποτελούν βασικούς θεσμούς για την καταγγελία και την αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών.

Η προτίμηση των ερωτηθέντων σε φορείς όπως το «Χαμόγελο του Παιδιού» και η γραμμή «11525 Μαζί για το Παιδί» δείχνει την ευρεία αναγνωρισιμότητα αυτών των οργανισμών. Το «Χαμόγελο του Παιδιού» παρέχει ολοκληρωμένες υπηρεσίες προστασίας, παρέμβασης και θεραπείας για παιδιά που έχουν υποστεί βία, προσφέροντας 24ωρη υποστήριξη και εξειδικευμένη ψυχοκοινωνική φροντίδα (Το χαμόγελο του παιδιού). Παράλληλα, η γραμμή «11525 Μαζί για το Παιδί» προωθεί την ανώνυμη ή επώνυμη καταγγελία περιστατικών κακοποίησης, διευκολύνοντας τη σύνδεση με τις αρμόδιες αρχές (Ρούσσης, 2020).

Η ύπαρξη θεσμών όπως ο ξενώνας SOS-ELIZA, που εξειδικεύεται στη φροντίδα κακοποιημένων παιδιών προσχολικής ηλικίας, αποτελεί σημαντική δομή για την άμεση προστασία των παιδιών. Ωστόσο, οι λιγότερες αναφορές σε τέτοιες εξειδικευμένες δομές δείχνουν την ανάγκη για ενίσχυση της ενημέρωσης των παιδαγωγών σχετικά με το πλήρες δίκτυο προστασίας (Ρούσση, 2020).

Σύμφωνα με τα δεδομένα που συλλέχθηκαν καταδεικνύεται το γεγονός πως οι εκπαιδευτικοί γνωρίζουν πάνω από έναν φορέα ο καθένας που θα μπορούσαν να απευθυνθούν σε περίπτωση εξακριβωμένης παιδικής κακοποίησης.

Ολοκληρώνοντας τα ερευνητικά ερωτήματα, οι απαντήσεις στην ερώτηση 14 «Με ποιους τρόπους και μέσα θα επιβεβαιώνατε υποψίες γύρω από κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι σε ένα παιδί;» απαντούν στο αντίστοιχο ερώτημα. Η συμμετοχή στην παρούσα ερώτηση ήταν σχεδόν καθολική, καθώς απάντησε το 99% του πληθυσμού που συμμετείχε στην έρευνα. Σύμφωνα με τις απαντήσεις οι παιδαγωγοί της προσχολικής ηλικίας θεωρούν ότι έχουν ποικίλους τρόπους και διάφορα μέσα, ώστε να αντιληφθούν και να επιβεβαιώσουν την υποψία που ενδεχομένως έχουν για κακοποίηση σε κάποιο παιδί. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες απάντησαν ότι θα ακολουθούσαν τη διαδικασία της συζήτησης με το ίδιο το παιδί, ενθαρρύνοντάς το να μοιραστεί πληροφορίες αφού νιώσει ασφάλεια, ενώ αρκετοί αναφέρθηκαν και στη σημασία της παρατήρησης της συμπεριφοράς του παιδιού για την ανίχνευση αλλαγών ή σημάτων κινδύνου. Στην ανάλυση των απαντήσεων, αναδείχθηκε η σημασία της προσεκτικής παρατήρησης της συμπεριφοράς του παιδιού και της αναγνώρισης σωματικών και συναισθηματικών ενδείξεων που μπορεί να υποδηλώνουν κακοποίηση. Ορισμένοι συμμετέχοντες προτείνουν επίσης την ανάλυση του παιδικού ιχνογραφήματος ως εργαλείο για την αναγνώριση κακοποιητικής συμπεριφοράς. Αυτές οι απαντήσεις συνδέονται άμεσα με τη θεωρία των μορφών κακοποίησης, όπως καταγράφεται στη βιβλιογραφία.

Αναλυτικότερα, η κακοποίηση των παιδιών μπορεί να πάρει διάφορες μορφές, όπως σωματική, συναισθηματική, σεξουαλική και παραμέληση. Κάθε μορφή έχει χαρακτηριστικά που επιτρέπουν την αναγνώρισή της μέσω συγκεκριμένων ενδείξεων. Η συζήτηση με το παιδί, όπως προτείνουν οι συμμετέχοντες, είναι βασικό εργαλείο για τον εντοπισμό συναισθηματικής κακοποίησης. Η συναισθηματική κακοποίηση, αν και δύσκολα αναγνωρίσιμη, μπορεί να εκδηλωθεί με ψυχολογικές αντιδράσεις του παιδιού, όπως άγχος, φοβία και απομόνωση (Παναγοπούλου, 2007). Αυτές οι συμπεριφορές συνδέονται με τις συνέπειες της συναισθηματικής βίας, που είναι συχνά εσωτερικές και μη εμφανείς.

Η παρατήρηση της συμπεριφοράς του παιδιού, για την ανίχνευση αλλαγών στην καθημερινότητά του, αναφέρεται συχνά στη βιβλιογραφία ως μέθοδος εντοπισμού σωματικής κακοποίησης. Σύμφωνα με τον Ρούσση, τα παιδιά που υπόκεινται σε σωματική κακοποίηση συχνά εμφανίζουν εμφανή σωματικά σημάδια όπως μώλωπες, εκδορές, εγκαύματα και άλλους

τραυματισμούς που σχετίζονται με βίαιες ενέργειες. Τα τραύματα αυτά ενδέχεται να επηρεάσουν όχι μόνο τη σωματική τους ανάπτυξη αλλά και την ψυχική τους υγεία, καθώς μπορεί να προκληθούν και εσωτερικές κακώσεις που δεν είναι άμεσα ορατές (Ρούσσης, 2020). Οι σωματικές βλάβες, όπως τονίζει ο Camras και οι συνεργάτες του, συχνά έχουν μακροπρόθεσμες ψυχολογικές συνέπειες για τα παιδιά (Camras, και συν., 2002).

Η ανάλυση του παιδικού ιχνογραφήματος, όπως προτείνουν ορισμένοι συμμετέχοντες, επίσης συνάδει με τις σύγχρονες προσεγγίσεις στην αναγνώριση κακοποίησης. Η παιδική τέχνη συχνά αντανακλά τις συναισθηματικές καταστάσεις και τα τραύματα του παιδιού, δίνοντας έμμεσες ενδείξεις για καταστάσεις κακοποίησης. Η ζωγραφική μπορεί να βοηθήσει στην αναγνώριση ανησυχητικών συναισθημάτων ή φόβων που το παιδί δεν μπορεί να εκφράσει με λόγια (Guillen del Campo, 2015).

Η συζήτηση με τους γονείς ή κηδεμόνες, για να επιβεβαιωθούν οι υποψίες, σχετίζεται με τις μορφές παραμέλησης, που είναι οι πιο κοινές και συχνές μορφές κακοποίησης. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, η παραμέληση εκδηλώνεται όταν οι γονείς ή κηδεμόνες δεν καλύπτουν τις βασικές ανάγκες του παιδιού, όπως η φροντίδα, η εκπαίδευση ή η συναισθηματική υποστήριξη. Η αμέλεια αυτή μπορεί να έχει σοβαρές ψυχολογικές και σωματικές συνέπειες, καθώς παραβιάζει τα δικαιώματα του παιδιού για αρμονική ανάπτυξη. Η παραμέληση περιλαμβάνει και την εκπαίδευση, την ιατρική και διατροφική αμέλεια, που είναι συχνά τα πρώτα σημάδια ότι το παιδί δεν λαμβάνει την απαραίτητη φροντίδα (WHO, Report of the Consultation on Child Abuse Prevention, 2002).

Η σύνδεση των απαντήσεων της έρευνας με τις θεωρητικές κατηγορίες της κακοποίησης υπογραμμίζει τη σημασία μιας πολυδιάστατης προσέγγισης στην αναγνώριση και επιβεβαίωση υποψιών κακοποίησης. Όπως τονίζουν οι Fergusson, Horwood & Woodward, η κακοποίηση έχει σοβαρές συνέπειες στην ψυχική και σωματική υγεία των παιδιών και χρειάζεται να εντοπίζεται όσο το δυνατόν πιο γρήγορα για την προστασία των παιδιών από περαιτέρω κακοποίηση (Fergusson, Horwood, & Woodward, 2000). Η έρευνα καταδεικνύει ότι οι συμμετέχοντες αναγνωρίζουν τη σημασία της δημιουργίας ενός ασφαλούς περιβάλλοντος για το παιδί, όπου αυτό θα μπορεί να εκφραστεί ελεύθερα και να αποκαλύψει τυχόν τραύματα ή φόβους.

Συνολικά, η επιβεβαίωση υποψιών κακοποίησης απαιτεί μια συνδυαστική προσέγγιση, που περιλαμβάνει την παρατήρηση, τη συζήτηση και την ανάλυση παιδικών εκφράσεων, προκειμένου να εντοπιστούν οι διαφορετικές μορφές κακοποίησης και να προστατευθούν τα παιδιά από τις σοβαρές συνέπειες που προκαλούν στην ψυχική και σωματική τους υγεία.

Κλείνοντας, ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα δεδομένα της έρευνας, στην ερώτηση 15 «Ποιος λόγος θα σας απέτρεπε από το να καταγγείλετε μια κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι σε ένα παιδί;». Σύμφωνα με το 57% των συμμετεχόντων δεν θα υπήρχε κανένας λόγος που θα τους

απέτρεπε να καταγγείλουν μια τέτοια συμπεριφορά. Ωστόσο, το 43% ανέφερε ως βασικό ανασταλτικό παράγοντα την αμφιβολία σχετικά με την εγκυρότητα των υποψιών τους. Ο φόβος για προσωπικές ή επαγγελματικές συνέπειες, οι νομικές επιπτώσεις, αλλά και το αντίκτυπο που θα είχε μια καταγγελία στο παιδί, αποτέλεσαν επίσης σημαντικούς αποτρεπτικούς παράγοντες.

Η κακοποίηση και παραμέληση των παιδιών αποτελούν σοβαρά κοινωνικά προβλήματα με σημαντικές συνέπειες στην ψυχοσωματική ανάπτυξή τους (Walsh, Farrell, Schweitzer, & Bridgstock, 2005). Η αναγνώριση και η αναφορά περιστατικών κακοποίησης από τους εκπαιδευτικούς είναι κρίσιμη για την προστασία των παιδιών, καθώς οι παιδαγωγοί περνούν καθημερινά πολλές ώρες μαζί τους και μπορούν να εντοπίσουν σημάδια κακοποίησης (Kanak & Ancu, 2018). Ωστόσο, διάφοροι παράγοντες επηρεάζουν την απόφασή τους να αναφέρουν αυτά τα περιστατικά.

Η βιβλιογραφία επιβεβαιώνει αυτά τα δεδομένα. Έρευνες έχουν δείξει ότι οι εκπαιδευτικοί συχνά διστάζουν να αναφέρουν περιστατικά λόγω συναισθηματικών δυσκολιών, έλλειψης σαφών νομικών οδηγιών και φόβου για αρνητικές αντιδράσεις από το περιβάλλον του παιδιού (Kanak & Ancu, 2018).

Συμπερασματικά, η καταγγελία της παιδικής κακοποίησης παραμένει μια δύσκολη διαδικασία για τους εκπαιδευτικούς, λόγω των συναισθηματικών, νομικών και κοινωνικών εμποδίων που αντιμετωπίζουν. Η ενίσχυση της εκπαίδευσής τους, η ύπαρξη σαφών διαδικασιών και η παροχή στήριξης μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων και συμβουλευτικών υπηρεσιών μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης τους και στην προώθηση της προστασίας των παιδιών.

Κεφάλαιο 7: Συμπεράσματα- Ερευνητικές προεκτάσεις

Τα συμπεράσματα της έρευνας υπογραμμίζουν την υψηλή ενσυναίσθηση των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας και την ικανότητά τους να αναγνωρίζουν και να αντιμετωπίζουν κακοποιητικές συμπεριφορές. Συγκεκριμένα, οι περισσότεροι συμμετέχοντες (95%) γνωρίζουν τις μορφές κακοποίησης, ενώ το 85% έχει τις απαραίτητες γνώσεις για να απευθυνθεί στους αρμόδιους φορείς σε περίπτωση κακοποίησης. Παρά την εμπειρία και την ενσυναίσθηση που επιδεικνύουν, η έρευνα

αποκαλύπτει ότι υπάρχει ανάγκη για περαιτέρω ενημέρωση και επιμόρφωση σχετικά με τους φορείς καταγγελίας και εξειδικευμένες δομές.

Αναφορικά με την αντίδραση των παιδαγωγών απέναντι σε παιδιά που έχουν υποστεί κακοποίηση, οι περισσότεροι συμμετέχοντες τονίζουν την υποστηρικτική και προστατευτική στάση τους, βασισμένη στην ενσυναίσθηση, χωρίς να στιγματίζουν το παιδί. Σχετικά με τη διαδικασία επιβεβαίωσης υποψιών κακοποίησης, οι παιδαγωγοί επισημαίνουν τη σημασία της συζήτησης με το παιδί, της παρατήρησης της συμπεριφοράς του, και της ανάλυσης του παιδικού ιχνογραφήματος.

Η έρευνα καταδεικνύει τη σημασία της συνεχούς εκπαίδευσης και της διασύνδεσης των παιδαγωγών με το ευρύτερο δίκτυο προστασίας, όπως το «Χαμόγελο του Παιδιού» και η γραμμή 15900, και τονίζει τη σημασία της έγκαιρης ανίχνευσης και παρέμβασης για την προστασία των παιδιών από τις σοβαρές συνέπειες της κακοποίησης.

Η μελέτη της ενσυναίσθησης των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας απέναντι στην παιδική κακοποίηση είναι σημαντική για την εκπαίδευση των παιδαγωγών και την προστασία των παιδιών, ωστόσο αντιμετωπίζει αρκετούς περιορισμούς. Πρώτα, η υποκειμενικότητα στις αξιολογήσεις, καθώς η ενσυναίσθηση επηρεάζεται από προσωπικές αντιλήψεις, μπορεί να επηρεάσει την ακρίβεια των αποτελεσμάτων. Παράλληλα, η περιορισμένη προσβασιμότητα σε αντιπροσωπευτικά δείγματα παιδαγωγών από διαφορετικά περιβάλλοντα περιορίζει τη γενίκευση των ευρημάτων.

Η έλλειψη εξειδικευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εργαλείων επιμόρφωσης για την αναγνώριση της κακοποίησης, καθώς και οι διαφοροποιημένες πολιτισμικές και κοινωνικές αντιλήψεις για την κακοποίηση, αποτελούν πρόσθετες προκλήσεις. Επίσης, η δυσκολία μέτρησης της ενσυναίσθησης, οι διαφοροποιήσεις στις αντιδράσεις των παιδαγωγών σε υποκειμενικά περιστατικά, και η ευαισθησία του θέματος, που μπορεί να προκαλεί δισταγμό στη συζήτηση ή αναφορά περιστατικών, περιπλέκουν τη συλλογή αξιόπιστων δεδομένων.

Άλλοι παράγοντες, όπως η ανεπαρκής στήριξη και οι αυξημένες επαγγελματικές υποχρεώσεις, περιορίζουν το χρόνο που μπορούν να αφιερώσουν οι παιδαγωγοί στην ανάπτυξη ενσυναίσθησης και στην αντιμετώπιση περιστατικών κακοποίησης. Τέλος, οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, οι ατομικές στάσεις και η τάση των παιδαγωγών να παρουσιάζουν μια κοινωνικά αποδεκτή εικόνα για τον εαυτό τους μπορούν να επηρεάσουν τα αποτελέσματα της έρευνας. Παρά τους περιορισμούς, η μελέτη αυτών των παραμέτρων μπορεί να συμβάλει στην κατανόηση και στη βελτίωση των στρατηγικών πρόληψης και αντιμετώπισης της παιδικής κακοποίησης.

Η παρούσα έρευνα ανοίγει σημαντικές ερευνητικές κατευθύνσεις που σχετίζονται με την πρόληψη, την αναγνώριση και την αντιμετώπιση περιστατικών κακοποίησης.

Η ενσυναίσθηση συνδέεται με την ικανότητα των παιδαγωγών να αναγνωρίζουν περιστατικά κακοποίησης και να αντιδρούν αποτελεσματικά. Αξιοσημείωτη είναι η ανάγκη ανάπτυξης εκπαιδευτικών προγραμμάτων που στοχεύουν στην ενίσχυση αυτής της δεξιότητας, βελτιώνοντας τόσο την πρόληψη όσο και την έγκαιρη παρέμβαση.

Παράλληλα, οι πολιτισμικές και κοινωνικές παράμετροι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της ενσυναίσθησης και επηρεάζουν τον τρόπο που οι παιδαγωγοί αντιδρούν σε περιστατικά κακοποίησης. Επίσης, η σύνδεση της ενσυναίσθησης με την επαγγελματική εξέλιξη αναδεικνύει την ανάγκη για υποστήριξη των παιδαγωγών ώστε να διατηρούν την ψυχική τους ανθεκτικότητα.

Οι υποστηρικτικές δομές, τόσο εντός όσο και εκτός σχολείου, μπορούν να ενισχύσουν την ενσυναίσθηση, ενώ η τεχνολογία, όπως η εικονική πραγματικότητα, μπορεί να προσφέρει καινοτόμα εργαλεία για την προσομοίωση καταστάσεων κακοποίησης, αυξάνοντας τη συναισθηματική ευαισθητοποίηση και τις δεξιότητες παρέμβασης.

Η προσωπική ιστορία και οι εμπειρίες των παιδαγωγών επηρεάζουν τη διαμόρφωση της ενσυναίσθησης τους, ενώ η συνεργασία με τους γονείς αποτελεί κρίσιμη πτυχή για την αντιμετώπιση περιστατικών κακοποίησης. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η διερεύνηση της σχέσης της ενσυναίσθησης με την ηθική υποχρέωση των παιδαγωγών να παρεμβαίνουν, καθώς και ο ρόλος της σε πολυπολιτισμικά σχολικά περιβάλλοντα.

Συνολικά, η ενσυναίσθηση των παιδαγωγών αναδεικνύεται ως κρίσιμος παράγοντας για τη δημιουργία ασφαλών σχολικών περιβαλλόντων και τη διαμόρφωση στρατηγικών πρόληψης και υποστήριξης απέναντι στην παιδική κακοποίηση.

Παράρτημα

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Η ΕΝΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΩΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ

Αγαπητέ συμμετέχοντα/ αγαπητή συμμετέχουσα,

Η παρούσα έρευνα διενεργείται στο πλαίσιο διπλωματικής εργασίας από τη μεταπτυχιακή φοιτήτρια Σοφία Ζωγράφου του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, ΔΠΜΣ Επιστήμες της Αγωγής μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων.

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει σκοπό να ερευνήσει την ενσυναίσθηση των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας απέναντι στην παιδική κακοποίηση. Η έρευνα απευθύνεται σε εν ενεργεία παιδαγωγούς προσχολικής ηλικίας ιδιωτικών και δημόσιων παιδικών σταθμών- νηπιαγωγείων στην Ελλάδα.

Η συμμετοχή σας είναι εθελοντική και μπορείτε να διακόψετε τη διαδικασία όποτε εσείς θελήσετε. Κατά τη συμμετοχή σας στην έρευνα θα σας ζητηθεί να συμπληρώσετε ερωτήσεις ανοιχτού τύπου και πολλαπλής επιλογής. Οι απαντήσεις σας θα διατηρηθούν ανώνυμες και απόρρητες και θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τους σκοπούς της μελέτης. Τα δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς, επιστημονικούς και στατιστικούς σκοπούς και θα κρυπτογραφηθούν (συμμετέχων 1, συμμετέχων 2 κ.λπ). Η ανωνυμία σας διασφαλίζεται καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας και κατά τη δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων σε συνέδρια, επιστημονικά περιοδικά, κτλ. Η βάση των δεδομένων των συμμετεχόντων στην έρευνα θα φυλάγεται σε ασφαλές μέρος με πρόσβαση σε αυτά μόνο από την ερευνητική ομάδα για 4 χρόνια.

Υπάρχει κίνδυνος να θεωρήσετε κάποιες από τις ερωτήσεις ευαίσθητες. Η συμμετοχή σας στην έρευνα δεν συνεπάγεται κάποιον ιδιαίτερο κίνδυνο ή οικονομική επιβάρυνση για εσάς, δεν προβλέπεται κάποια αμοιβή για τη συμμετοχή σας στην έρευνα, ούτε θα επιβαρυνθείτε με οποιοδήποτε κόστος.

ΥΠΟΒΟΛΗ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΩΝ

Για οποιαδήποτε καταγγελία σχετικά με τη διεξαγωγή της έρευνας μπορείτε να απευθυνθείτε στην Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής (ethics@uniwa.gr). Για οποιαδήποτε καταγγελία σχετικά με τη διαχείριση των προσωπικών σας δεδομένων μπορείτε να απευθυνθείτε και στον Υπεύθυνο Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, κ. Αγοπετρίτη Ιωάννη (agiop@uniwa.gr). Σε περίπτωση μη επίλυσης του προβλήματός σας μπορείτε να απευθυνθείτε στην Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, συμπληρώνοντας το σχετικό έντυπο που βρίσκεται στην ιστοσελίδα αυτής (complaints@dpa.gr).

Σας ευχαριστώ πολύ εκ των προτέρων για τη συμμετοχή σας!

Με εκτίμηση,

Ζωγράφου Σοφία

mscedt21028@uniwa.gr

ΠΑΡΟΧΗ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ

1.Αποδέχομαι να συμμετάσχω στη συγκεκριμένη έρευνα

Ναι

2.Αποδέχομαι την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων

Ναι

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

3.Φύλο

Άρρεν

Θήλυ

Δεν απαντώ

Άλλο

4.Ηλικία

22-30

30-40

40-50

50+

5.Εκπαίδευση

Σχολή Διετούς Φοίτησης

ΑΕΙ Τμήμα Νηπιαγωγών

ΤΕΙ (Πρώην- Τμήμα προσχολικής αγωγής/βρεφονηπιοκομίας/ Τμήμα Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία)

Μεταπτυχιακό

Διδακτορικό

Άλλο

6.Χρόνια εμπειρίας στο χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης.

- 1-3
- 3-5
- 5-10
- 10+

7.Φορέας Εργασίας

- Δημόσιος
- Ιδιωτικός

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΝΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗΣ: TorontoEmpathyQuestionnaire (TEQ-16)

Το ερωτηματολόγιο Ενσυναίσθησης του Τορόντο (TorontoEmpathyQuestionnaire [TEQ-16]) αποτελεί ένα ψυχομετρικό τεστ προσωπικότητας το οποίο στοχεύει στη μέτρηση της συναισθηματικής διάστασης της ενσυναίσθησης. Αποτελείται από 16 ερωτήσεις με το 0 να αντιστοιχεί στο "Ποτέ" καταλήγοντας στο 4 που αντιπροσωπεύει το "Πάντα". Συγκεκριμένα:

0= Ποτέ

1= Σπάνια

2= Μερικές φορές

3= Συχνά

4= Πάντα

8.Toronto EmpathyQuestionnaire [TEQ-16]

	0	1	2	3	4
8.1 Όταν κάποιος άλλος είναι ενθουσιασμένος, έχω την τάση να ενθουσιάζομαι και εγώ.	☐	☐	☐	☐	☐
8.2 Οι δυστυχίες των άλλων ανθρώπων δεν με ενοχλούν πάρα πολύ.	☐	☐	☐	☐	☐
8.3 Με αναστατώνει να βλέπω να συμπεριφέρονται σε κάποιον χωρίς σεβασμό.	☐	☐	☐	☐	☐
8.4 Παραμένω ανεπηρέαστος/η όταν ένα κοντινό μου πρόσωπο είναι ευτυχισμένο.	☐	☐	☐	☐	☐
8.5 Μου αρέσει να κάνω τους άλλους να αισθάνονται καλύτερα.	☐	☐	☐	☐	☐
8.6 Τρέφω συναισθήματα στοργής και νοιάζομαι για ανθρώπους λιγότερο τυχερούς από εμένα.	☐	☐	☐	☐	☐
8.7 Όταν ένας/μια φίλος/η αρχίζει να μιλά για τα προβλήματά του/της προσπαθώ να στρέψω τη συζήτηση σε κάτι άλλο.	☐	☐	☐	☐	☐
8.8 Μπορώ να καταλάβω πότε οι άλλοι είναι λυπημένοι, ακόμα και όταν δε λένε τίποτε.	☐	☐	☐	☐	☐

8.9 Θεωρώ ότι συντονίζομαι με τη διάθεση των άλλων ανθρώπων.	☐	☐	☐	☐	☐
8.10 Δεν αισθάνομαι συμπόνια για τους ανθρώπους που προκαλούν στον εαυτό τους σοβαρές ασθένειες.	☐	☐	☐	☐	☐
8.11 Αισθάνομαι εκνευρισμό όταν κάποιος κλαίει.	☐	☐	☐	☐	☐
8.12 Δεν με ενδιαφέρει πραγματικά πώς αισθάνονται οι άλλοι άνθρωποι.	☐	☐	☐	☐	☐
8.13 Όταν βλέπω κάποιον που είναι αναστατωμένος, νιώθω μια έντονη ανάγκη να βοηθήσω	☐	☐	☐	☐	☐
8.14 Όταν βλέπω να συμπεριφέρονται άδικα σε κάποιους, δεν νιώθω οίκτο γι' αυτούς.	☐	☐	☐	☐	☐
8.15 Το βρίσκω ανόητο να κλαίνει άνθρωποι από χαρά.	☐	☐	☐	☐	☐
8.16 Όταν βλέπω κάποιον να τον εκμεταλλεύονται, αισθάνομαι απέναντί του κάπως προστατευτικά.	☐	☐	☐	☐	☐

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

9. Γνωρίζετε τις μορφές που μπορεί να πάρει η κακοποιητική συμπεριφορά; Αν η απάντηση είναι **θετική**, παρακαλώ αναφέρετε εκείνες που γνωρίζετε.

◀
▶

10. Στην προπτυχιακή σας εκπαίδευση θεωρείται ότι λάβατε όλες τις απαραίτητες γνώσεις για να αναγνωρίσετε μια κακοποιητική συμπεριφορά που συμβαίνει εντός και εκτός σχολείου;

- Ναι
- Όχι
- Δεν είμαι σίγουρος-η
- Άλλο

11. Γνωρίζετε σε ποιον φορέα θα πρέπει να απευθυνθείτε για να καταγγείλετε κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι σε ένα παιδί; Αν ναι αναφέρετε όσους γνωρίζετε.

Ο ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΕΧΕΙ ΥΠΟΣΤΕΙ ΚΑΚΟΠΟΙΗΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

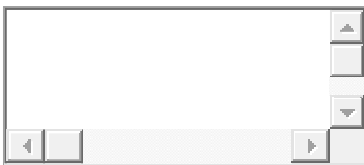
12. Έχετε έρθει αντιμέτωποι ως παιδαγωγοί με κάποια μορφή κακοποιητικής συμπεριφοράς;

- Ναι
- Όχι
- Άλλο

13. Αν η απάντησή σας είναι θετική, ποια η στάση σας απέναντι στο παιδί που δέχτηκε κακοποιητική συμπεριφορά;

14. Με ποιους τρόπους και μέσα θα επιβεβαιώνατε υποψίες γύρω από κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι σε ένα παιδί;

15. Ποιος λόγος θα σας απέτρεπε από το να καταγγείλετε μια κακοποιητική συμπεριφορά απέναντι σε ένα παιδί;

Αναφορές

- Bar-On, R. (2000). Emotional and Social Intelligence: Insights from the Emotional Quotient Inventory (EQ-i). *Handbook of Emotional Intelligence*, 363-387.
- Bredenkamp, S., & Copple, C. (2008). *ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: Αναπτυξιακά κατάλληλες πρακτικές στα προσχολικά προγράμματα* (10η εκδ.). (Ε. Ντολιοπούλου, Επιμ., & Ε. Μαρκάκη, Μεταφρ.) Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Butchart, A., Harvey, A. P., Mian, M., & Funniss, T. (2006). *Preventing child maltreatment : a guide to taking action and generating evidence*. Geneva: World Health Organization.
- Camras, L., Meng, Z., Ujiie, T., Dharamsi, S., Miyake, K., Oster, H., και ούκ. (2002). Observing emotion in infants: Facial expression, body behavior, and rater judgments of responses to an expectancy-violating event. *APA PsycArticles*, 2 (2), 179–193.
- Cherney, I. D., Seiwert, C. S., Dickey, T. M., & Flichtbeil, J. D. (2006). Children's Drawings: A mirror to their minds. *Educational Psychology*, 26 (1), 127–142.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. (Σ. Κυρανάκης, Μ. Μαυράκη, Χ. Μιτσοπούλου, Π. Μπιθάρα, & Μ. Φιλοπούλου, Μεταφρ.) Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Cole, M., & Cole, S. R. (2001). *Τόμος Β: Γνωστική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη κατά τη νηπιακή και μέση παιδική ηλικία*. (Μ. Σόλμαν, Επιμ.) Αθήνα: Τυπωθήτω- Γιώργος Δαρδάνος.
- Cooper, E., & Boyden, J. (2007, April 1). *Questioning the power of resilience: are children up to the task of disrupting the transmission of poverty?* Ανάκτηση 11 8, 2024, από <https://ssrn.com/abstract=1753009>:
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1753009
- Farokhi, M., & Hashemi, M. (2011). The Analysis of Children's Drawings: Social, Emotional, Physical, and Psychological aspects. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* (30), 2219-2224.
- Feldman, R. S. (2009). *Εξελικτική Ψυχολογία Διαβίου ανάπτυξη* (Τόμ. Α). (Η. Γ. Μπεζεβέγκης, Επιμ., & Ζ. Αντωνοπούλου, Μεταφρ.) Gutenberg.
- Fergusson, D. M., Horwood, L. J., & Woodward, L. J. (2000). The stability of child abuse reports: a longitudinal study of the reporting behaviour of young adults. *Psychological Medicine*, 3 (30), 529-544.
- Guillen del Campo, M. (2015). Child Abuse by Physical and Emotional Neglect. *Open Science Journal of Psychology*, 2 (1), 1-5.
- Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and Moral Development. Implications for Caring and Justice*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Huntington, D. S., Provence, S., & Parker, R. (2006). *Ημερήσια αγωγή και φροντίδα μικρών παιδιών: Από τη γέννηση μέχρι τριών ετών* (3η εκδ.). (Ε. Καλατζή - Κανάτα, & Ε. Τζίμα - Τσίτσικα, Μεταφρ.) Αθήνα: Έλλην.
- Kafetsios, K., Maridaki-Kassotaki, A., Zammuner, V. L., Zampetakis, L. A., & Vouzas, F. (2009). Emotional intelligence abilities and traits in different career paths. *Journal of Career Assessment*, 4 (17), 367-383.

- Kanak, M., & Avci, N. (2018). The Effect of the Training Program to Promote the Knowledge and Awareness of Prospective Preschool Teachers on Emotional Neglect and Abuse. *Asian Journal of Education and Training*, 4 (2), 137- 145.
- Kourmoussi, N., Amanaki, E., Tzavara, C. K., Merakou, K., Barbouni, A., & Koutras, V. (2017, 6 12). The Toronto Empathy Questionnaire: Reliability and Validity in a Nationwide Sample of Greek Teachers. *Social Sciences* , σσ. 2-14.
- Lightfoot, C., Cole, M., & Cole, S. R. (2014). *Η ανάπτυξη των παιδιών*. (Ζ. Μπαμπλέκου, Επιμ., & Μ. Κουλεντιανού, Μεταφρ.) Αθήνα: Gutenberg.
- Malchiodi, C. A. (2001). *Κατανοώντας τη Ζωγραφική των παιδιών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Masten, A. S., & Obradovic, J. (2006). Competence and resilience in development. *New York Academy of Sciences* , 13-27.
- McElvaney, R., & Lalor, K. (2014). Child abuse in Europe. Στο R. McElvaney, K. Lalor, & J. Conte (Επιμ.), *Child Abuse and Neglect Worldwide* (Τόμ. 2, σσ. 27-54). Santa Barbara: Praeger.
- Murphy, H., Tubritt, J., & Norman, J. O. (2018). The role of empathy in preparing teachers to tackle bullying. *Journal of new approaches in educational research*, 7 (1), 17-23.
- Noorden Van, T. H., Haselager, G. J., Cillessen, A. H., & Bukowski, W. M. (2015). Empathy and involvement in bullying in children and adolescents: a systematic review. *Journal of youth and adolescence*, 44 (3), 637-657.
- Piperno, F., Biasi, D., & Levi, G. (2007). Evaluation of family drawings of physically and sexually abused children. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 16 (6), 389- 397.
- Sandler, I. (2001). Quality and ecology of adversity as common mechanisms of risk and resilience. *American Journal of Community Psychology*, 29 (1), 19-61.
- Shapiro, L. E. (2001). *Πωσαναμεγαλώσετέεναπαιδίμευψηλό EQ. Ένα βιβλίο οδηγός για τη συναισθηματική νοημοσύνη των παιδιών*. (Μ. Βελούδος, Μεταφρ.) Αθήνα: Δωρικός.
- Walsh, K., Farrell, A. K., Schweitzer, R., & Bridgstock, R. (2005). *Critical factors in teachers' detecting and reporting child abuse and neglect: Implications for practice. Final report prepared for the Abused Child Trust*. Australia: QUT Publicatios.
- WHO. (1999). *Report of the Consultation on Child Abuse Prevention*. Geneva: World Health Organization.
- WHO. (2002). *Report of the Consultation on Child Abuse Prevention*. Geneva: World Health Organization.
- Wimmer, M. (2022). *Ο ΠΛΗΡΗΣ ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ: Ένα πρακτικό εγχειρίδιο εξερεύνησης του ψυχικού κόσμου των παιδιών*. (Μ. ΚΟΛΛΙΟΠΟΥΛΟΥ, Επιμ., & Κ. ΜΑΡΙΔΑΚΗ, Μεταφρ.) Αθήνα: ΦΟΥΡΦΟΥΡΙ.
- Αναγνωστάκη, Λ. (n.d.). *Αναγνώρισε και βοήθησε: Για εκπαιδευτικούς*. Ανάκτηση 12 10, 2024, από Eliza: <https://eliza.org.gr/anagnorise-voithise/gia-ekpaideftikous/>
- Βοσνιάδου, Σ. (2001). *Εισαγωγή στην ψυχολογία: Α τόμος: Βιολογικές, αναπτυξιακές και συμπεριφοριστικές προσεγγίσεις, γνωστική ψυχολογία*. Αθήνα: Gutenberg.

- Θέμελη, Ο. Χ. (2014). *ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΤΑΘΕΤΕΙ: Η δικανική εξέταση ανήλικων μαρτύρων, θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης*. (3η εκδ.). Αθήνα: ΤΟΠΟΣ.
- Κακαβούλης, Α. Κ. (1997). *Συναισθηματική ανάπτυξη και αγωγή: συναίσθημα, ιδιοσυγκρασία, αυτοσυνειδησία, κοινωνικότητα, σχέσεις του παιδιού* (2η εκδ.). Αθήνα: Ιδιωτική.
- Κακανά, Δ. (2022). *Επενδύοντας στην προσχολική εκπαίδευση ... για ένα δυνατό ξεκίνημα! Ενισχύοντας την αλληλεπίδραση, υποστηρίζοντας την έκφραση: προκλήσεις και προοπτικές στη μάθηση και διδασκαλία παιδιών προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας*. Πάτρα.
- Λαγουμιντζής, Γ., Βλαχόπουλος, Γ., & Κουτσογιάννης, Κ. (2015). *Μεθοδολογία της Έρευνας στις Επιστήμες Υγείας*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα.
- Μακρόγλου- Γουώλς, Μ., Σφυρίδου, Π., & Τσέργας, Ν. (2011). *Στοιχεία γενικής και εξελικτικής ψυχολογίας*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων.
- Μουσένα, Ε. (2021). *ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: Προγράμματα και παιδαγωγικές πρακτικές*. Gutenberg.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2002). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας: Ιδιωτική.
- Νικολάκη, Μ., Σωφρονά, Ε., & Κιαμίλη, Φ. (2011). *Αγωγή προσχολικής ηλικίας*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων.
- Παναγοπούλου, Π. (2007). *Παιδική Κακοποίηση*. Αθήνα: Παρισιάνου Α.Ε.
- Παπαδάκη- Μιχαηλίδη, Ε. (2006). Ο ρόλος της ζωγραφικής για τη διάγνωση και θεραπεία των παιδιών που έχουν βιώσει βία στο οικογενειακό τους περιβάλλον. *Επιστήμες Αγωγής* (3), 67-82.
- Παππά, Β. (2013). *Η λογική των συναισθημάτων: συναισθηματική ανάπτυξη και συναισθηματική νοημοσύνη*. Αθήνα: Εκδόσεις Οκτώ & Βασιλική Παππά.
- Πλωμαρίτου, Β. (2019). *Συναισθηματική νοημοσύνη του εκπαιδευτικού. Πώς να αναπτύξετε και να χρησιμοποιήσετε τη συναισθηματική νοημοσύνη στη διδασκαλία*. (Κ. Μινέσχου, Επιμ.) Αθήνα: Γρηγόρη.
- Ρούσσης, Α. Γ. (2020). *Παιδική κακοποίηση: Θεωρητική & ερευνητική προσέγγιση*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Το χαμόγελο του παιδιού*. (n.d.). Ανάκτηση 11 10, 2024, από Αποστολή- όραμα- αξίες: <https://www.hamogelo.gr/gr/el/apostoli-orama-aksies/>
- Χατζηχρήστου, Χ. (2004). *Κοινωνική και συναισθηματική αγωγή στο σχολείο. Εκπαιδευτικό υλικό II: Πρωτοβάθμια εκπαίδευση Γ', Δ', Ε', ΣΤ', δημοτικού*. Αθήνα: Τυπωθήτω.